

TSHIVENĀ HOME LANGUAGE
GRADE 4 – BOOK 1
TERMS 1 & 2
ISBN 978-1-920458-47-8
THIS BOOK MAY NOT BE SOLD.
15th Edition

ISBN 978-1-920458-47-8

TSHIVENĀ LUAMBO LWA HAYANI – Gireidi ya 4 Bugu ya 1

ISBN 978-1-920458-47-8

Yo vusuludzwa,
i tevhedza CAPS

Dzina:

Kilasi:

basic education

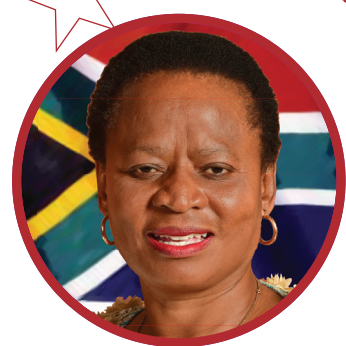
Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**TSHIVENĀ LUAMBO
LWA HAYANI**

Bugu ya 1
Themo 1 & 2

Vho Angie Motshekga
Minista wa Muhasho wa
Pfunzo ya Muteo

Vho Dr. Reginah Mhaule,
Muthusaminista wa
Pfunzo ya Muteo

Bugu idzi dza u shumela dzo bveledzwa u itela uri dzi shumiswe nga vhagudi vha Afurika Tshipembe nga fhasi ha vhurangaphanda ha Minisiṭa wa Pfunzo ya Muteo, mufumakadzi Vho Angie Motshekga na Muthusaminista wa Pfunzo ya Muteo, Vho Dr. Reginah Mhaule.

Bugu dza u shumela dza Rainbow dzi vhumba tshipiḽa tsha mbekanyamushumo dza vhudzheneleli dza Muhasho wa Pfunzo ya Muteo wo livhiswaho kha u khwinisa kushumele kwa vhagudi vha Afurika Tshipembe kha gireidi dza rathi dza u thoma. Sa tshiṅwe tsha zwithu zwa nṱhesa zwa Pulanetshumisi ya Muvhuso, thandela iyi yo itwa uri i vhe hone nga thusedzo ya masheleni ya Muhasho wa Gwama. Izwi zwo ita uri muhasho u kone u bveledza idzi bugu dza u shumela kha nyambo dzoṱhe dza tshiofisi hu si na mbadelo.

Ri fulufhela uri vhadededzi vha ḽo vhona ndeme ya bugu idzi kha u funza havho ha ḽuvha liṅwe na liṅwe vha dovha vha ita uri vhagudi vha kone u khunyeledza kharikhuḽamu yoṱhe. Ro lingedza nga ndila dzoṱhe u sumbedza vhagudisi kha nyito inwe na inwe nga u dzhenisa aikhoni dzine dza sumbedza zwine vhagudi vha fanela u ita.

Ri na fulufhelo loṱhe ḽa uri vhagudi vha ḽo ḽiphina nga u shuma nga idzi bugu musi vha tshi khou aluwa na u guda, na uri vhone sa vhadededzi vha ḽo vha na mukovhe kha dakalo iḽi.

Ri ri kha vhone na vhagudi vhavho, ngavhe zwi tshi vha nakela musi vha tshi shumisa bugu idzi. Zwi pfumbe.

VHUDIFHINDULELI HA VHASWA VHA AFRIKA TSHIPEMBE

Ndingano Farani muthu muṅwe na muṅwe nga u linganana na u fana. Ni songo ṭalula. 	Tshirunzi tsha muthu Ṭhonifhani muthu muṅwe na muṅwe. Ni vhe na vhuwawho na u vhavhalela. 	Vhutshilo Hulisani na u ṭhonifha vhabebi vhaṅu. Funanani na u fulufhedzea muṭani wa haṅu. Vhutshilo hoṱhe ndi mpho. Vhu ṭhonifheni.
Hayani Thusani kha mishumo ya hayani. 	Pfunzo Dzhenani tshikolo, ni gude ni shumese. Tevhedzani milayo ya tshikolo. 	U shuma Vhana vha songo kombetshedzwa u ṭoda mishumo.
Mbofholowo na tsireledzo Ni songo vhaisa, u shengedza kana u shushedza vhaṅwe, nahone ni songo tenda vhaṅwe vha tshi zwi ita. Tandululani phambano nga mulalo. 	Ndaka Ṭhonifhani ndaka ya vhaṅwe vthathu. Ni songo tshinyadza ndaka nahone ni songo tswa. 	Vhurereli, lutendo na mihumbulo Ṭhonifhani lutendo na mihumbulo ya vhaṅwe vthathu.
Tsireledzo Vhavhalelani liḽhasi. Ni songo tambisa maḽi na muḽagasi. Tsireledzani zwipuka na zwimela. Kunakisani miḽi ya haṅu na zwitshavha zwa haṅu. 	Vhudzulapo Ivhani mudzulapo wa Afrika Tshipembe wa vhukuma na u fulufhedzea. Tevhedzani milayo, ni vhe na vhuṭanzi uri na vhaṅwe vha ita ngauralo. 	Mbofholowo ya u amba Ni songo ṭuṭuwedza mazwifhi na vengo. Ivhanani na vhuṭanzi uri vhaṅwe vthathu vha songo nyadziwa kana u vhaiswa.

Gireidi ya **4**

L u a m b o
I w a h a y a n i

NGA TSHIVENḌA

Heyi bugu ndi ya:

TSHIVENḌA

Bugu ya

—

TSUMBANDILA DZA U SHUMISA IYI BUGU YA MISHUMO

Kha vha shumise Bugu ya Mishumo khathihi na zwiñwe zwiko zwi re hone. Kha vha ñole CAPS ya Vhuimo ha Vhukati ya Luambo Iwa Hayani.

Bugu ya Mishumo ya Vhuimo ha Vhukati ha ngudo ya Luambo Iwa Hayani i a vha ñanganedza. Vhuimo uhu ha vhukati ha ngudo dza Luambo Iwa Hayani ho itelwa u alusa vhukoni ha luambo kha vhagudi uri vha kone u alusa zwikili zwavho zwa u davhidzana hu no itwa vhutshiloni, khathihi na u alusa zwikili zwa u guda pfunzoni ri tshi buḁa na kharikhuḁamu. Ri na fulufhelo ḁa uri vha ḁo zwi vhona uri iyi Bugu ya Mishumo i thusa vhagudi kha u alusa vhukoni uhu he ha bulwa.

Bugu ya Mishumo iyi yo dzudzanywa hu tshi tevhedzwa sekele ya vhege mbilimbili zwa CAPS. Vha ḁo ñangana na migaganyo ya zwine zwa ḁo funzwa kha sekele iñwe na iñwe ya vhege idzi mbili kha masiaḁari 1, 35, 69 na 103 a iyi Bugu ya Mishumo. Sekele iñwe na iñwe ya vhege mbili yo vhekanywa uri i katele zwikili zwi tevhelaho zwa luambo:

1 U thetshesela na U amba (Oraḁa) – awara 2 kha sekele ya vhege 2 (mbili)

Kha ri ambe

Vhagudi vha tea u ñewa zwikhala tshifhinga tshoḁhe zwa u alusa zwikili zwavho zwa U thetshesela na U amba zwa u kuvhanganya ngazwo mafhungomatsivhudzi, vha tandulula thaidzo na u bula mihumbulo yavho na kuvhonele kwavho kwa zwithu. Bugu ya Mishumo iyi i na nyito dzi re na tshivhalo dza u amba na u thetshesela dzine vhona vha nga dzi shumisa u itela u vha na vhuḁanzi uri vhagudi vha wana zwikhala tshifhinga tshoḁhe zwa u ita ñdowendowe dza u tou amba.

2 U vhala na U ñalela – awara 5 kha sekele ya vhege 2 (mbili)

Kha ri vhale

CAPS i ñoḁa uri vhagudi vha vhale na u ñalela zwibveledzwa zwa mañwalwa magede na tshaka dza mañwalwa ngedede kha sekele iñwe na iñwe ya vhege mbili. Hafha hu katelwa u vhala: nganeapfufhi (zwiḁori zwipfufhi), foḁokuḁoo (ngano), nganetshelomune, mañwalo, imeḁiḁi, zwiñwalwa kha dayari, matambwa, atikili dza gurannḁa, atikili dza magazini, inthaviyu dza radio, vhurendi, mañwalwa a u ñuḁuwedza, khungedzelo, ndaela, ndaedzandila na kuitelwe kwa zwithu. I tshi inga kha zwenezwi, CAPS i ñoḁa uri vhagudi vha vhale mañwalwa a re na mafhungomatsivhudzi a u tou vhona: mimepe, tshati, dzithebuḁu, nyolo, mepe wa mihumbulo, tshati dza mutsho, phosiḁara, ñḁivhadzo, zwifanyiso na dzigirafu. Vha ḁo wana hu na zwibveledzwa zwa mañwalwa zwi re na tshivhalo kha iyi Bugu ya Mishumo.

CAPS i bula maitele a u vhala ane a vha maga a u rangela u vhala, u vhala na nga murahu ha u vhala.

3 U ñwala na U ñekedza – awara 4 kha sekele ya vhege 2 (mbili)

Kha ri ñwale

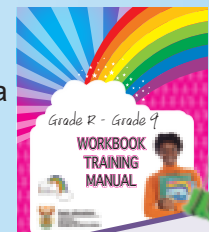
CAPS i ñoḁa vhagudi vha tshi ita ñdowendowe dza u ñwala tshifhinga tshoḁhe dza mafhungo o fhambanaho. Bugu ya Mishumo iyi i na fureme dza u ñwala ngadzo khathihi na nzudzanyo dzi no ḁo ḁuḁumedza vhagudi vha tshi bveledza zwibveledzwa zwa u tou ñwala, zwa u tou vhona na zwa midia minzhi.

4 Zwivhumbeo na Milayo zwa kushumisele kwa Luambo – awara 1 kha sekele ya vhege 2 (mbili)

Kha ri ñwale

CAPS i vha ñea mutevhe wa Zwivhumbeo na Milayo zwa kushumisele kwa Luambo (zwiteñwa) zwine zwa tea u funzwa kha gireidi iñwe na iñwe. Iyi Bugu ya Mishumo i dzhenisa na ñdowedzo ngedede dza sekele iñwe na iñwe ya vhege mbili. Nyito idzi dzi anzela u katela u dzhiela nzhele dza u ñalutshedza milayo ya luambo.

Vha tshi ñoḁa tsivhudzo iñwe kha vha ñole Workbook Training Manual.

LUAMBO

Thero ya 1: Ngano na dzindima

Zwiitori Themo ya 1: Vhege 1 - 2

1 U tamba mutambo 2

U rangela u vhala na u humbulela mafhungo a tshiitori.
U vhala tshiitori
Therisano nga vhaanewa, fhethuvhupo na puloto.
Therisano ya u humbulela uri tshiitori tshi do fhela nga ndila ifhio.
U nwala magumo a tshiitori.
U tamba litambwa li no amba nga tshiitori.
Ngwedzo ya divhamaipfi yo livhanywa na maipfi o swifhadzaho/a re na muvhala a re tshiitorini.

2 U elekanya nga tshiitori 4

Divhamaipfi: U livhanya maipfi na zwine a amba.
Tholokanyongivho: U fhindula mbudzisothalutshedzwa na mbudzisodza phindulothopolwa.
U nweledza u tevhokana ha zwiitei tshiitorini.

3 Ho bvelela mini nga murahu 6

U vhala magumo a tshiitori.
U anetshela hafhu zwe zwa bvelela kha thevhokano ya tshiitori.
U nombora mafhungo a no bva kha tshiitori a tshi tevhokana nga ngona.
U divhadzwa ha madzina.
U topola madzina zwao tshiitorini.
U sedzesa kuñwalele.

4 U nwala tshiitori 8

U tevhela maga a u nwala mañwalwa hu u itela u nwala tshiitori.
U pulana tshiitori nga mepe wa mihumbulo.
U nwala tshiitori hu tshi shumiswa fereme.
U rumela SMS, ri tshi shumisa mafhungo a sa kongi.
U rekhoda maipfi maswa na thalutshedzo dzao kha dikishinari (thalusamaipfi).

5 Tshaka dzo fhambanaho dza madzina 10

U topola madzina zwao na madzina vhukuma.
U shumisa madzina vhukuma mafhungoni.
Madzina a zwi no vhalea na a zwi sa vhalei.
U wana uri madzina ndi a no vhalea kana ndi a sa vhalei.

6 Jabu u kadzinga makumba 12

U rangela u vhala na u humbulela mafhungo a tshiitori hu tshi shumiswa vhusevhegi ha u tou vhona nga mafo.
Therisano nga tshiitori – vhaanewa na puloto.
U shumisa zwifanyiso (nyolo) zwa khathuni na mapulo a maipfi kha u bveledza tshiitori.
U pulana na u nwala tshiitori hu tshi shumiswa ndugiselumushumo i sa dini.
U nwala tshiitori zwi tshi langwa nga zwifanyiso zwi re kha ndugiselumushumo.
U rekhoda maipfi maswa na thalutshedzo dzao kha dikishinari yawe ene mupe.

7 Zwine phanda ha bugu (khavara) ha ri vhudza 14

U shumisa tshiitori tsho fhiraho sa murango wa u sengulusa bugu.
U nula mafhungomatsivhudzi a tshi bva tshiitorini na kha khavara ya bugu, u nweledza puloto na vhaanewa.
U topola milayo i re kha khavara.
U nweledza thevhokano ya zwithu nga litlo la muanewa muhulwane zwi kha tshifhinga tsho fhiraho nahone zwo tou ñwaliwa kha dayari.
U livhanya mataluli na madzina, mafhambanyi na makateli.

8 U nwala nga ngona 16

U pulana na u nwala nga ha iwe mupe.
hu tshi sedzesa thoho dza mafhungo na phara.
U rekhoda maipfi maswa na thalutshedzo dzao kha dikishinari.

Masiatari a vhurendi Themo ya 1: Vhege 3 - 4

9 Siatari la zwirendo 18

U vhaela zwirendo zwivhili ntha.
U sedzesa zwishumiswa zwa vhurendi: Onomatopia, mutevhetisindo na pfanapeledzo (raimi).
U fhindula mbudzisodza tholokanyongivho dzi no kwama tshirendo.
U topola maipfi a re na raimi na zwirwe zwishumiswa zwa vhurendi.

10 U nwala tshirendo tshav iwe mune 20

U dzhenisa maipfi a re na pfanapeledzo hu tshi fhedziswa tshirendo.
U nwala tshirendo hu tshi shumiswa ndima dzi re na pfanapeledzo.
U divhadza madzina a ngelekanyo
U nwala madzina a ngelekanyo o teaho mafhungoni.

11 Luñwalo lwa madzina 22

U nwala madzina a tshaka dzo fhambanaho kha luñwalo u itela uri lu ambe.
U nwala zwi ñwaliwaho kha dayari hu tshi shumiswa madzina a ngelekanyo.
U nweledza tshinñwalwaho kha dayari nga u shumisa mafhungo a sa kongi sa SMS.
U dzhenisa mafhungomatsivhudzi a iwe mupe kha fomo hu tshi shumiswa madzina vhukuma.
U topola na u shumisa madzina vhukuma mafhungoni.
U vhekanya madzina e kha mutevhe wa madzina vhukuma a vathu, fhethu kana tshifhinga (divha kana ñwedzi).

12 Lwendo lwa tshikolo lwa vha takalelaho zwikhokhonono 24

U vhala thambo ya lwendo lwa tshikolo
U topola madzina.
U fhindula mbudzisodza tholokanyongivho.
Vhalani tshirendo ni topole mipfi a re na raimi. Olani tshifanyiso tshe tsha disendeka nga tshirendo itshi.

13 U bvafhi iwe tshisusu? 26

U vhala zwirendo zwa tshivhumbeo.
U ita ndongazwiga mafhungoni.

14 Ri tuma madzina 28

U fhandekanya madzina mbumbano a bva madzina zwao.
U thetshesela maipfi a re na mibvumo.
U topola madzina a ngelekanyo.

15 U imbani luimbo 30

U vhala tshirendo.
O ita ndongazwiga mafhungoni
Zwithu zwine zwa tea u elelwa zwa madzina a no vhalea.

16 U nwala bugu 32

U pulana u nwala bugu ya tshiitori.
U nwala na u kumedza bugu ya zwiitori i no tou kherulwa.

U tamba mutambo

Kha ri ambe

Lavhelesani tshifanyiso ni ambe uri ni vhona u nga tshiṭori tshi khou amba nga mini. Ni vhona u nga itshi tshiṭori ndi tshiṭori tsha vhukuma? Ni vhona u nga a vha vha re tshiṭorini vha na miṁwaha mingana?

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na ṭhoho ni lingedze u humbulela uri maṁwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbizani maṭo (u sikima) kha siaṭari ni wane uri ni ḡo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambadzani zwe na humbulela na zwe na vhala. ● Arali ni sa pfesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleleni nṭha.

Kha ri vhale

Ndi nga ṁwedzi wa Ṭhafamuhwe, mutsho u tshi rotholela, musu thimu ya bola ya milenzhe ya vha miṁwaha ya fhasi ha ya 12 vha tshi tsa bisini nga muthihi nga muthihi. Vha pfala vha tshi tou zhamba. Vha ṁḡilani ya u ya u tamba metshe wa makhaulatshele wa ṁwaha uyo. Vha mbo tshimbila vha tshi hwenya vha tshi livha tshiṭediamu, vha mbo ṭanganedzwa nga phosho ya mavuvuzela khathihi na nga phosho ya vhana vha no khou khuza.

Muṁwe na muṁwe o vha o nyanyulwa vhukuma nga mutambo wa makhaulatshele u re vhukati ha New Town School na Sea View Primary School.

Ann na Mandu ndi vhone vhasidzana vhe vhoṭhe afha kha thimu ya New Town. Vhoṭhe vha na fulufhelo ḡa uri vha ḡo kunda tshikolo tsha Sea View Primary.

Musi Ann, a re ene mukapuṭeni a tshi khou pfuka mudavhi, a ḡi elekanya a tshi khou ṭanganedza khaphu ya thimu yawe. A i elekanya i tshi khou vhengema ḡuvhani. Ann o vha e muthu wa vhulenda. Ndi ene we a ita uri hu vhe na khontsati ya tshikolo ya u kuvhanganya tshelede ya u renga khokho dza vhatambi vha thimu yawe vhe vha vha vha sa koni u ḡirengela. Ṭamusu o ḡiimisela u ranga thimu yawe paṁḡa uri i kunde.

Na uyu Mandu a re na miṁwaha ya fumithihi ha ngo takala zwone. O ḡivhona o kora nga khokho dzawe dza muvhala wa ṭaḡa. Khathihi fhedzi a

Duvha :

mbo tavha mukosi nge a piringedzea a wela ngomu dindini.

“Nthuseni wee!” ndi ene a tshi tzhema. Ann, Peter na Ntakadzeni vha huma vha tshi gidima uri vha mu thuse. “Yowee!” ndi ene a tshi lila a tshi khou tshobila nga mulenzhe muthihi. “Mulenzhe wanga a u tendi u kanda!” A mbo di dzula fhasi hatsini. “Ndi tou rabela uri a tho ngo fhirea kha tshinungo,” u ralo mitodzi i tshi tsenga.

Ann o vha a si na vhuṭanzi uri u huvhala ha
Mandu hu mu kwama u swika ngafhi. “Arali Mandu a sa ḁo kona u tamba, zwi amba uri na
nne ndi nga si tambe ngauri ndi tea u mu isa kiliniki.”

Ann a pfa zwo mu dina vhukuma.

“Ni songo vhiلاهela Mandu,” ndi ene Ann a no ralo. “Ndi do ni isa ha dokotela.”

“Hai. A zwi konadzei! Ni songo d̥idina. Ndi d̥o lindela ndi henefha u swika mutambo wa bola u tshi fhela.”

Ni nga si dzule hafha ni nothe, Mandu,” ndi Ann a tshi fhindula.

Ann a amba na vhañwe vha thimu yawe, a tshi lingedza zwi tshi konda uri a si vhonele uri u khou lila, a ri “Tshimbilani ni ye u tamba. Ni ite nga nungo dzothe uri ni kunde!”

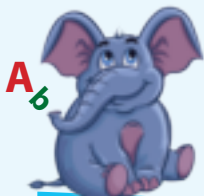
Kha ri ñwale

Ambani na khonani yaṅu malugana nauri ni vhona u nga tshiṭori tsho fhela hani. Ni kone u ṅwala magumo a tshiṭori a re na maipfi a vhukati ha 40 na 50. Ni vhona u nga Ann u ḑo tamba kana u ḑo thusa Mandu?

Kha ri ambe

Vhaanewa vha tshitori ri vha divha nga **zwiito zwavho**, **kuhumbulele kwavho** na **zwine vha amba**. Ambani nga mvumbo ya Ann. Ambani nga zwe a ita, zwe a humbula na zwiito zwawe.

Divhaipfi

Talani mutalo u livhanyaho ipfi li re kha tsha monde na thalutshedzo ya lo i re kha tsha u la.

divhona
vhengema
tzhema
huvhala
zwi tshi konḁa

penya
ongolela
humbulela
nga nungo dzothe
vhaisala

Kha ri hwale

Vhalani tshitori tsha Mandu na Ann ni fhindule mbudziso dzi tevhelaho.

Vhaanewa vhahulwane ndi vhonnyi tshitorini itshi?

Zwino tangedzelani ledere li re tsini na phindulo yone.

Ri zwi divha nga mini uri Mandu o vha e na mazhuluzhulu?

- 1 Ha ngo kona u vhona dindi li re ndilani.
- 2 O divhona a tshi khou raha bola ya kora.
- 3 O vha a tshi khou todou tamba nga mbilu yawe yotha.
- 4 O balelwa na u edela nga mulovha ha hone.

Ri zwi divha nga mini uri vhatambi vho vha vho takalesa?

- 1 Vho vha vha tshi tama uri vha wine.
- 2 Ngauri vho pfa phosho ya mavuvuzela.
- 3 Vho tsa bisini vhe kha phosho khulu!
- 4 A vho ngo thusa Mandu.

Duvha :

Ndi thimu dzifhio dze dza vha dzi tshi khou tamba metsheni uyu?

Wanani fhungo li re tshitorini li no sumbedza uri Ann ndi muthu a no vhavhalela vhaḥwe.

Ni vhona u nga Ann o vha e khonani vhukuma ya Mandu? Ndi ngani ni tshi ralo?

Kha ri ṅwale

Ṽwalani manweledzo nga maipfi a vhukati ha 40 na 50 a zwe zwa bvelela kha Mandu.

Kha ri vhale

Zwino vhalani kufhelele kwa tshiṭori (magumo) Inwi na vha kilasi yaṅu no vha no lavhelela magumo o raliho?

Ann a dedengedza Mandu musi vha tshi humela bisini, vha ṭuwa vhoṭhe kiliniki. Dokotela a ṭhaṭhuvha mulenzhe wa Mandu nga vhuronwane. A mu dzhia X-ray, a i sedza a ṅwethuwa. A vhudza avha vhasidzana uri mulenzhe wa Mandu u ḑo fhola. A u pomba a vhudza Mandu uri a nga thoma hafhu u tamba bola zwenezwi a tshi vho pfa u tshi vho kanda zwavhuḑi.

“Arali ni tshi zwi takalela,” ndi Dokotela a no ralo,
“Ndi nga kha ḑi ni fhelekedza tshiṭediamu. Ndi kale ndi sa athu ṭalela mutambo wa bola ya milenzhe.”

Nangoho uyu dokotela wa vhulenda a mbo ḑi vha fhelekedza tshiṭediamu. Vho swika nga tshifhinga tsha u awela. Ndi musi dzi tshi kha ḑi lingana nga zwikoro, zwi zwikoro zwivhili kha New Town na zwikoro zwivhili kha Sea View.

Khathihi fhedzi Ann a mbo ḑi kora tshikoro tsha vhuraru tsha thimu ya New Town, hu si kalekale, Mandu a kora tsha vhuṅa musi tshiṭiriri tsha u tshaisa mutambo tshi sa athu lila. Vhaṭaleli vha vhidzelela vho takala na mavuvuzeḽa a pfala u swika na kulekule.

Avha vhasidzana vho vha vho takala vhukuma musi thimu yavho i tshi ṭanganedza tshiphuga tsha tshikolo tshavho.

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na ṭhoho ni lingedze u humbulela uri maṅwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbizani maṭo (u sikima) kha siaṭari ni wane uri ni ḑo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. ● Arali ni sa pfesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleni nṱha.

Kha ri ambe

Sielisanani na khonani yaṅu ni tshi anetshela uri ho bvelela mini tshiṭorini itshi u bva musi thimu ya bola ya milenzhe i tshi tsa bisini u swika magumoni a tshiṭori musi thimu ya New Town i tshi wina mutambo. Ni songo hangwa u amba uri tshikoro tsho vha vhugai.

Kha ri ṅwale

Nomborani mafhungo aya u thoma kha 1 u swika kha 6 ni tshi sumbedza u tevhekana ha zwiwo zwa tshiṭori itshi nga ngona.

	Mandu ha ngo zwi vhona uri fhasi hu na dindi a mbo ḑi wela ngomu.
	Ann a fhelekedza Mandu ha dokotela.
	Dokotela a fhelekedza avha vhasidzana tshiṭediamu.
	Vhana vha namela bisi ya u ya tshiṭediamu.
	Vha tshimbila mudavhini vho livha tshiṭediamu.
	Vhatambi vha thimu vho vha vho takala vhukuma musi vha tshi ya u ṭanganedza khaphu.

Kha ri h̄wale

khokho

bola

mpopi

apula

bolopheni

tshidulo

Zwino h̄walani
madzinazwao
ane na kona u
a humbula.

Wanani ni talele nga fhasi madzinazwao a fumi
tshiṭorini itshi.

Kha ri vhale

Kha ri h̄wale

Zwino h̄walani mafhungo a rathi ni tshi shumisa maḥwe a madzinazwao e
na a wana tshiṭorini.

Kuḥwalele kwa maanea

Musi ni tshi h̄wala maanea ni tea u tevhela maga maṭanu.

- 1 Pulanani maanea aṇu ni tshi shumisa mapa wa muhumbulo.
- 2 Thomani nga u h̄wala tshiṭori sa mvetomveto.
- 3 Dzudzanyani mupeleṭo na zwiga zwa u vhala.
- 4 Dovhololani tshiṭori tshaṇu.
- 5 Vhalululani tshiṭori tshaṇu.
- 6 Tshi h̄waleni buguni yaṇu nga vhudele.

Kha ri n̄wale

Dadzani mapa wa mihumbulo mepe wa mihumbulo ni tshi sumbedza zwe zwa bvelela tshiṭorini tsha mutambo muhulu.

1

Mathomo

Vhana vho vha vha tshi khou ya ngafhi nahone nga mini?

2

Mutumbu

Ho bvelela mini?

N̄walani ṭhoho ya tshiṭori

3

Mutumbu

Ho bvelela mini nga murahu.

4

Magumo

Tshiṭori tsho fhela nga n̄lilade?

Duvha :

Kha ri n'wale

Shumisani mepe waṅu wa mihumbulo kha u ni thusa u n'wala tshiṭori tshaṅu kha siaṭari ili. Ro ni dzhenisela zwifanyiso zwa u ni thusa. Tshiṭori tshaṅu tshi tea u vha na vhulapfu ha maipfi a vhukati ha 120 na 140.

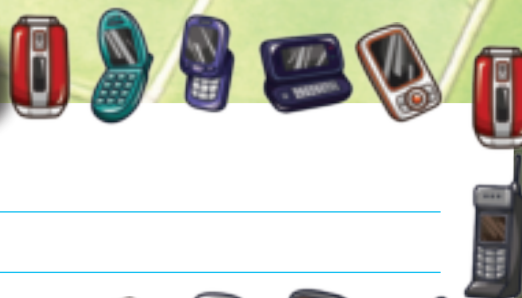
- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thusa u pulana u n'wala
- N'walani mvetamveto ● Humbelani khonani yaṅu a dzudzanye mvetamveto yaṅu ● Dovhololani maṅwalwa aṅu ni ite ndulamiso dzo teaho ● Zwino n'walani maṅwalwa a ya buguni yaṅu nga vhudele.

Tshoho (dzina) ya tshiṭori

Magumo

Rumelani mukapuṭeni wa thimu ya bola ya New Town SMS.

Madzina vhukuma

Vhukuma ndi madzina a vhathu, fhethu, miṅwedzi na maḡuvha. A dzulela u thoma nga leḡeredanzi.

Phando

Swon	Mus	Lavhu	Lavhr	Lavho	Lavht	Mug
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

John

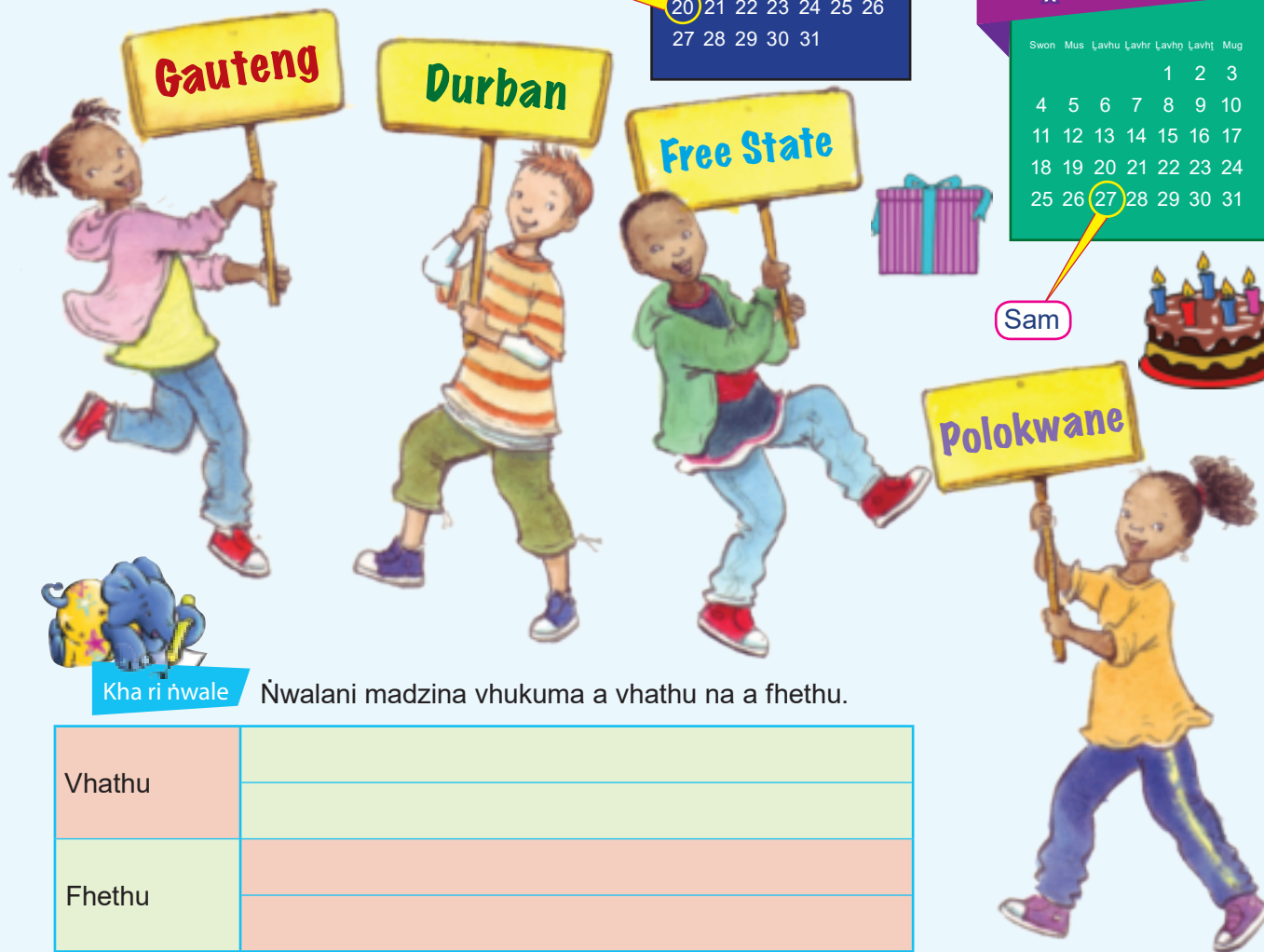
Bongi

Thangule

Swon	Mus	Lavhu	Lavhr	Lavho	Lavht	Mug
		1	2	3		
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Sam

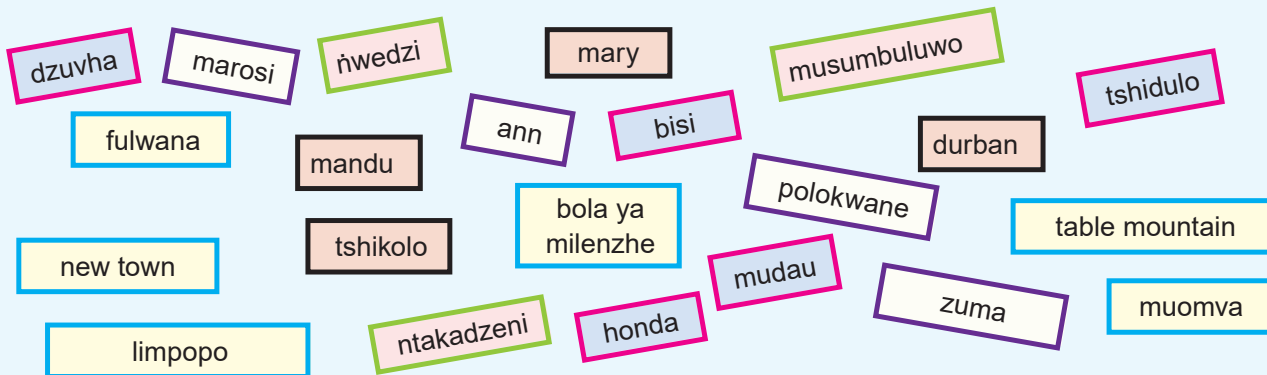

Kha ri ṅwale

Ṇwalani madzina vhukuma a vhathu na a fhethu.

Vhathu	
Fhethu	

Tangedzelani maipfi ane a vha madzina vhukuma nahone ane a fanela u thoma nga leḡeredanzi.

Duvha :

Kha ri n'wale

Nwalani mafhungo maṅa ni tshi shumisa madzina vhukuma.

Madzina ndi mini? Ndi madzina a zwithu zwine ra kona u zwi vhala, sa zwipuka na vhathu. Maipfi a no nga zwinzhi kana zwiṅwe kana zwi si gathi kana zwinzhizwinzhi ri a shumisa na madzina a zwi no vhalea.

Madzina a zwi sa vhalei ndi afhio? Madzina a zwi sa vhalei ndi madzina a zwithu zwi sa vhalei, sa muṭavha, maḍi na muṅo. A shumisa maipfi a dovha azwinzhi, zwiṭuku na zwinzhizwinzhi a shuma kha madzina a zwi sa vhalei.

Kha ri ambe

Vhudzisani khonani yaṅu nga zwithu zwi re afho kiḷasini kana hayani. Vhudzisani mbudziso dzi thomaho nga ndi zwingana?

Kana zwingafhani?

Kha ri n'wale

Talelani madzina zwao kha liṅwe na liṅwe ḷa mafhungo a tevhelaho. Sumbedzani uri ndi madzina a zwi no vhalea kana madzina a zwi sa vhalei naa ni ite thiki tshibogisini tshone. Ni kone u tangedzela madzina vhukuma.

Zwi a vhalea

Zwi sa vhalei

1	Ndi na ṅdala fhedzi a hu tshee na zwiliwa zwinzhi.
2	Mandu o kora zwikoro zwinzhi.
3	Jabu u khou tamba muṭavhani.
4	Dan u na khaladzi mbili.
5	Mike u funesa vhurotho.
6	Ro ya fhethu hunzhi hu takadzaho kha ḷa Guteng.
7	Vhana vha kiḷasini yashu vha ḍiphina nga mitambo.
8	Ndi na miṅadzi i si gathi.
9	Dineo a so ngo ḷesa swigiri.
10	Thuli u tea u nwa maḍi manzhi.

Kha ri ambe

Lavhelesani zwifanyiso ni vhale mapulo a maipfi, ni kone u anetshela tshiṭori kha khonani yaṅu, ni tshi tou sielisana. Ḑadzani bulo la u fhedzisela ni tshi sumbedza zwine Jabu a khou humbula.

1

2

Kha ri ṽwale

Zwino ḑadzani tshiṭori fhethu ho fanelaho zwikhalani zwi re kha mapa wa mihumbulo.

1

Mathomoni

Ṱhoho ya tshiṭori

• Shumisani mapa wa mihumbulo uri u ni thuse u pulana u riwala
• Ṽwalani mvetamveto • Humbelani khonani yaṅu a dzudzanye mvetamveto • Dovhololani mariwalwa aṅu ni ite ndulamiso dzo teaho • Ni kone u ṽwala nga vhudele buguni yaṅu.

2

Zwe zwa tevhela

3

Ho bvelela mini kha ṡtshifanyiso tsha 3

4

Tsha u fhedzisela, tshiṭori tsho fhela nga ṽḑilaḑe

Duvha :

Kha ri n'wale

Zwino shumisani mapa wa mihumbulo kha u n'wala tshiṭori tshaṇu.

M	A	I	P	F	I	
M						
A						
S						
W						
A						

Zwine khavara ya bugu ya amba zwone

Kha ri ambe

Ambani na khonani yanu nga zwine khavara ya bugu ya amba zwone.

Zwododo-
mbedzwa zwine
zwa ri vhudza
uri bugu i khou
amba nga mini

Mutodo wa bugu

Τησθησ

Jabu Jabulani u khakhathini
hahfu. Buguni iyi u hangwa u
tevhedza zwe mme awe vha
mu vhudza. O ri a tshi vhuya
mavhengeleni, a mbo vhona
khonani dzawe Jim, Sipho na
Muhangwi nahone a vho
humbela uri a vhe a tshi
khou tamba navho bola
ngeno o hwala
makumba a dauzeni
mbili. Ndi inwe
bugu hafhu i
no seisa ya
zwiito zwa Jabu.

Zwi ri vhudza uri
ndi nnyi we a
andadza bugu.

Jabu
u kadzinga
makumba

Rebecca Msimang

Munwali

Kha ri ñwale

Zwino nwalani tsenguluso ya bugu iyi.

Dzina la bugu	
Muñwali	
Vhaanewa vhahulwane	
Muandadzi	
Hu bvelela mini tshitorini?	
Ñwalani mafhungo mavhili ane a ri vhudza uri hu na dziñwe bugu hafhu dza Jabu Jabulani.	

Duvha :

Didzhieni Jabu. Nwalani tshinwalwaho kha dayari tshi no nweledza zwe zwa itea ilo duvha nga maipfi a no swika 40.

Kha ri nwale

Dayari yanga

Duvha: _____

Livhanyani madzina na matlaluli a no a talutshedza.

Matlaluli	liswa	la u naka	tshilapfu	ya maanda	tshi no ongolowa
Madzina	dzuvha	dzuvha	phulu	tshibode	tshifhafo

Matlaluli a ri vhudza zwinzhi nga madzina, tsumbo, musidzana wa lunako.

Zwino vhambedzani maipfi aya na mafhambanyi ao a re kha muduba wa fhasi.

lapfa	fulufhedzea	zwitukutuku	naka	vhavhalela	phovhela
zwinzhizwinzhi	sa vhavhalela	pfufhifha	sa fulufhedzea	konḁa	vhifha

Mafhambanyi ndi maipfi ane a amba zwo fhambanaho na zwiḁwe, tsumbo, naka - vhifha

Kha ri diphine

Tevhedzelani mutalo u tshi bva kha tshifanyiso u tshi ya kha likateli lone.

Makateli ndi maipfi ane a vha madzina a tshigwada tsha vhathu kana zwithu, tsumbo, tshitolola tsha ngirivhe.

murivha	tshikhuvhugu	mutavha	muango	guma	ḁanda
---------	--------------	---------	--------	------	-------

MUDEDEDZI: Tsaino

Duvha

15

Kha ri n̄wale

Lavhelesani t̄hoho ya tshiṭori i re
vhukati ha mapa wa mihumbulo.
Ni kone u dzhenisa maṛwe
mafhungomatsivhudzi a no
amba nga t̄hoho iṇwe na iṇwe
tshibogisini tshiṇwe na tshiṇwe
tsha mepe wa mihumbulo.

Kha bammbiri iḽi ḽa u shumela ri sedza uri phara
dzi n̄walwa hani. Zwiṭori zwoṭhe zwi na phara
nahone phara iṇwe na iṇwe i amba nga t̄hoho
yeneyo nthihi. Kanzhi, fhungo ḽa u thoma ndi ḽone
t̄hoho ya fhungo. ḽi ri vhudza uri phara yoṭhe i
khou amba nga mini.

Phara ya 1

Dzina ḽanga ndi _____

Ndi na miṇwaha ya _____

Ndi dzula _____

Phara ya 3

Ndi dzhena tshikolo tsha _____

Ndi kha Gireidi ya _____

Thero ine nda i funesa ndi _____

Z
W
O
T̄
H
EZ
W
IN
OK
W
A
M
A
N
N
E

Phara ya 2

Muṭani wa hashu hu na vhathu vha

Ndi dzula na _____

Ndi na tshifuwohaya tsha _____

Phara ya 4

Musi tshikolo tshi tshi bva ndi

takalela u _____

Khonani dzanga ndi _____

Nga madekwana ndi sa athu

eḽela ndi _____

Duvha :

Kha ri ñwale

Shumisani mapa wañu wa muhumbulo kha u ñwala tshiñori tshi no amba nga inwi. Kanzhi ri anzela u pfuka mutaladzi vhukati ha dziphara.

Musi no no fhedza u ñwala tshiñori humbelani khonani yañu a tshi vhale khathihi na u lulamisa vhukhakhi vhu re hone.

Thomani nga u ñwala tshiñori tshañu sa mvetamveto.

Ni kone u tshi ñwala nga vhudele buguni yañu.

M A I P F I

M

A

S

W

A

Phara ya 1

Phara ya 2

Phara ya 3

Phara ya 4

Kha ri vhale

Vhalelani itshi tshirendo ntha. Musi ni tshi khou tshi vhala, thetshelesani mudivhitho kana mutevhetsindo watsho, na phetheni ya maipfi ane a vha na pfanapheledzo. Thetshelesani maipfi ane a pfala a tshi nga ndi phosho ya zwipuka.

LUAMBO LWA ZWIPUKA

Zwimange zwi ri phrr,
ndau dzi a vhomba,

Magwitha a nuhuna, zwivhingwi zwi a hona.

Tthonono dzi a lila, mbevha ndi katatakata,

Nngu dzi bee, fhedzi NNE NDI A AMBA!

Tthoho ndi tzhemetzheme, kholomo dzi moo

Masekwa ndi kekeke, maivha a kukunyea

Nguluvhe dzi a tzhema, bere ndi nhwii

Khuhu ndi vhukweekwee,
fhedzi NNE NDI A BULA!

Thunzi dzi a naha, mmbwa dzi a huvha,

Milemalema ndi tziitzi,
phele dzi a nuhuna.

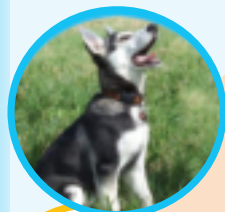
Zwidula ndi korrkorr, khwamba dzi a amba,

Ntshi dzi a naha, fhedzi NNE NDI
A AMBA

A Shapiro
(tsho tou pambiwa)

Kha zwirendo,
maipfi a anzela
u shumiselwa
miungo yao. Hu
na ipfi lone lone li
no amba kuitele
kwo raliho – ndi
Onomatopia. Itani
miungo i no itwa
nga zwipuka
zwa rathi kha
zwe zwa buliwa
tshirendoni itshi.
Irini khonani
dzaŋu dzi
humbulele uri ni
tshipuka tshifhio.

Kha ri hwale

Nwalani madzina a zwipuka zwa rathi kha zwe zwa buliwa tshirendoni itshi nahone ni hwale na muungo une zwa ita nga fhasi.

tshimange

phrr

Zwino nwalani maipfi a no bva tshirendoni a re na mutevhetsindo na maipfi a tevhelaho.

gomba

naha

vhamba

--

kalakata

--

tshilidzi

--

mboo

--

khunzi

--

Kha ri vhale

Zwino vhalelani nṭha tshirendo tshi tevhelaho ni talele phere dza maipfi a re na pfanapheledzo nga mivhala yo fhambanaho. Talelani maiti oṭhe ane a ri vhudza uri tshibode tsho ita mini.

M	A	I	P	F	I
M	A	S	W	A	

KUBODE KUṬUKUṬUKU

Kubobe kuṭukuṭuku kwo tshila,
 Ku tshi dzula tshibogisini.
 Ku tshi bambela kutivhani,
 Na matombo kwa gonya.
 Kwa aṭamela lunyunyu,
 Kwa aṭamela thatha.
 Kwa aṭamela tshisusu,
 Na nṅe mulomo kwa nnyaṭamela.
 Kwa gavha lunyunyu,
 Kwa gavha thatha.
 Kwa gavha tshisusu,
 Fhedzi nṅe nde khusuu.

C Lindsay (tsho tou pambiwa)

Kha ri ṅwale

Tshibode tsho vha tshi tshi dzula ngafhi?

Tshibode tsho vha tshi tshi bambela ngafhi?

Tshibode tsho aṭamela mini?

Tshibode tsho gavha mini?

Kha ri ṅwale

Fhedzisani tshirendo nga u ṅwala maipfi a re na pfanapheledzo o ṭahelaho mitaladzini.

yanga

vhalela

yanga

namela

madzanga

Tshirendanṅe

Kilasi ya Gireidi 4 ndi .

Zwi a ntakadza vha tshi ri .

Tshikoloni ndi ya nga baisigiri .

Ndi tshi ḍiphiṅa ndo i .

Vhunga zwine ra funzwa e .

Kha ri ṅwale

Ṽwalani tshirendo tshaṅu inwi muṅe. Lingedzani u shumisa maipfi a re na pfanapheledzo magumoni a mitaladzi yoṭhe ya malo yo nomboriwaho.

Ṭhoho ya tshirendo

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.

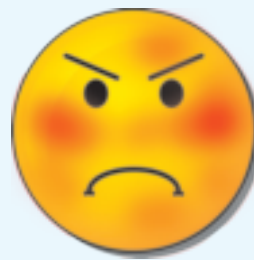
nyofho

dakalo

tsinyuwo

mbiluuvhavha

Dzina la ngelekanyo ndi la tshithu
tshine ni si kone u tshi vhona, u
tshi pfa, u tshi nukhedza, u tshi
kwama na u tshi thetshela.

1. Mandu o pfa _____ vhuhulu musi we a huvhala tshinungo tsha mulenzhe.

vhaisala

2. O pfa o _____ nga maanda a tshi
humbula uri ha nga koni u tamba.

sinyuwa

tshivhiti

3. Apfa o _____ vhukuma ngauri zwi
tou nga ha sedzi musi a tshi tshimbila.

tungufhala

vhutungu

nyofho

4. Rothe ro pfa ro _____ musi ambulentsse i tshi swika.

5. Ndi _____ tshe tsha ita uri Mandu a dzhene mudavhini a tambe.

6. Vha tshila tshinwe tshikolo vho pfa vho _____ nge vha kundwa.

Kha ri vhale

Vhalani luñwalo ulu ni kone u dzhenisa madzina u itela uri luñwalo lu ambe zwi no pfala.

- Nwalani madzina vhukuma ane a thoma nga leḡeredanzi kha mitaladzi midala.
- Nwalani madzinazwao ane a rinwa zwithu kha mitaladzi mitswuku.
- Nwalani madzina a ngelekanyo ane a bula vhuḡipfi haṅu kha mitaladzi ya lutombo.

_____ wanga

Ndi khou ni ṅwalela luñwalo ulu ndi lwendoni.

Ndo ḡa na mukomana wanga, _____.

Hafha _____ hu khou takadza nga maanda.

Mulovha ro ya _____ ra bva afho ra ya

_____.

Nga murahu ra ya suphamakete ra renga zwirengwarengwa.

Zwithu zwe zwa vha zwi tshi khou ṭahela hayani ho vha hu a _____, _____,

_____ na _____.

Ndo pfa ndi tshi tshuwa tshifhinga tshoṭhe musu ndi tshi vhona dainaso yo aṭama mulomo yo ṭahisa _____ mahuluhulu!

Mulovha ro ya ra vhona fiḡimu i no pfi “Dinosaurs in our world”.

Ndo pfa ndi tshi farwa nga _____

tshifhinga tshoṭhe musu ndi tshi vhona dzidainaso khulukhulu.

Waṅu

24 Steve Biko Road
Sea View

0120

2 Luhuhi 20 _____

Kha ri ṅwale

Zwino kha ri elelwe bugu ye na vhuya na ḡiphiṅa ngayo. Anetshelani tshiṭori tshayo nga mafhungo a re vhukati ha mararu na maṅa.

Zwino ṅwalelani khonani yaṅu SMS ni tshi mu tswela vhuḡipfi haṅu siani ḡa bugu iyi.

Duvha :

Madzina vhukuma

M A I P F I
M
A
S
W
A

Dadzani garaṭa i no amba nga inwi. Phindulo dzoṭhe ndi madzina vhukuma, zwino oṭhe a tea u thoma nga leḑeredanzi.

Kha ri ṅwale

Nṅe

Ni pfi nnyi?

No bebwa ngafhi?

Duvha ḽaṅu ḽa mabebo ḽi ḑa lini?

Dzina ḽa tshikolo tsha haṅu ndi ḽifhio?

Ni dzula vunduni ḽifhio?

Muṅwe wa khonani dzaṅu u pfi nnyi?

Mudededzi waṅu vha pfi vhonnyi?

Dzina ḽa bugu ine na i funesa ndi ḽifhio?

Mbekanyamushumo ya TV ine na i funesa ndi ifhio?

Ni nga tama u dalela shango ḽifhio?

Kha ri ṅwale

Zwino tangedzelani madzina vhukuma a re kha thebuḽu i re afho fhasi. A nga vha e madzina a vathu, fhethu, maḑuvha kana miṅwedzi.

johannesburg	veronica	mandu	lusikisiki	makhulutshinna
musumbuluwo	tshidulo	vhengele ḽa bugu	durban	mandla
cape town	dzuvha	polokwane	dzuvha	dan
anna	khekhe	mboho	thuthuthu	pene
mabutswu	kholomo	fulwana	nngwe	tshienda
ḽavhuṅa	tshimedzi	july	tshiṅoni	tshiṭaha

ṅwalani madzina vhukuma a no bva kha mutevhe u re afho ṅṭha kha khoḽumu dzone dzi re afho fhasi. Madzinazwao a ṅwaliwe kha khoḽumu mbili dza u fhedza.

Madzina vhukuma			Madzinazwao	
Muthu	Fhethu	Tshifhinga	Tshithu	Tshithu

MUDEDEDZI: Tsaino

Duvha

Kha ri vhale

THAMBO (U RAMBIWA)

New Town Primary School Environmental Club

Vha Gireidi ya 4

Arali ni tshi tama u guda zwinzhi nga zwipuka na zwikhokhonono,
ivhani muraḏo wa kilaba!

Hu ḁo bvelela mini musu zwikolo zwi tshi vala?

Hu na lwendo lwa tshipentshela lwa u ya u ṭoda
zwikhokhonono lwe lwa lugiselwa musu zwikolo zwi
tshi vala nga ḥwedzi waTshimedzi.

Idani ni dzumbulule ṇotshi na zwisusu, vhusunzi, magoṇoṇo a
mathomathoma na nzie zwi no wanala "Green Valley Gardens".

Tshifhinga: 09:00–16:00

Ḑuvha: Lavhuraru, 6 Lambamai

Hu takuwiwa: Kilasirumu ya Gireidi 4D

Ni ḁe na: Tshiswiṭulo tshaṇu na tshinwiwa

Bolopheni, bugu ya uḥwalela, muḥadzi
wa ḁuvha na khamera arali ni nayo.

U SI KHAKHELE ZWIKHOKHONONO

Duvha :

Kha ri n̄wale

Vhalani iyi thambo hafhu ni fhindule mbudziso idzi.

M A I P F I
M
A
S
W
A

Vhagudi vha Gireidi ya 4 vho rambiwa uri vha fare lwendode?

Lwendo ulu lu ɔo thoma nga ɔuvha lifhio nahone nga tshifhingade?

Vhana vha tea u ɔa na mini?

Uri: "U si khakhele zwikhokhono" zwi amba mini?

Ni nga takalela u fara lwendo lwo raloho lwa tshikolo? Ngani?

TSHIKHOKHONONO

Tshikhonono tshi na zwipiɔa
zwiraru zwa muvhili,
Zwi si ho n̄tha kana fhasi ha zwiraru.
Thoho, khana na mutumbu,
Ndi zwone zwipiɔa zwi zwothe zwine
ra kona u zwi vhona.

Thoho i na zwipiɔa zwa mulomo zwe zwa
vhumbwa zwavhuɔi,
Ha dovha ha vha na maɔombumbano.
Tshiphuphuledzi tshi phuphuledza zwi re tsini,
Zwi u phuphuledza, zwa pfa, zwa nukhedza.

Kha khana ndi hone he milenzhe ya sima.
Phere mbili dza milenzhe ya rathi yo fhelela.
Ndi hone he mabesu a sima honevho.
U itela u thamuya na u kokovha.

Mutumbuni ndi hone tshivhilelani.
Tshivhilela tshine ya tshila ngatsho.
Tsha u fema, mbebo na tsukanyo.
Na zwiliwa zwa u tshila ngazwo.

Vhalelani tshirendo
n̄tha. Talelani phere dza
maipfi a re na raimi. Ni
shumise thalutshedzo i re
tshirendoni sa tsumbandila
ya u ola tshifanyiso tsha
tshikhokhono.

Kha ri n̄wale

Kha ri ambe

Kha ri vhale

Zwino vhalani
zwirendo izwi.

Lavhelesani zwirendo izwi. Ni kona u vhona mini khazwo? Zwi fhambana ngafhi na zwiñwe zwirendo zwe na vhuya na zwi vhala? Ni a zwi takalela? Bulani uri ngani.

U
bvafhi
iwe tshisusu
nyalunako?

Ndi ngani wo
ngalangala duvha
lothe?

U bvafhi
iwe tshisusu
nyalunako, wa
manakanaka?

Ndo monamona
ngadeni daladala ndi
sa u vhoni.

Wo
dzumbama
ngafhi lo tsha lo tou
kelengende?

Ndo tinginga ndo
tulutshelwa phapha dzau.

U bvafhi
iwe tshisusu
nyalunako, wa
manakanaka, ndi sa
u wani?

Wo leleda u tshi yafhi?

Wa leleda maluvhani,
matswuku,
matshena na a
lutombo.

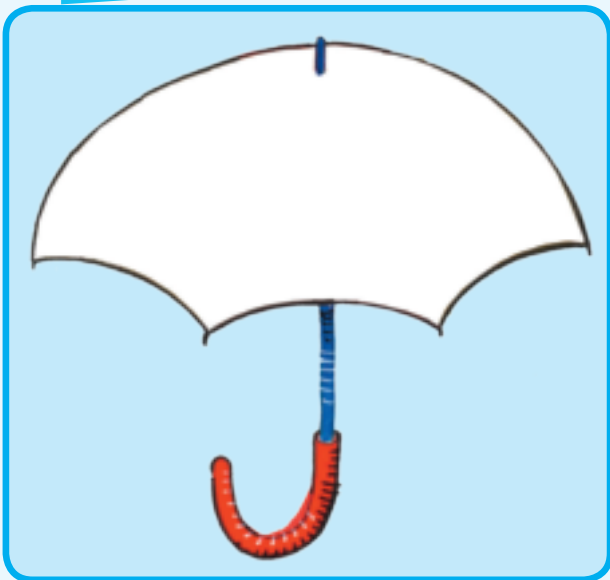
Nda namela ndi a takala!

Kha ri n̄wale

Zwino n̄walani zwirendo zwanu inwi muṇe nga zwifanyiso izwi. Ni thome nga u humbula nga zwifanyiso. Ni kone u elekanya nga mafhungo ane na ḁo a shumisa.

Kha ri n̄wale

Dzhenisani zwiga zwa u vhala mafhungoni aya. Ni elelwe u shumisa maḁederedanzi kha madzina vhukuma. Shumisani zwiga zwa u vhala zwonezwone magumoni a mafhungo:

phathi ya tumi ya ḁuvha ḁa mabebo i ḁo farelwa durban nga fulwana

ntakadzeni ndi ene kapuṭeni wa thimu ṭhukhu ya swallows

nda vhidzelela khaladzi anga nomsa nda mu vhudza uri a ime

ndo renga gurannḁa magazini bugu na pene

ndo ita sangwetshi nga tshisi ṇama ya khuhu tshilai ṭamaṭisi na khukhamba

n̄ṇe na veronica ri pfana na u ya u dala ha mme a lulu polokwane

Kha ri hwale

Lavhelesani zwifanyiso ni lingedze u wana uri ndi madzinazwao afhio e a badekanywa a vhumba madzinambumbano.

gombambudzi; mbulumadi; nguluvhedaka; libumbudzi; libukhomu; thavhandubi; ntsamavhuvhu; khuhumulambo; notshidonga; liivhathavha; ndaulwanzhe; muvhudakhomu; bophampani; buvhikhomu; khangamusimbiri; lugwelutoni, muangambwa

 + <u>khovhe</u> <u>naledzi</u> = <u>khovhenaledzi</u>	 + _____ = _____	 + _____ = _____	 + _____ = _____
 + _____ = _____	 + _____ = _____	 + _____ = _____	
 + _____ = _____	 + _____ = _____	 + _____ = _____	
 + _____ = _____	 + _____ = _____	 + _____ = _____	
 + _____ = _____	 + _____ = _____	 + _____ = _____	

Kha ri ite nyito

Olani ni lebuḽe madzinambumbano a inwi muḽe.

+ _____ + _____	+ _____ + _____	+ _____ + _____
--------------------	--------------------	--------------------

Duvha :

Maedzamibvumo

M A I P F I
M
A
S
W
A

Kha ri ñwale

Talani mutalo wa u livhanya mubvumo na tshifanyiso tshone.

thithithithi

miau

tswiii

wee

thothotho

trrrrr

katzkatzkatz

ndendende

Kha ri ite nyito

Olani
maedzamibvumo
a inwi muñe.

Phoshoo phashaa

Pii Pii

Kha ri ñwale

Fhandekanyani maipfi uri ni wane madzina a ngelekanyo a fumiñamu.

lufunonyofhovhulwadzevhutshilotshihumanomaanda vivhotshivhitidikitelavengodakalotshihuvho lwendo lunyadzo

Imbani luimbo ni kha tshigwada.

Kha ri diphine

VHAMUSANDA VHO NDAU VHA A SWITWA VHUSIKU VHUNO

Maḁakani tshiendeulu
Vhamusanda Vho Nda u vha a switwa
madekwana,

Maḁakani muḁitshete
Nda u livhanda lihulu li a vhulungwa.

Khorasi
Ahee ahelelee!
Shoneee, iwe wa Vhadau zwo u fhelela!

Muvhunduni lo lala,
Vhamusanda Vho Nda u vha a switwa namusi
Muvhunduni hu na mulalo,
Nda u livhanda lihulu li a vhulungwa namusi.

Khorasi
Mufunwa, shhh, ndi khe nyofho kule,
Vhamusanda Vho Nda u vha a switwa namusi
Mufunwa, shhh, ndi khe nyofho kule weee,
Nda u livhanda lihulu li a vhulungwa namusi.

Khorasi

Tsivhudzo ya mudededzi:

Arali vha sa divhi kuimbele kwa luimbo ulu, kha vha humbele muḁwe wa vhadededzi a vha gudise lwone uri vha kone u lu imba khathihi na kilasi yavho.

Kha ri ambe

Talutshedzani khonani yaḁu nga fhethuvhupo ha luimbo ulu. Zwi khou itea tshifhingade? Afho fhethu hu vhone nga ndilade? Ni vhone u nga hu na mulalo kana a hu na. Ndi doroboni kana midini ya mahayani? Maḁaka a vhone nga ndilade? U switwa ndi u itani?

Kha ri n'wale

Dzhenisani zwiga zwa u vhala kha phara iyi u itela uri ni kone u vhala nga vhubvo ha luimbo ulu.

Ni elelwe u shumisa legeredanzi kha madzina othe na khoma vhukati ha madzina.

nga 1930 muñwe muimbi wa muzulu a no pfi solomon linda o vha ene wa u thoma u rekhoda luimbo ulu ngei johannesburg

luimbo ulu vha lu nea dzina la mbube line la amba ndau nga tshizulu

luimbo ulu ndi lwone lu no divheswa kha nyimbo dzi no bva afrika

luimbo lwa the lion sleeps tonight lwo no rekhodiwavho na nga tshifura tshijapani tshipenishi na tshidenishi

Zwine na tea u elelwa.

Madzina a no vhalea na madzina a sa vhalei
Arali ni sa koni u tshi vhala, a tshi na vhunzhi.
Lavhelesani zwi tevhelaho.

Vhuthihi	Tshivhalo
mafhi	mafhi manzhi
swigiri	swigiri nnzhi
oil/mafura	oil/mafura manzhi
mutavha	mutavha munzhi
maḁi	maḁi manzhi
fulauru	fulairi nnzhi
muḁo	muḁo munzhi

U ditola

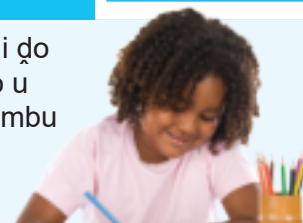
	😊	😞
Ndi a kona u vhala tshitori nda talukanya milaedza mihulwane.		
Ndi kona u fhindula mbudiso dza tholokanyandivho dzi no yelana na mañwalwa.		
Ndi kona u kona u humbulela kufhelele kwa tshitori.		
Ndi kona u talutshedza vhaanewa vha re tshitorini.		
Ndi kona u anetshela tshitori tshe nda vhala tshi tshi tevhokana nga ngona.		
Ndi kona u pulanela tshitori ndi tshi shumisa mepe wa mihumbulo.		
Ndi kona u ñwala tshitori tshi re na mathomo, mutumbu na magumo.		
Ndi kona u topola madzinazwao, madzina vhuluma na madzina a ngelekanyo.		
Ndi kona u topola madzina a no vhalea na madzina a sa vhalei.		
Ndi kona u dzhenisa zwiga zwa u vhala mafhungoni.		
Ndi kona u ñwala mafhungo a sa kondi (mafhungozwao).		
Ndi kona u vhumba madzinambumbano nga u tanganya madzina mavhili.		
Ndi kona u pfesesa mafhungomatsivhudzi o ñwalwaho kha khavara ya bugu.		
Ndi kona u ñwala tsenguluso ya bugu.		
Ndi kona u wana mafhungomatsivhudzi a tshi bva kha liñwalwa kana kha tshirendo.		
Ndi kona u humbulela tshitori ndi tshi shumisa mutevhe wa zwifanyiso.		
Ndi kona u ñwala tshiñwalwa tsha dayari.		
Ndi kona u ñwala sms.		
Ndi kona u ñwala tshirendo.		
Ndi kona u ñwala tshirendo tsha tshivhumbeo.		
Ndi kona u topola maipfi tshirendoni.		
Ndi kona u maipfi a re na pfanapehedzo tshirendoni.		
Zwiñwevho:		
Zwiñwevho:		

Kha ri n̄wale

Pulanani u n̄wala tshiṭori tshaṅu inwi muṅe. Wanani uri ni ḑo n̄wala nga ha mini tshiṭorini tshaṅu. Mapa wa mihumbulo u re afho fhasi u itela u n̄ea tshiṭori tshaṅu mathomo, mutumbu na magumo.

Zwino ḑadzani mapa wa mihumbulo.

Vhaanewa ndi vhoneyi?

Fhethuvhupo ndi hufhio?
Tshiṭori tshi bvelela ngafhi?

Ni ḑo n̄wala
nga ha mini?

Hu khou bvelela mini?

Tsho fhela hani?
Ndi zwifhio zwine zwa takadza khatsho?

Mathomo

Thomani nga u amba uri hu khou bvelela
mini mathomoni

Mutumbu

Bulani uri ho bvelela mini musi tshiṭori tshi
tshi ḑa vhukati.

Tshiṭori tshanga n̄e muṅe

Zwi tevhelaho

Bulani uri hu bvelela mini tshi no tevhela

Magumo

Tshiṭori tsho fhela hani?

Gerani siaṭari li tevhelaho ni ite bugu. Kha khavara yayo, n̄walani dzina la bugu yaṅu. N̄walani dzina laṅu nga fhasi ha dzina la bugu ngauri ndi inwi muṅwali. Zwino n̄walani tshiṭori tshaṅu tshi na mathomo, mutumbu na magumo.

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na ṭhoho ni lingedze u humbulela uri maṅwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbizani maṭo (u sikima) kha siaṭari ni wane uri ni ḑo vha ni tshi khou vhala nga mini.

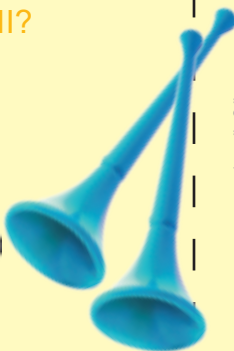

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. ● Arali ni sa pfesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleni n̄ṭha.

NI DO N'WALA NGA MINI?

MALUGANA NA MUŊWALI

Ŋwalani dzina laṅu

Miṅwaha yaṅu

Hune na dzula hone

8

Liḡa la 4: gerani kha mutalo nga murahu ha musi no siṡepujara bugu yaṅu.

KHAVARA

Olani tshifanyiso hafha.

Liḡa la 2: petani kha mutalo wa zwithoma.

Ŋwalani dzina la bugu hafha.

Ŋwalani dzina laṅu hafha (Ndi inwi muṅwali).

1

Liḡa la 1: petani kha mutalo wa zwithoma.

5

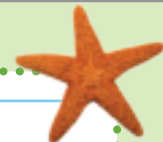

Isani phanḡa na tshiṡori tshaṅu hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

4

Ŋwalani mutumbu wa tshiṡori tshaṅu hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Thomani u hwala tshiṭori tshaṅu inwi muṅe hafha.

2

Fhedzisani tshiṭori tshaṅu.

7

3

Isani phanḁa hwala tshiṭori tshaṅu inwi muṅe hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

9

Nwalani uri hu bvelela mini magumoni a tshiṭori.

Olani tshifanyiso hafha.

Z**W****i****r****e****n****g****o****m****u**

Thero ya 2: Ngoho na khumbulelwa

Ngano

Themo ya 1: Vhege 5 – 6

17 Mutukana we a vhidzelela e "phele!" 36

U divhadzwa ngano.
U fhindula mbudzi dza phindulothopolwa dzi no kwama tshitori.
Therisano nga tshitori: mulaedza, vhaanewa na fhethuvhupo.
U tamba litambwa li no amba nga tshitori.
Ngowedzo ya divhaipfi.

18 Mutukana we a vhidzelela e "tshiendatshikhalani!" 38

U tamba litambwa li no amba nga tshitori.
Therisano na nyito ya u rwala nga fhethuvhupo, vhaanewa na puloto.
U vhambedza ngano mbili.
Vhagudi vha shumisa kuitele kwa u rwala na fureme kha u dzudzanya tshitori tshavho.
U rekhoda maipfi maswa na thalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene mune.

19 Thangi 40

U divhadzwa thangi na maipfi a re midzi (matsinde).
Zwine thangi dza vha zwone.
Utopola thangi na u dzi shumisa kha u shandukisa zwine mafhungo a amba.
U tamba Mutambo wa Tshikhalani.
Hu tshi shumiswa mafhungo zwao na ndaelo.

20 Mirero na Thangi 42

Therisano nga zwine mirero ya amba zwone. U livhanya mirero na zwine ya amba.
U divhadzwa mitshila.
Zwine mitshila yo dlowelwaho ya amba.
U topola mitshila na maipfi ane a vha midzi (matsinde).
U shumisa mitshila migede mafhungoni.
U rekhoda maipfi maswa na thalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene mune.

21 Tari la mivhalavhala 44

U vhala tshitori.
Therisano nga vhaanewa vha zwipuka vha re na mvumbo dza vhathu, puloto na uri tshitori tshi nga fhela nga ndilade.
U anetshela hafhu thevhekano ya zwiitei zwi tshi yelana na vhaanewa vho fhambanaho.
Maipfi o shumiswaho mañwalwani.
U ola "mepe" wa zwithu zwo iteaho tshitorini.
Therisano ya tshigwada hu tshi humbulelwa uri tshitori tshi do fhela nga ndilade.

U nweledza thevhekano ya zwithu tshitori hu tshi shumiswa maipfi a no nga tsha u thoma, ha tevhela, nga murahu na tsha u fhedzisela.

22 Zwe zwa tevhela 46

U isa phanda na tshitori.
U bveledza litambwa la u sumbedza u aluwa ha puloto.
U nweledza tshitori hu tshi tevhedzwa thevhekano ya zwiitei.
U rekhoda maipfi maswa na thalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene mune.

23 U pulana tshitori 48

U sumbedza maga o fhambanaho a tshitori ha tevhela u rwala tshitori tshi tshi tou tevhekana ho sedzeswa mathomo, mutumbu na magumo.
U rekhoda maipfi maswa na thalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene mune.

24 Thangi na mitshila 50

U rera ngazwo, u zwi sumbedza na u zwi thalutshedza.
Mutambo wa maipfi. Mbambe ya mitshila na thangi. U topola thangi na maipfi a re midzi.
U vumba mafhungo hu tshi shumiswa maipfi a no bva kha mutambo.

Mañwalwa a u funza Themo ya 1: Vhege 7 – 8

25 U vhala risipi 52

U vhala risipi ya saladi ya mitsheho.
U wana mitengo ya thinganywa, u dzi topola na u topola zwishumiswa.
U rwala risipi dza zwiñwiwa zwine zwa funeswa.
U shumisa masalavhune.
U topola masalamasumbi.
U rwala mafhungo hu tshi shumiswa masalamasumbi.

26 U shumisa masala 54

U shumisa masalamasumbi – ino, iyi, iyo na ila.
U rwala mafhungo hu tshi shumiswa masala masumbi.

27 Ndi zwa nnyi? 56

U topola na u shumisa masala masumbavhune.
U nanga masala o teaho.
U rekhoda maipfi maswa na thalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene mune.

28 Itani tshikukwana tsha phomphom 58

U vhala mañwalwa a u funza.
U fhindula mbudzi dza tholokanyondivho dzi no kwama ndaelo.

Therisano nga thevhekano na kushumiselwe kwa ndaelo.
U fha ndaela dzi re khagala.
Therisano nga matheriala a no khou tode a na kuitele kwa zwithu.

U bveledza ndaela na matheriala ane a bvaho kha mutevhe wa dayagiram kha u ita khathuni ya tshikukwana.
U shumisa mvetamveto kha u rwala sethe ya ndaela.

Mañwalwa a mafhungomatsivhudzi Themo ya 1: Vhege 9 – 10

29 Mafhungo a ri mini? 60

U vhala atikili mbili dza gurannda.
Hu sedzeswa thoho ya mafhungo, dluvha, phara ya marangaphanda na u shumisa zwa u tou vhona nga mafo na khephusheni.

U fhindula mbudzi dza dzi no kwama mañwalwa u itela u wana thalutshedzo dza zwithu na u kona u topola milayo.

U shumisa ndongazwiga zwo teaho khathihi na kufhelele kwa mafhungo.

30 U vhiga mafhungo 62

U pulana na u ita mvetamveto dza gurannda hu tshi shumiswa mbudzi dza "nnyi, lini na ngafhi".

U amba nga mihumbulo vhe kha tshigwada.
U shumisa ngila dza u rwala.
U rwala mafhungomaitei e kha tshifhinga tsho fhiraho.

U rwala atikili ya gurannda hu tshi shumiswa milayo ya thoho ya mafhungo, ngivhadzamuñwali, nzw.

U lugisa na u kumedza tshipitshi tsho gisendekaho nga atikili ya gurannda.

U lugisa notsi dza tshipitshi tshi no tea u rwaliwa tshi kha tshifhinga tsho fhiraho.
U shumisa vhunzhi.

U rekhoda maipfi maswa na thalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene mune.

31 U ita tshipitshi 64

Vhusevhegi ha kuvhigele kwa tshipitshi tshe tsha lugiswa.

Vhunzhi
Ditoloni.

32 Nwalani tshitori 66

U pulana u rwala tshitori ho sedzwa vhaanewa, puloto, fhethuvhupo na magumo.

U rwala tshitori itshi kha themphuleithi ya bugu yo tou geriawho.

Kha ri vhale

Tshiṭori itshi ndi lungano lwa sialala. Ngano dza sialala ndi zwiṭori zwe vhathu vha anetshelana u bva kale. Zwiṭori izwi zwo vha zwi sa tou ṛwaliwa zwi tshi tou anetshelwa vhathu lunzhilunzhi. Roṭhe ri na ngano dza sialala na foṭokuṭoo, zwidade, ngano dza phukha, ngano dza vhahali, ngano dza vhubvo na nyimbo dza sialala. Vhunzhi hadzo hu na milaedza ya tshipentshela.

Kalekale ho vhuya ha vha na mulisa wa nngu wa mutukana we a vha e na miṛwaha ya fumi. Duvha ḽiṛwe na ḽiṛwe o vha a tshi lisa sambi ḽa nngu mavhuwa dzi tshi fula hatsi. Duvha ḽiṛwe na ḽiṛwe o vha a tshi dzula fhasi ha kuri kuthihi ku re kha ndunduma o tielela nngu dzawe. Musi tshifhinga tshi tshi ya a vho pfa e na vhumvumu. ḽiṛwe duvha a humbula u ḽimvumvusa a mbo vhidzelela a ri, “Phele wee! Phele wee! Nthuseni! Phele i khou pandamedza nngu dzanga!”

Musi vhathu vha kusi uku vha tshi pfa mukosi uyu, vha mbo bva vha tshi ḽa u mu phalala, vha pandamedza phele iyi. Fhedzi vha tshi swika afha ndundumani ha si vhe na phele ine vha kona u i vhona. Tshe vha wana ho vha uyu mutukana we a vha sea.

“Inwi ṛwana, ni songo vhidzelela ne ‘phele’ ngeno hu si na phele!” ndi muṛwe wa vhenevha vhathu vha tshi mu kaidza zwenezwi vha tshi khou tsa ndunduma iyi.

Nga matshelo, mutukana a dovha a vhidzela, “Phele wee! Phele wee! Nthuseni! Phele i khou pandamedza nngu dzanga! Vhathu vha kusi uku vha tshi pfa mukosi uyu, vha mbo dovha hafhu vha bva vha tshi ḽa u mu phalala, vha pandamedza phele iyi.

Musi vha tshi zwi vhona hafhu u ri a hu na phele vha ri khae, “Iwe mutukana, u tea u ṭoḽa thuso musu hu na khombo ya vhukuma! U songo vhidzelela we ‘phele’ ngeno hu si na phele!”

Uyu mutukana a sokou ṛwethuwa o vha lavhelesa vha tshi tsa ndunduma vha tshi ṛuṛuna lwavhuvhili.

Ho no fhela maḽuvha nyana, uyu mutukana a vhona phele ya vhukuma i tshi khou nukhedzanukhedza henefho sambini. A pfa o tshuwa vhukuma a mbo zhamba a ri, “Phele wee! Phele wee! Nthuseni!”

Fhedzi vhathu vha humbula uri u khou tamba ngavho u fana na zwiḽa kale lwe na muthu na muthihi a si bve u ya u mu thusa.

Musi ḽo no kovhela, vhathu vha mangala uyu mutukana a sa vhuyi na nngu dzawe. Vha bva fulo ḽa u ya u mu ṭoḽa vha mu wana a tshi khou vhovhola e eṭhe.

“Ho vha hu na phele ya vhukuma! Yo ponda dziṛwe dza nngu dzanga dziṛwe dza shavha! Khezwi vhathu ni songo ḽa na nthusa ngauri ndo vhidzelela ndi tshi ṭoḽa thuso?” u ralo a tshi vhovhola.

Muṛwe wa vhakalaha vha henefha muḽanani a lingedza u kwengweledza kutukana uku musu vha tshi khou humela hayani.

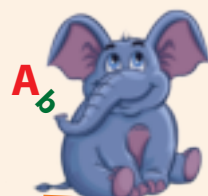
“Ri ḽo u thusa u ṭoḽa nngu dzau dzo xelaho musu ḽi tshi tsha,” vha ralo vho kapea tshanda tshavho kha shada ḽawe. “Fhedzi ni tea u guda uri arali na dzulela u zwifha, a hu na ane a ḽo ni fulufhela ... na musu une na vha ni tshi khou amba ngoho!”

Kha ri ambe

Ndi nga mini hu songo vha na muthu we a ḡa u thuso mutukana uyu?

Itani ḡitambwa ḡa tshiṭori itshi. Hu tea u vha na mulisa, phele, nngu na vhathu vha si gathi vha tshitshavha.

A 6

Ḋivhamaipfi

Wanani maipfi swoboni ya maipfi.

gungula

tshuwa

vhovhola

g	u	n	g	u	l	a	p	i	b
r	m	n	b	z	x	q	w	u	i
t	s	h	u	w	a	m	e	r	c
n	v	h	o	v	h	o	l	a	b
z	ṅ	w	e	t	h	u	w	a	i
x	z	w	i	f	h	a	i	b	d
v	h	i	d	z	e	l	e	l	a
w	e	s	e	i	s	a	g	o	i

seisa

vhidzelela

zwifha

ṅwethuwa

Kha ri ṅwale

Vhalani mbudziso idzi ni tangedzele ḡedere ḡi re tsini na phindulo yone.

Ndi nga mini mulisa wa nngu o vhidzelela uri "Phele"?

- A O vha e na vhumvumu a tshi khou ṭoḡou ri vhathu vha mu mvumvuse.
- B O vha a tshi vhona u nga hu na phele.
- C O vha a tshi ṭoḡou u zwifha.
- D O vha a tshi khou shushedza phele uri i shavhe.

Ndi nga mini vhathu vha afho muḡanani vha songo tsha mu phalala musi a tshi vhidzelela?

- A Vho vha vhe masimuni vha tshi khou shuma.
- B Vho zwi dzhia uri u khou vha zwifhela hafhu.
- C A vho ngo mu pfa.
- D Vho vha vha tshi khou ṭoḡa uri phele i ponde nngu.

Ndi ifhio kha ṭhoho idzi ine ya nga vha yone i no tea itshi tshiṭori?

- A Ḋuvha ḡe phele ya ponda nngu
- B Mulisa wa nngu wa kutukana
- C Mutukana we a lila u phalalwa
- D Ḳo tsha Ḳo tou kelengende ndundumani

Pfunzo ya tshiṭori itshi ndi ifhio?

- A Arali ni tshi ṭoḡa thusa a ni nga wani vhaphalali.
- B Ni songo itesa phosho.
- C Arali wa dzulela u zwifha, a hu na ane a ḡo u fulufhela na musi une wa vha u tshi khou amba ngoho.
- D Muthu u tea u fulufhedzea.

Kha ri vhale

Thabo o vha a tshi pfana na u vhidza maṭo a vhathu. O vha a tshi anzela u vhidzelela mashaka na dzikhonani uri vha ḽe vha vhone tshiendatshikhalani tshe a tshi vhona. “Idani ni vhone tshiendatshikhalani!” ndi ene a tshi vhidzelela, kana a ri “Nthuseni wee, hu na UFO yo kavhaho zwinozwino!” (UFO zwi amba “*unidentified flying object*”).

Tshifhinga tshoṭhe Thabo a tshi vhidzelela, vhathu vha ḽorobo iyi yoṭhe vho vha vha tshi gidimela henengeo uri vha vhone tshiendatshikhalani tsha hone. Fhedzi vha tshi mbo ḽi wana hu si na tshithu. “tsho mbo ḽi fhufha!” ndi ene a tshi vhudza vhathu.

Thabo o ita ngaurali lwa u thoma, lwavhuvhili, lwavhuraru – na lunzhilunzhi.

Zwino ḽiṁwe ḽuvha, a vhona tshiendatshikhalani tsha vhukuma. “Na mmbuyela!” ndi ene a tshi vhidzelela. “Tshiendatshikhalani tsho kivha mudavhini. Vhathu ṭavhanyani ni thuse!”

Fhedzi ha si vhe na ane a mu phalala.

Khathihi fhedzi, ha mbo tsa munna asili mudala a ri kha Thabo, “Ndi khou humbela thuso ya piṭirola na zwiliwa zwa u fha vha muṭa wanga. Vhana vhanga vha khou ṭoda zwiliwa nga u ṭavhanya! Ri ḽiseleni maṭari manzhi u ya nga hune na nga kona!”

“Na mmbuyela!” ndi Thabo a tshi tshema. Hu na vhathu vhasili vha re na ṇdala ngeno mudavhini!”

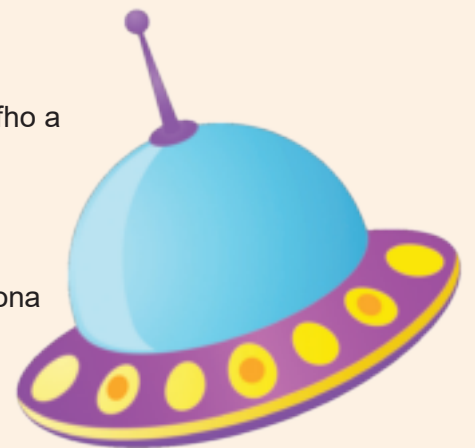
Fhedzi ha si vhe na ane a mu phalala.

Zwenezwo zwa ita uri Thabo a gidime na miri a tshi fhulula maṭari u bva afho a gidimela giratshini u renga piṭirola. Uḽa munna asili a takala vhukuma.

Thabo a mbo fhasi vhudzuu, o vha a songo neta zwone ngeno tshiḽa tshiendatshikhalani tshi tshi mbo ḽi takuwa, asitshiḽa!

“Ndi mini tshiḽa Thabo?” ndi mme awe vha tshi vhidzelela musi vha tshi vhona tshiḽa tshiendatshikhalani tshi tshi khou swaṭimela.

“Zwi ḽo thusa mini naho nda vha ṭalutshedza, Mmawe?” Ndi Thabo a tshi vhudzisa. “Vha nga si vuwe vho nkholwa musi.”

Kha ri ambe

Itani litambwa la tshiitori itshi. Hu tea u vha na munna asili, vhana vhasili, Thabo na mme awe.

Tshiitori itshi tshi fana ngafhi na tsha "Mutukana we e "Phele!"?

Kha ri hwale

Elekanyani nga zwiitori izwi vhuvhili hazwo ni dadze thebulu.

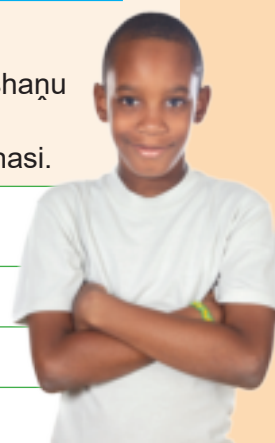
Tshiitori	Muanewa muhulwane ndi nnyi?	Puloto ndi ifhio?	Mulaedza wa tshiitori ndi ufhio?
Mutukana we a vhidzelela e "Phele!"			
Mutukana we a vhidzelela e "Tshiendatshikhalani!"			

Kha ri hwale

Zwino hwalani tshiitori tshanu tsha maipfi a no swika 120 tshi no amba nga musidzana kana mutukana we a lila thuso. Thomani nga u hwala tshiitori tshanu kha bammbiri la mvetamveto ni humbele khonani yanu uri a tshi tole. Ni kone u tshi hwala nga vhurongwane na vhudele tshikhalani tshi re afho fhasi.

Tshoho ya tshiitori tshanu	
Uyu muthu u vhadzilela a tshi ri mini?	
Hu bvelela mini duvha line ha sa vhe na muphalali?	
Mvelelo dza hone ndi dzifhio?	
Mulaedza kana thero ya tshiitori ndi ifhio?	

Thangi ndi mini?

Thangi a si ipfi lo fhelelaho. Ndi tshipiḁa tsha ipfi tshi no ṭumiwa mathomoni a ipfi lo fhelelaho (kha tsinde ḁa/mudzi wa ipfi). Thangi iḁwe na iḁwe i na zwine ya amba. Musi thangi yo ṭumiwa kha tsinde ḁa/mudzi wa ipfi, i shandula zwine ipfi ilo ḁa amba.

Thangi i shandula zwine ipfi ḁa amba.

Kha ri ite nyito

Lavhelesani tsumbo. Hu itea mini musiri tshi ṭuma thangi kha tsinde ḁa ipfi? Ipfi ḁiswa ḁi vho amba mini?

Thangi	Tsinde ḁa/mudzi wa ipfi
ku-	-ṭukana > rutukana

Thangi dzi tevhelaho dzi amba mini?

Thangi	Ṭhalutshedzo
ku-	tshiṭuku
ka-	tshivhalo
ḁi-	tshihulwane
ḁi-	nyito i tea kha muṇe wayo
ra-	mudzia/muṇe wa

Tangedzelani thangi kha iḁwe na iḁwe ḁa maipfi aya. Ni kone u talela tsinde ḁa ipfi.

Kha ri ḁwale

kudido

ramaano

ḁitshea

kuḁu

ḁisidzana

ḁithavha

ḁiri

kavhili

ramilayo

kararu

ḁidu

ḁiruma

Kha ri ḁwale

Ṭumani thangi kha maipfi o talelwaho nga fhasi u itela uri maipfi ayo a yelane na ayo maḁwe o swifhadzwaho.

Vha dzula ḁuni ku re tsini na thavha.

O rengela ene muṇe rokho.

Duvha:

M A I P F I
M
A
S
W
A

Khotsi awe vho renga goli lihulwane.

Malume anga vha pfi mabindu ngauri ndi **mudzia mabindu**.

O tshea ene muṇe nga lufhanga.

Kha ri diphine

Kha ri tambe mutambo wa tshikhalani. Shumisani madaisi na zwiswayi ni tshi tamba, ni thuntshele tshikhalani ni kha nomboro ya 1.

Kha ri ambe

Ambani uri ni vhona u nga mirero iyi i amba mini. Talani mutalo u tshi bva kha murero u tshi ya kha tshatshedzo yawo kha kholomo i re kha tshanda tsha u la.

Mirero ndi kuambele kupfufhi kune kwa ri nea mulaedza wa tshipentshela.

Mulomo a u dalelwi nga mulambo.

U naka a hu fani na u dhiwa.

Mutsinda ndi khwine, shaka ndi bulayo.

Mutshetshete wo beba mutanzwa.

Tshi na phepho a tshi sumbedzwi mulilo.

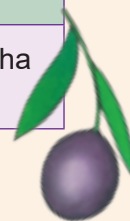
Muthu a tshi toda tshithu u tou dishumela nga ene mune.

Mutsinda u a u fara zwavhuḏi u fhira shaka lau.

Muthu ane a u divha a nga u thusa a sa sedzi zwine wa vha nazwo.

Muthu wa mazuwo ha kundwi nga tshithu.

Muthu o nyadzeaho (mubebi) u fhedza o vha na nwana a re na vhuimo vhutshiloni.

Mitshila ndi mini?

Mitshila i fana na thangi, zwi fhambana fhedzi ngauri i tumiwa i tshi tevhele midzi kana matsinde a maipfi u itela u shandula zwine ipfi la amba.

Tsumbo:
-fulu zwi amba "zwinzhi",
zwine zwa amba uri dakalofulu zwi amba dakalo linzhi.

Midzi iyi i amba mini?

Mudzi	Tshatshedzo
-fulu	zwinzhi
-lume	tsha tshiduna
-ela	itela nyito

Kha ri n̄wale

Talelani maipfi a re midzi kana matsinde.
Ni tangedzele mitshila i re magumoni a maipfi aya.

khombofulu

ndoulume

thusana

imbela

ndoukadzi

khosana

mukukulume

gemofulu

mbudzana

gumofulu

shangoni

shumela

malume

shangoni

gukulume

rumana

rengisa

bikela

budzwana

dakalofulu

khambana

Nangani maipfi maṭanu kha ayo ni a shumise mafhungoni.

Nangani ipfi lone, ni tume mutshila wa **-ana** ni kone u n̄wala ipfi liswa afho tshikhalani.

khumba	Mvula yo na. Ndi hone _____ dzi tshi ḑo ḑala.
fara	Ni tshimbile no _____ musi ni tshi pfuka bada.
budzwa	Kholomo ya mboho ndi budzwa ya tsadzi yone ndi _____
londa	Riṅe sa mashaka ri tea u _____
mbudzi	Ro ya bulasini ra vhona hu na _____ nnzhi dza mavhalavhala.
thusa	Vhana vha kilasi yashu vha khou _____ u n̄wala tshuṅwahaya.

Kha ri vhale

Kha ngano nnzhi dza sialala zwipuka zwi tshila sa vhathu. Vhalani tshiṭori itshi ni elekanye nga vhabvumbédzwa vha zwipuka.

Ho vha hu na muri ngadeni. Muya wa thoma u vhudzula, kuṭari kuṭuku kwa thoma u dzinginyea.

Kwa wa. Kwa wa ku tshi tsa, asikuḽa, u vhuya u swika ku tshi wela nṭha ha hatsi fhasi ha muri. Ho vha ho dzula tshimange heneṭho hatsini. “Ri a vusa iwe kuṭari kudala kuṭukuṭuku,” hu amba tshimange. “Ri nga tamba roṭhe?”

Kuṭari kwo vha ku tshi ṭodou fhindula uri ee, musi muya u tshi dovha wa vhudzula. Vhudzuu! muya wa vhudzula, wa hwala kuḽa kuṭari, kwa gonya, kwa gonya, asikuḽa makoleni. Muya wa ku hwalela kulekule. Wa swika wa ku posa tsini na bada, kwe puṭaa zwavhuḽi.

“Ri a vusa iwe kuṭari kuṭukuṭuku kwaṭaḽa,” hu amba tshiṇoni tshe tsha vha tshi tsini na bada. “Ri ḽo dzula roṭhe?” “Hezwi zwithu ndi zwiṇwevho,” hu amba kuṭari kuṭukuṭuku. “Tshimange tsho ri ndi mudala. Zwino tshiṇoni tshi ri muvhala wanga ndi ṭaḽa. Ndo ḽaḽa a thi tsha ḽivha muvhala wanga!”

Kuṭari kwo vha ku tshi kha ḽi ri ku a vhudzisa tshiṇoni musi muya u tshi dovha wa vhudzula. Vhudzuu! muya wa vhudzula, wa hwala kuḽa kuṭari, kwa gonya, kwa gonya, asikuḽa makoleni. Muya wa ku hwalela kulekule. Wa swika wa ku posa mudavhini muhulu, kwe puṭaa zwavhuḽi.

Ho vha hu na kholomo mudavhini, dzi tshi khou fula hatsi. Iṇwe ya idzi kholomo ya ḽa tsini na kuṭari. “Moo,” hu amba kholomo. “Ri a vusa kuṭari kuṭukuṭuku kwa tshitopana.”

“Hezwi zwithu ndi zwiṇwevho,” hu amba kuṭari kuṭukuṭuku. “Tshimange tsho ri ndi mudala, tshiṇoni tsha ri muvhala wanga ndi ṭaḽa. Zwino kholomo i ri muvhala wanga ndi tshitopana. Ndo ḽaḽa a thi tsha ḽivha muvhala wanga!”

Kwo vha ku tshi kha ḽi ri ku a vhudzisa kholomo musi muya u tshi dovha wa vhudzula. Vhudzuu! muya wa vhudzula, wa hwala kuḽa kuṭari, kwa gonya, kwa gonya, asikuḽa makoleni. Muya wa ku hwalela kulekule. Wa swika wa ku posa nṭha ha thavha khulu.

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na ṭhoho ni lingedze u humbulela uri maṇwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbizani maṭo (u sikima) kha siaṭari ni wane uri ni ḽo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambédzani zwe na humbulela na zwe na vhala. ● Arali ni sa pṫesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleni nṭha.

Duvha:

M A I P F I

M
A
S
W
A

Kha ri ambe

Ndi mini tsho itaho uri kuṭari ku we murini?
Kuṭari kwo tshimbila hani ku tshi bva kha tshipuka tshiṅwe
ku tshi ya kha tshiṅwe?
Ndi nga mini muṅwali a tshi shumisa ipfi “vhudzuu”?
Hu na zwiṅwe zwiṭori zwine na zwi ḍivha zwine khazwo zwipuka
zwa amba?
Ni vhona u nga hu ḍo bvelela mini tshi no tevhela tshiṭorini itshi?
Ni vhona u nga tshiṭori itshi tshi ḍo fhela nga ṅilade?

Kha ri ite nyito

Olani ṅila ye kuṭari kwa tshimbila ngayo u bva murini u swika
kha kholomo.

Kha ri ṅwale

Zwino ṭalutshedzani zwe na ola ni tshi shumisa maipfi a no ri:
“tsha u thoma, “ha ḍa”, “nga murahu” na “tsha u fhedzisela”.

Tsha u thoma kuṭari kwo

Ha ḍa he kwa

Nga murahu

Tsha u fhedzisela

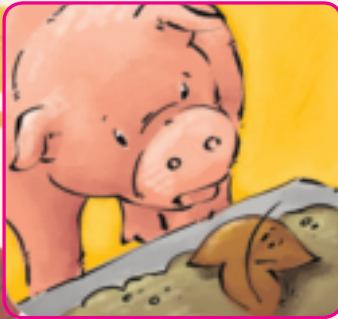

Kha ri vhale

Kha ri vhone uri tshiṭori tshi fhela nga ṇḍilade

Kuṭari kwa lala heneḥho tshifhinga nyana. Ha mbo swika mbudzi. “Ri a vusa kuṭari kuṭukuṭuku kutswuku,” hu amba mbudzi. “Wo ḍa u dzula na ṇṇe ngeno thavhani?” Hezwi zwithu ndi zwiṇwevho,” hu amba kuṭari kuṭukuṭuku. “Tshimange tsho ri ndi mudala, tshiṇoni tsha ri muvhala wanga ndi ṭaḍa kholomo ya ri muvhala wanga ndi tshitopana. Zwino mbudzi i ri muvhala wanga ndi mutswuku. Ndo ḍaḍa a thi tsha ḍivha muvhala wanga!”

Kuṭari kwa sokou lala heneḥḥaḷa ku sa tsukunyei. “Ri a vusa kuṭari kuṭukuṭuku kwa buraunu,” hu amba nguluvhe. “Ndo ṭoḍou u ḷa zwenezwino. Ndi muya we wa u ḍisa fhano?” “Hezwi zwithu ndi zwiṇwevho,” hu amba kuṭari kuṭukuṭuku. “Tshimange tsho ri ndi mudala, tshiṇoni tsha ri muvhala wanga ndi ṭaḍa kholomo ya ri muvhala wanga ndi tshitopana, mbudzi ya ri muvhala wanga ndi mutswuku. Zwino nguluvhe i ri muvhala wanga ndi buraunu. Ndo ḍaḍa a thi tsha ḍivha muvhala wanga!”

Khathihi fhedzi kuṇwe kutukana kwa mbo ḍi vhona kuṭari kwa ku doba. “Kha vha vhone,” u amba na mme awe. “Kha vha vhone kuṭari kwa muvhala wa musuku khokwu. Kha vha vhone aya maṇwe maṭari. A na muvhala mudala na wa ṭaḍa na wa tshitopana na mutswuku na wa buraunu na wa musuku.” “Ee,” hu amba mme awe. “Zwino vhunga tshilimo tsho fhira, maṭari a na mivhala ya tshifheḥho.”

Kha ri ite nyito

Itani ḷitambwa ḷa tshiṭori itshi. Hu tea u vha na vhatambi vha ṭaḥe:

- Muthihi a vhe kuṭari
- Vhaṇwe vha vhe zwipuka na tshiṇoni
- Muthihi a vhe kutukana
- Muthihi a vhe mme
- Tsha u fhedzisela, muthihi a vhe muanetsheli

Muanetsheli u ṭalutshedza maffungo ane a sa ḍo ambiwa nga zwipuka, tshiṇoni, kutukana, mme na kuṭari.

Kuṭari ku amba na zwipuka zwingana? Zwi ṅwaleni kha mutevhe ni ambe uri tshipuka tshiṅwe na tshiṅwe tsho ri mini kha kuṭari.

Tshipuka	Tsho ri mini kha kuṭari?
1	
2	
3	
4	
5	

Kha ri ambe

Lavhelesani tshiṭori tsha kuṭari hafhu.

- Ambani uri tsho thoma hani.
- Bulani uri tsho fhela nga ṅdila ifhio.

Kha ri ṅwale

Olani tshifanyiso tsha u sumbedza kuthomele kwa tshiṭori itshi ni kone u ṅwala phara nga ha kuthomele kwatsho.

Thomani nga u ṅwala tshiṭori sa mvetomveto ni kone u humbela khonani yaṅu uri a tshi dzudzanye. Tshi ṅwaleni nga vhuronwane zwikhalani zwi re afho fhasi. Tshiṭori tshaṅu tshi tea u vha tsha vhulapfu ha maipfi a re vhukati ha 120 na 140.

Olani tshifanyiso tshi no sumbedza uri ho bvelela mini kha kutari musi ku tshi khou
vhudzulwa nga muya ni kone u n'wala phara nga zwe zwa bvelela kha mutumbu wa
tshiṭori.

Olani tshifanyiso tsha kufhelele kwa tshitori ni kone u n'wala phara nga kufhelele kwatsho.

Kha ri ite nyito

Vhalani mirero ni ambe nga zwine ya amba. Olani zwifanyiso zwa u sumbedza mirero iyi. Tsha u fhedzisela, ñwalani fhungo ni tshi sumbedza zwine murero muñwe na muñwe wa amba.

1

Tshe mulomo wa amba ndi tshe mbilu ya ambavho.

2

A ñu na khalali i no fa i songo bika.

3

Ntsha ya la muñawa a i ñumi.

Duvha:

Mbambe ya mitshila na thangi

Kha ri diphine

Zwino lingedzani u ita mbambe ya mitshila na thangi. Itani mbambe na khonani yaṅu. Wanani uri ndi nnyi a no ḡo ṭavhanya u wana na u talela thangi kana mitshila.

Kha ri ṅwale

Nangani maipfi a no bva tshifanyisoni ni a shumise kha u vhumba mafhungo.

Kha ri vhale

Risipi ya saladi ya mitshele

Zwishumiswa (Thinganywa)

Maapula a 2 Zwilebula zwa 2 zwa swigiri
Miomva ya 2 Papawe la 1
Swiri la 1 Tshienge tsha 1

Kuitele

1. Swotolani maapula ni a tshetshekanye a bve dzikhubu.
2. Tshetshelelani miomva.
3. Vhadani papawe ni li tshetshekanye li bve dzikhubu.
4. Vhadani tshienge ni tshi tshetshekanye tshi bve dzikhubu.
5. Tanganyisani mitshele iyi kha bawele.
6. Hamulelani swiri.
7. Shelani dzhusi ntsha ha saladi.
8. Nunedzani swigiri.

Dzhielani nzhele uri ndaela inwe na inwe i thoma nga liti.

Kha ri n'wale

Ni nga shumisa vhugai kha u ita saladi ya mitshele?

	Rannda	Senthe
 R1,50 muthihi		
 R2,00 lithihi		
 R6,00 tshithihi		
 R4,00 lithihi		
Thanganyelo		

Kha ri ambe

Ni ita mini musi no no tshetshelela miomva?

Ni ita mini musi ni sa athu nunedza swigiri kha saladi?

Wanani uri ni do tea u shumisa zwishumiswa zwa tafulani zwifhio kha u ita saladi. Zwi nwaleni.

Duvha:

Kha ri hwale

Zwino hwalani risipi yaṅu inwi muṅe ya zwiliwa zwine na zwi funesa.

Kha ri ite nyito

Vhalani fhungo liṅwe na liṅwe, ni tangedzele lisala line na nga li shumisa vhuimoni ha Madzina a muvhala **mutswuku**.

Musidzana u dzula Durban.

nṅe	iwe/inwi	riṅe	ene	tshone	vhone
-----	----------	------	-----	--------	-------

Mutukana ndi mutambi wa bola wa biko.

nṅe	iwe/inwi	riṅe	ene	tshone	vhone
-----	----------	------	-----	--------	-------

Ntakadzeni na Peter vha pfana na u tamba bola tshikolo tshi tshi bva.

nṅe	iwe/inwi	riṅe	ene	tshone	vhone
-----	----------	------	-----	--------	-------

Mmbwa i pfana na u bambela mulamboni.

nṅe	iwe/inwi	riṅe	yone	tshone	vhone
-----	----------	------	------	--------	-------

Lisala ndi ipfi line la sala vhuimoni ha dzina kana la shuma na dzina fhungoni. A pfufhifhadza mafhungo na u ita uri zwi leluwe u a vhala.

Risipi ya

Zwishumiswa thimbanywa

Kuitele

Kha ri ñwale

Ñwalani maipfi o teaho
fhethu ho teaho.

Masalamasumbi a sumbedza vhuimo ha tshithu kana
zwithu. A na vhuimo ho fhambanaho. Tsumbo: ino, iyi,
iyo na ila.

_____ ndi dzhasi langa.

_____ ndi ñwedzi.

_____ ndi tshiṭaraṭa tshine nda dzula khatsho.

_____ ndi gungwa.

_____ ndi tshiṭaraṭa tsha
Biko Road.

_____ ndi baisigiri yanga.

Kha ri ñwale

Ñwalani mafhungo maṇa maṇwe na maṇwe a no
sumbedza liṣumbaafha na liṣumbafhaḷa.

Shumisani masala masumbi ni tshi langiwa nga vhukule (tsini kana kule).

Sumbedzani **fhando**, **afha**, **afho** na **fha**.

_____ ndi tshimange tshanga.

_____ ndi rokho yanga.

_____ ndi zwimange zwanga.

_____ ndi moḁoro wa mudededzi wanga.

_____ ndi ḁaledzi.

_____ ndi mimoḁoro.

Kha ri ḁwale

Ḽwalani mafhungo maḁa maḁwe na maḁwe ane mavhili ao a thoma nga **iyi** na nga **itshi** na maḁwe mavhili a no thoma nga **ila** na nga **tshila**.

Kha ri n'wale

Talelani masala one mafhungoni aya.

Heyi ndi thuthuthu **yawe/ya ene**.Moḁoro **wavho/wa vhone** khoyu.Iyi ndi bolopheni **yaṅu/ya inwi**?Hetshi ndi tshikolo **tshashu/tsha riṅe**.Heḽi ndi dzhasi **ḽawe/ḽa ene**.Iyi ndi founu **yaṅu/inwi**?Iyi mmbwa ndi **yanga/nṅe**.Ndi **tshawe/ene**.Ndi **zwavho/vhone**.Ndi **tshaṅu/inwi**.Ndi **zwashu/riṅe**.Ndi **tshawe/ene**.Ndi **tshanga/nṅe**.Mmbwa ndi **yanga/nṅe**.

Kha ri n'wale

Vhambedzani mafhungo a re kha tsha monde na mafhungo a re kha tsha u ḽa are na masala masumbavhuṅe one.

Hoyu ndi moḁoro washu.

Hetshi ndi tshisibe tsha Nomsa.

Heyi ndi mmbwa yanga.

Hedzi ndi bugu dza khonani yanga.

Heyi ndi hemmbe ya Takalani.

Hedzi ndi bugu dzaṅu.

Ndi tshawe.

Ndi yawe.

Ndi dzaṅu.

Ndi dzawe.

Ndi washu.

Ndi yanga.

ḽisala ḽisumbavhuṅe
ndi ipfi ḽine ḽa sala
vhuimoni ha dzina
kana ḽa shuma
na dzina ḽi tshi
sumbedza vhuṅe.

Shumisani masalamasumbavhuṅe mitaladzini i si na tshithu tsini na mafhungo.

Shumisani maipfi a tevhelaho uri a ni thuse.

dzavho

yawe

yashu

zwawe

Ndi moḁoro wa John. Ndi wawe.

Heyi ndi rokho ya Ann. Ndi _____.

Heyi ndi goloi ya riṅe. Ndi _____.

Heyi ndi founu ya Takalani. Ndi _____.

Hedzi ndi bugu dza vhatukana.

Ndi _____.

Hezwi ndi zwienda zwa Jim. Ndi _____.

Heyi ndi bulasi ya vha hoyu muṭa. Ndi _____.

Kha ri ñwale

Livhanyani mafhungo a re kha khoḽomo ya u thoma na a re one a re kha khoḽomo ya vhuvhili. Lavhelesani maipfi o talelwaho nga fhasi. Mafurase matswuku a ḽo ni thusa u nanga masala one ane na ḽo thoma ngao mafhungo.

Kha ri ḽiphine

Nḽe na vha hashu a ri dzuli Makhado.

Maria ha iti tshuñwahaya nga madekwana.

Mmbwa ya hashu a i ḽi khovhe.

Inwi a ni tambi tshese nga masiari.

Ntakadzeni ha bambeli tshikoloni.

Vhana a vha pfani na maapula.

Nḽe a thi na tshifuwohaya tsha mmbwa

Mukomana wanga na nḽe a ri eḽeli nga awara ya 8 (malo).

Ene u tamba thenisi.

Inwi ni tamba bola.

Vhone vha pfana na maswiri.

Riḽe ri dzula Makhado.

Ene u vha a tshi khou ḽalela TV.

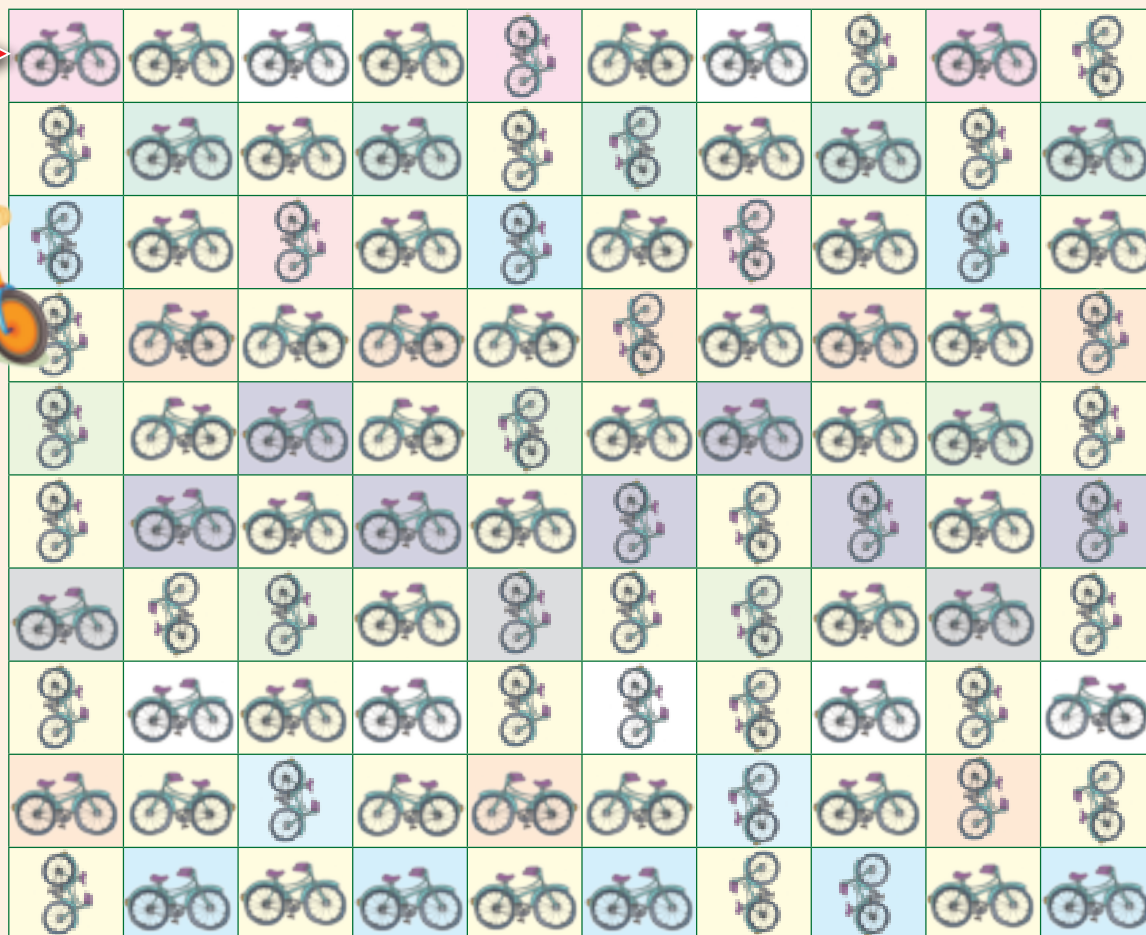
Yone i ḽa marambo.

Riḽe ri eḽela nga iri ya 9.

Nḽe ndi na ḽḽou.

Thusani Jim uri a wane ḽḽila ya u ya hayani. Ni tea u tshimbila no livha he baisigiri ya sedza hone u itela u mu thusa u wana ḽḽila kha meizi (mukwita).

MATHOMO

HAYANI

Kha ri ambe

Kha ri ite nyito

Vhalani ndaela ni kone u talutshedza khonani yaṅu uri ni tea u ita mini kha u khavhisa tshikukwana itshi.

Zwine na tea u vha nazwo

Tshikate tsha wuḽu ya u luka
Tshifhuṭabibi tshithihi kana luḽaraṭa lwa u vhofha
Maṭo, mulomo na milenzhe zwi no bva kha
siaṭari ḽa zwigeriwa
Guḽuu i no fara

Kuitelwe kwa phomphom

1 Olani zwitendeledzi zwiḽulwane zwivhili, zwi no fana kokotolo, kha tshipiḽa tsha khadibodo. Zwi gereni.

2 Olani zwitendeledzi zwiṭuku zwivhili nga ngomu ha zwitendeledzi zwiḽulwane. Zwi gereni, u itela uri zwitendeledzi zwaṅu zwiḽulwane zwa khadibodo zwi vhe zwo no vha na mabuli vḽukati

3 Nambatedzani zwitendeledzi izwi zwivhili, ni zwi pombe nga wuḽu ya ṭaḽa i tshi fhira kha buli ni tshi i tanda u mona na zwitendeledzi nga nṽḽa u swika zwo no tandiwa tshoṭhe. Ni nga shumisa vḽutambo vḽuvhili kana vḽuraru u itela u pomba zwitendeledzi nga u ṭavhanya.

4 Ni tshi shumisa tshigero tshi no fhira, gerani wuḽu memeni dza zwitendeledzi izwi zwivhili.

5 Ṭomani tshifhuṭabibi kana vḽuḽaraṭa ha u vhofha uri ni ite milenzhe ya tshikukwana.

- Lunzhedzani luḽali lwa wuḽu vḽukati ha zwitendeledzi zwa khadibodo ni vhofhe zwi khwaṭhe. Vhofhani mapfundo mavhili, ni kone u bvisa magaraṭa.
- Zwino itani phomphom ṭḽukhu nga zwiḽa zwitendeledzi zwiṭuku. Itani zwi no fana na zwa u thoma nga nṽḽa hauri phomphom iyi a i ṭoḽi milenzhe.

Zwino itani tshikukwana tshaṅu.

6 Nambatedzani phomphom mbili nga guḽuu.

7 Petani tshifhuṭabibi kana luḽaraṭa lwa u vhofha uri ni ite milenzhe mivhili ya tshikukwana.

8 Gerani milenzhe, maṭo na mulomo zwi tshi bva kha siaṭari ḽa zwigeriwa ḽi re murahu ha bugu yaṅu.

9 Nambatedzani izwi zwithu kha phomphom dzaṅu nga guḽuu.

Kha ri ṽwale

Rinani tshikukwana tshaṅu dzina.

Ni fanela u vha na mini uri ni kone u ita dziphomphom?

Ndi nga mini ni tshi tea u vha na guḽuu?

Duvha:

Tshikukwana tsha kubogisi kwa makumba

Kha ri ite nyito

Ni nga shumisa maipfi a tevhelaho uri a ni thuse.

pennde

Kubogisi kwa makumba

nga nn̄a

nga ngomu

geredzelani

tshigero

Ni tea u vha na matheriala?

zwivhumbeo zwa thofunderaru (thiraiengele)

Ndaela

1

2

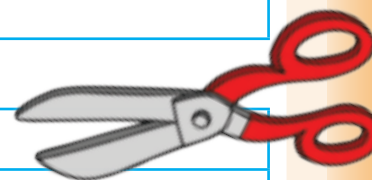
3

4

5

6

7

A

DENZHE LA VHANA

Duvha

Dzina la gurannda

22 Lambamai 2015

Nwana wa minwaha ya 11 u anadza bugu ya u bika

Thoho ya mafhungo

Zoe Bain

Ndivhadzamuvihi

Phara i re marangaphanda

Jack Witherspoon u fana na mutukana muñwe na muñwe a re na minwaha ya 11. U tamba nga tshikeitibodo, u tamba bola ya milenzhe nahone u pfana na u bika.

Fhedziha Jack, we a fhedza minwaha minzhi tshee a bebwa a tshi khou lwa na vhuhoṭa, u kha ḡi tou bva u anadza bugu yawe ya u bika ya u tou thoma i no pfi "Twist it up".

Jack u thoma u takadza nga u bika e na minwaha ya sumbe musi we a fhedza tshifhinga tshilapfu e sibadela. O vha a tshi anzela u ṭalela mbekanyamushumo kha theṭevishini ya henengei sibadela, ha vha hone he a ṭangana hone na tshaneṭe ya Food Network.

A thoma u ḡitela risipi dzawe ene muñe zwenezwi e sibadela, a ri musi a tshi vhuya hayani, a thoma u dzi edzisa.

Bugu ya Jack i khou rengiwa lifhasini loṭhe, nahone u ita kosekose ya tshedeḡe i no bva kha thengiso ya bugu a i fha vhana vha vhashai uri i vha thuse musi vha tshi lwala.

Kha ri ambe

Vhalani atikili A na B vhuvhili hadzo. Musi ni kha tshigwada, ambani nga idzi atikili. Ambani nga phindulo dza mbudziso dzi tevhelaho.

Musi ni sa athu vhalo

- Lavhelesani zwifanyiso na thoho ni lingedze u humbulela uri mañwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbidzani maṭo (u sikima) kha siaṭari ni wane uri ni ḡo vha ni tshi khou vhalo nga mini.

Musi ni tshi khou vhalo

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhalo. • Arali ni sa pfesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleni nṭha.

Thoho dza mafhungo ndi dzifhio nahone dzi kunga dzangalelo laṣhu nga nḡila ifhio?

Ndi zwifhio zwi re kha phara ya u thoma nahone zwi kunga dzangalelo laṣhu nga nḡilaḡe?

Atikili inwe na inwe i khou amba nga mini?

Atikili inwe na inwe i amba nga zwiitei zwifhio?

Tshikolo tsha New Town tshi a wina hafhu

8 Thafamuhwe 2015

Bheki Phakati

Gireidi 4 ya Tshikolo tsha New Town yo wina pfufho musu hu tshi fhululedzwa World Book Day mulovha. Kijasi ya Gireidi 4 yo vhalela zwiitori vhana vha Gireidi 1 na 2 afha tshikoloni tshavho. Nwana muñwe na muñwe wa Gireidi 4 o vhalela zwiitori vhana vha Gireidi dza fhasi. Vhana vha kijasi ya Gireidi 4 vho tou diitela bugu dzavho vhone vhañe.

Dziñwe bugu dzo lambedzwa nga vhaandadzi nga mahala. Vhana vhañuku vha Gireidi 1 na 2 vho takalela bugu idzi dza makolokolo. Vhunzhi ha vhana vha bva miñani ya vhashai lune vha si vhe na bugu dzavhuḍi ngaurali miḍini yavho.

Muḥatšano wa Design a Bookmark.

Vhasidzana vhavhili vha kijasini ya Gireidi 4 vho wina Muḥatšano wa *Design a Bookmark*. Vhawini, Bongie Dube na Mary Smit, vhe vha vha songo takala zwone, vho wina pfufho ya bugu dza fumi nge vha ita tswayabugu dzi songo ḍowelwaho.

Bongie Dube na Mary Smith

Vhawini vha Muḥatšano wa *Design a Bookmark*

Kha ri ñwale

Shumisani thangi dza u ḥukufhadza dza **tshi**, **ku** na **lu** kha madzina a re zwi tangeni ni a ñwale afho zwikhalani.

Vha ri vho vhuya na _____ kwa Mbahe (mutukana)	(Nñḍu) _____ ku no rengiswa khakwo aisikhirimu kwo vula.
Ni songo mu nyadza na ri ndi _____ lu ḍo ni mangadza (musekene)	Nñani (tshimange) _____ lwo xelaho vhudzulo.
Khaphu yo winwa nga _____ (musidzana) tsha fhano.	(Nñḍu) _____ tshi no rengiswa khatsho aisikhirimu tsho vula.
(Thanda) _____ lwo vunḍea.	Hu pfi (khaladzi) _____ kwawe kwo wina pfufho ya bugu.

Itani ndongazwiga dzo teaho magumoni a mafhungo aya.

Yoo Jack o ñwala bugu ya bvumo _____

Namusi lo vha li Duvha la Bugu la Lifhasi _____

Ndi nnyi we a wina pfufho _____

Ndi nga mini Tshikolo tsha New Town tsho wina pfufho _____

U shumisa **tshi**, **ku** na **lu**
 Ri shumisa lu kha u sumbedza u sekana ha tshithu. "Lutanda lwo vunḍea."
 Ri shumisa **tshi** na **ku** kha u sumbedza u ḥukufhala ha tshithu. "**Tshitukana** tsha fhano tsho vhuya na **ku** noni kwa u fuwa."

Kha ri ite nyito

Shumani na khonani yaṅu ni pulane atikili ya guranṅa i no amba nga zwe zwa koniwa tshikoloni tsha haṅu. Atikili yaṅu i tea u vha na vhulapfu ha maipfi a vhukati ha 60 na 80.

Elekanyani nga ṭhoho ine na ḑo ṅwala ngayo. Ṽwalani ṭhoho ya atikili yaṅu vhukati ha mepe wa muhumbulo ni dzhenise zwibogisini zwiṅa zwithu zwiṅa zwine na ḑo ṅwala ngazwo. Ni nga kha ḑi shumisa mepe wa muhumbulo uri u ni dededze musi ni tshi ṅwala atikili ya guranṅa.

1

2

Atikili yanga ya guranṅa ndi:

3

4

- Shumisani mapa wa mihumbulo uri u ni thuse u pulanela u ṅwala
- Ṽwalani mvetamveto • Humbelani khonani yaṅu a dzudzanye mvetamveto yaṅu
- Vusuludzani maṅwalwa aṅu ni ite ndulamiso dzo teaho
- Zwino ṅwalani maṅwalwa a ya buguni yaṅu nga vhudele.

Duvha:

M	A	I	P	F	I	
M						
A						
S						
W						
A						

DENZHE LA VHANA

Thoho

Duvha

Olani tshifanyiso tshi no amba nga atikili iyi

Kha ri ite nyito

Lugisani tshipitshi tshi no amba
nga atikili yaṅu ya guranṅa.

Shumisani vhusevhedi hu
tevhelaho uri hu ni thuse.

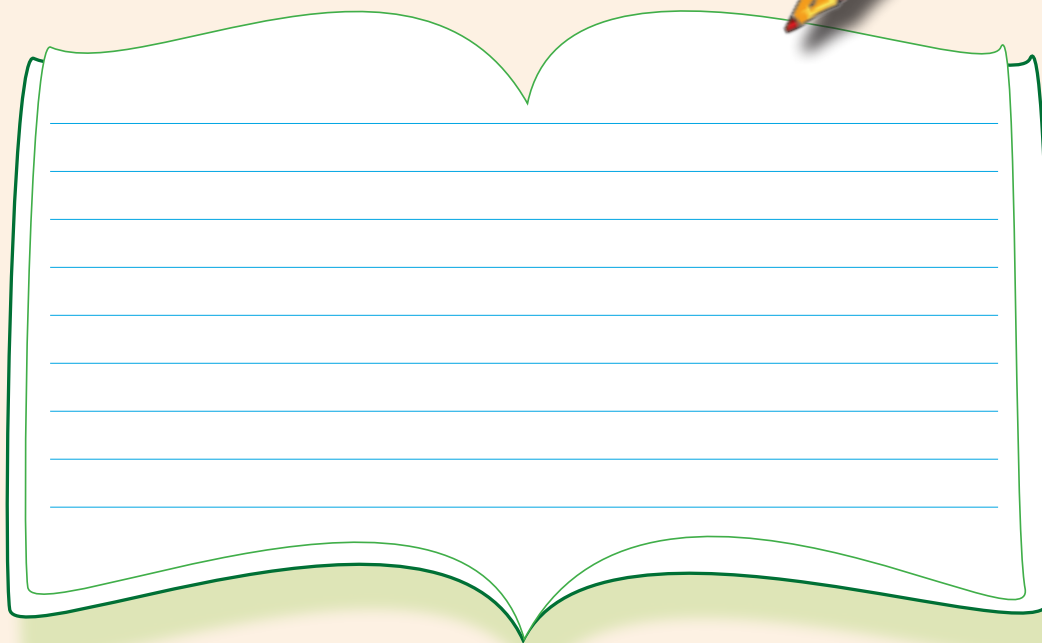
VHUSEVHEDI HA TSHIPHITSHI TSHO LUGISWAHO

- Mukumedzo wanu u tea u vha na na mathomo,
mutumbu na magumo.
- Dubekanyani zwiltei nga ngona.
- Ni elelwe u ima nga ngona.
- Shumisani khalo yone ya ipfi.
- Ni vhe na vhutanzi uri vhothe vha
khou ni pfa.
- Ambani ipfi lo tamba.
- Lavhelesani vhatshetshelesi.

Kha ri ṅwale

Ḑiiteleni notsi pfufhi.

Kha ri hñwale

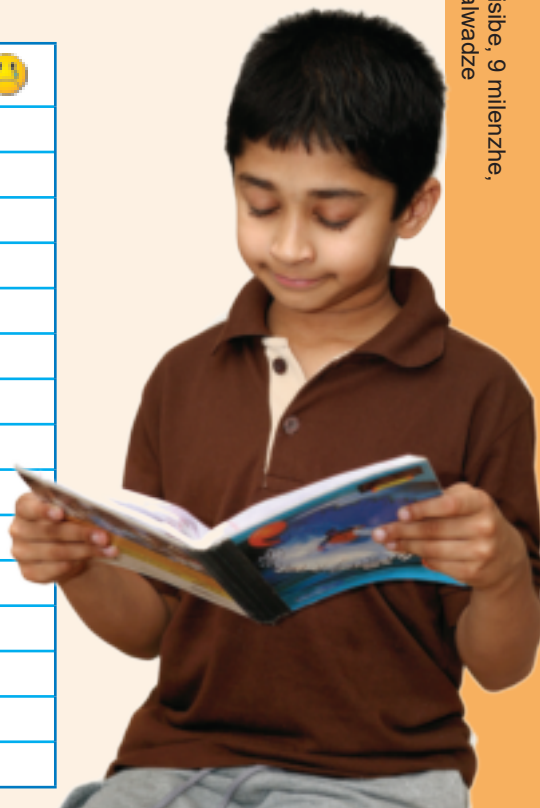
Dzhenisani madzina a re na thangi dza madzina dza vhunzhi dzo teaho afho zwikhalani. Tsumbo: Muthu muthihi, Vhavhili vhathu.

1 Muḽi muthihi Mivhili	2 Liṅo liṭhihi Mavhili	3 Sekwa liṭhihi Mavhili	4 Lwayo luthihi Mbili
5 Ṭamaṭisi liṭhihi Mavhili	6 Mutukana muthihi Vhavhili	7 Mulilo muthihi Mivhili	8 Tshisibe Zwivhili
9 Mulenzhe muthihi Mivhili	10 Musadzi muthihi Vhavhili	11 Khovhe nthihi Mbili	12 Mbevha nthihi Mbili
13 Shango liṭhihi Mavhili	14 Nwana muthihi Vhavhili	15 Luaviavi luthihi Mbili	16 Lulungu luthihi Mavhili

1 miḽi, 2 zwikolo, 3 maṇo, 4 zwisidzana, 5 vhatukana, 6 maṭamaṭisi, 7 miungo, 8 zwisibe, 9 milenzhe, 10 vhasidzana, 11 khovhe, 12 mbevha, 13 makole, 14 vhana, 15 nyavinyavi, 16 malwadze

U ditola

Ndi a kona	😊	☹
u vhala lungano lwa sialala.		
u vhala risipi.		
u vhala ndaela.		
u vhala atikili ya guranṅa.		
u topola ṭhoho ya mafhungo, ṅdivhadzamuṅwali na marangaphanḽa.		
u pulanela u ṅwala tshiṭori.		
u pulanela u ṅwala ndaela.		
u pulanela u ṅwala risipi.		
u humbulela zwiṭori na kufhelele kwazwo.		
u ita liṭambwa la tshiṭori.		
u topola vhaanewa, puloto na fhethuvhupo.		
u shumisa thangi na mitshila.		
u shumisa masalavhunge na masalamasumbi.		
u shumisa thangi dza u ṭukufhadza tshi, ku na lu.		
u shumisa ndongazwiga dzo teaho magumoni a mafhungo.		

Kha ri ṅwale

Ambani na khonani yaṅu nga tshiṭori tshine na khou ṭodou tshi ṅwala. Nwalani mihumbulo yaṅu kha siaṭari ili.

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulanela u ṅwala
- Nwalani mvetamveto • Humbelani khonani yaṅu a dzudzanye mvetamveto yaṅu • Vusuludzani maṅwalwa aṅu ni ite ndulamiso dzo teaho • Zwino ṅwalani maṅwalwa a ya buguni yaṅu nga vhudele.

Duvha:

Diiteleni bugu. Gerani siaṭari li tevhelaho la heyi bugu. Gerani kha mitaladzi yo ṭhukhukanyiwaho. Petani kha mitaladzi heyi. Kha khavara yayo, ṅwalani dzina la bugu yaṅu. Nwalani dzina laṅu nga fhasi ha dzina la bugu ngauri ndi inwi muṅwali. Olani tshifanyiso kha khavara. Zwino ṅwalani tshiṭori tshaṅu buguni.

KHAVARA YA NGA MURAHU

MALUGANA NA MUÑWALI

Ñwalani dzina lañu

Miñwaha yañu

Hune na dzula hone

8

Liga la 4: gerani kha mutalo nga murahu ha musi no siŕepulara bugu yañu.

KHAVARA

Olani tshifanyiso hafha.

Ñwalani dzina la bugu hafha.

Ñwalani dzina lañu hafha (ndi inwi muñwali).

1

Liga la 1: petani kha mutalo wa zwithoma.

5

Isani phanda na tshiŕori tshañu hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

7

Nwalani uri hu bvelela mini magumoni a tshiŕori.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Thomani u hwala tshiřori tshaņu hafha.

2

Fhedzisani tshiřori tshaņu.

7

3

Isani phanča na tshiřori tshaņu hafha.

9

Nwalani uri hu bvelela mini
magumoni a tshiřori.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Z**W****i****r****e****n****g****o****m****u**

Thero ya 3: Zwi kha zwothe zwine ra vhala

Mañwalwa a mafhungomatsivhudzi
Themo ya 2: Vhege dza 1 - 2

33 Mutsho u ri mini? 70

U vhala mafhungomatsivhudzi a u tou vhonwa. U vhala tshati ya mutsho na tshatidungo ya kunele kwa mvula. Therisano yo ñisendekaho nga tshati ya mutsho.

U ñula mafhungomatsivhudzi a tshi bva kha tshati ya mutsho hu tshi vhambedzwa mutsho wa fhethu ho fhambanaho.

34 Mutsho wa ñamusi ndi ... 72

U ita tshati ya mutsho hu tshi shumiswa zwigeriwa.

U vhiga mvumbo ya mutsho kha mbekanyamushumo ya TV.

Vhagudi vha ela kuvhigele kwavho khathihi na kuvhigele kwa vhañwe ngavho kijasini.

35 U shumisa mañaluli kha u ñalula madzina 74

U shumisa mañaluli kha u ñalutshedza zwifanyiso.

U ñivhadzwa digirii dza mbambedzo.

U vhumba mafhungo hu tshi shumiswa mañaluli e a ñewa.

U fhedzisa tshiñori hu tshi shumiswa mañaluli o teaho.

U rekhoda maipfi maswa na ñalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene muñe.

36 Zwo itea kale 76

Tshifhinga tsho fhiraho: maiti a wanalesaho (maanzeli) na a sa wanalesi.

U ñwala zwiñwaliwaho dayarini zwi kha tshifhinga tsho fhiraho.

U topola maiti a re kha tshifhinga tsho fhiraho.

U ñwalulula mañwalwa a tshi bva kha tshifhinga tshi ñaho a tshi ya kha tsho fhiraho.

Mañaluli a mbambedzo/digirii dza mbambedzo.

37 U vhaleta mafhungo matsivhudzi 78

U vhala ñiñwalwa ña mafhungomatsivhudzi - phamfuñethe. Tholokanyondivho yo ñisendekaho nga phamfuñethe.

U ita phamfuñethe i re na zwi no tou vhonwa zwi tshi ñea vthathu mafhungomatsivhudzi.

U rekhoda maipfi maswa na ñalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene muñe.

38 U ñetshedza mañhungomatsivhudzi 80

U pulanela u ñwala phamfuñethe.

U ita phamfuñethe i ñea vthathu mafhungomatsivhudzi a re na zwi no tou vhonwa nahone zwo tou ñwaliwa.

U rekhoda maipfi maswa na ñalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene muñe.

39 U vhala tshati uri ni wane mafhungomatsivhudzi 82

U vhala tshatidungo ya mitambo.

U fhindula mbudziso dzi no kwama tshatidungo.

U ita ñhodisiso na u shumisa mafhungomatsivhudzi e a waniwa kha u ita tshatidungo.

U vhighela tshigwada tshatidungo.

40 U vhambedza zwithu 84

Ñdowedzo ya digirii dza mbambedzo.

U shumisa digirii dza mbambedzo kha u ñalutshedza nyolo/tshifanyiso.

Digirii dza mbambedzo dzine dza tea u elelwa.

U rekhoda maipfi maswa na ñalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene muñe.

U vhala nganeapfufhi na u ñwala ñalutshedzo ya mvumbo
Themo ya 2: Vhege dza 3 - 4

41 U vhala tshiñori: Vhudifari ha Lulu 86

U fhedzisa tholokanyondivho yo ñisendekaho nga tshiñori.

U sedzesa uri muanewa muhulwane u shanduka nga ñilade u bva mathomoni u swika magumoni a tshiñori.

U ita ngaganyamvumbo mbili dza muanewa: u rangani na nga murahu.

U bvedza ñitambwa ñi no sumbedza vhabvumbudzwa vho fhambanaho vha tshiñorini.

U shumisa mañaluli kha u ñalutshedza vhaanewa vha re tshiñorini.

42 Elekanyani nga tshiñori itshi 88

U ñwala zwi ñwalwaho dayarini zwi tshi vhonwa nga ñito ña muanewa.

U topola maipfi othe a no ñalutshedza e a shumiswa kha ngaganyamvumbo ya muanewa.

U topola vhoñefhungo na maiti mafhungoni.

U rekhoda maipfi maswa na ñalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene muñe.

43 Ñwalani tshiñori 90

U pulanela u ñwala tshiñori hu tshi ñalutshedzwa na u bvedza muanewa.

U shumisa mapa wa mihumbulo kha u ñalutshedza mvumbo khulwane dza muanewa.

U ñalutshedza uri muanewa u shanduka nga ñilade u bva mathomoni u swika magumoni a tshiñori.

44 Musi maiti e mshumoni 92

U ñwala mafhungo a no yelana na maiti e a shumiswa zwifanyisoni.

U livhanya maiti a tshifhinga tsha zwino na a tshifhinga tsho fhiraho khathihi na thutha maiti a si one.

U rekhoda maipfi maswa na ñalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene muñe.

U vhala tshiñori ho sedzeswa vhaanewa vhañulwane.

Tholokanyondivho i re mbudzisoñhodisizi dzi no kwama vhaanewa.

45 Dayari ya tshiphirini ya Mandu 94

U vhala tshiñori ho sedzeswa muanewa muhulwane.

Tholokanyondivho i re na mbudziso dza ñhalaphindulo dzi no kwama vhaanewa.

46 Ndi vthathude? 96

U nweledza tshiñori dayarini hu tshi tevhedzwa tshifhinga tsho fhiraho.

Therisano nga muanewa muhulwane na mvumbo yawe.

U topola mvumbo dza muanewa muhulwane na u shumisa mañaluli kha u mu ñalutshedza.

U ñwala ñalutshedzo ya muanewa muhulwane.

Ñdogazwiga: maambelwa na pheledzo dza mafhungo.

47 Maiti hafhu 98

Mapfanisi sa tshipiña tsha nyito

U shandula maiti a re mafhungoni a tshi bva kha tshifhinga tsha zwino a tshi ya kha tshifhinga tsho fhiraho.

Pfano ya ñefhungo na ñiti.

U rekhoda maipfi maswa na ñalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene muñe.

48 Pulanelani u ñwala tshiñori 100

U shumisa kuitele kwa u ñwala, u songa mutumba, u ita mvetamveo na u dzudzanya.

Kha ri vhale

Kha ri vhale mepe wa mutsho.

Kha ri ambe

Ambani na khonani yaṅu nga mepe wa mutsho.

- Tshati i ni vhudza mini nga mutsho wa vunduni la haṅu?
- Mutsho wo tou ralo zwavhukuma ṅamusi?
- Ambani nga mutsho wa mavundu maṅwe.
- Vhathu vha Kapa Vhubvavhwa vha tea u ambara zwiambaroḽe kha mutsho wo raliho?
- Hune mutsho wa vha wavhuḽisa.

Khii ya zwiga zwa mutsho			
Muya	22	Makole fhaḽa na fhaḽa	
Thempheretsha	20 °C / 31 °C	Mvula	
Phenyo na mvula ya mithathabo		Mutsho wa masana	
Makole		Khuli	

Mvula ya n̄wedzi: Newville

Kha ri n̄wale

Ḑidzhieni ni tshi khou ya u vhala mvumbo ya mutsho kha TV ni tshi khou shumisa mepe u re kha siaṭari ḑa seli. N̄walani zwine na ḑo amba kha vunḑu ḑiṅwe na ḑiṅwe.

N̄walani madzina a mavunḑu.	Ṭalutshedzani mutsho. Thomani nga u amba uri thempheretsha i ḑo vha ifhio, ni kone u amba uri i ḑo na, hu ḑo vha na makole kana u ḑo vha mutsho wa masana naa.

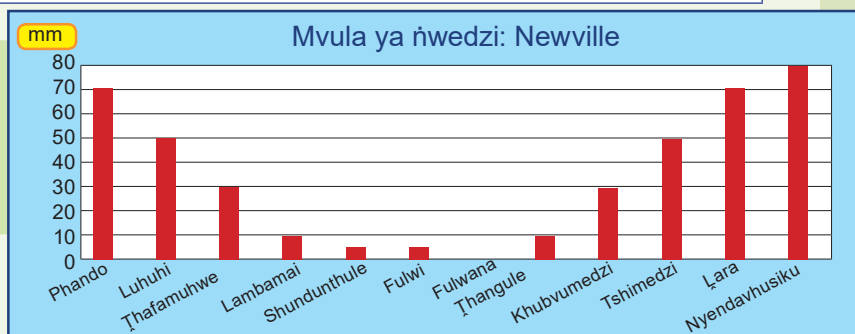
Kha ri vhale

Vhalani tshati ine ya khou sumbedza tshikalo tsha mvula tsha Newville kha miṅwedzi ya fumbili (12). Ambani na muṅwe nga inwi uri ho na mvula nngafhani n̄wedzi muṅwe na muṅwe.

Kha ri n̄wale

Zwino fhindulani mbudziso hedzi.

Ndi nga n̄wedzi ufhio he ha nesa mvula?

Ndi nga n̄wedzi ufhio he ha vha ho oma?

Ndi miṅwedzi ifhio i no wela kha khalaṅwaha ya mvula?

N̄aṅwaha ho na mvula nngafhani?

Ndi miṅwedzi ifhio ye ya vha na tshikalo tshi no lingana tsha mvula?

Ndi miṅwedzi ifhio ye khayi hu si ne mvula?

Ni vhona u nga tshifhinga tsha khwiṅesa tsha u thoma u lima ndi tshifhio? Ngani?

fhisa

fhisesa

fhisesesa

Kha ri ite nyito

Itani tshati ya mutsho. Gerani zwiga zwa mutsho zwi re nga fhasi kha siaṭari ili ni zwi nambatedze kha mepe uyu mavunduni o fhambananaho.

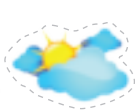
Kha ri ambe

Musi no no nambatedza zwiga izwi, ambani na khonani yaṅu nga tshati ya mutsho. Ni ambe uri mutsho wo ima nga ndilade vunduni liṅwe na liṅwe.

mvula

makole

makole
fhaḷa na
fhaḷamutsho wa
masana

khuli

phenyo na
mvula ya
mithathabo

gambogo

muya

mutsho wa
masana

Kha ri ñwale

Didzhieni ni tshi khou vhudza vhaṭaleli vha TV nzulele ya mutsho. Ṭalutshedzani nzulele ya mutsho ya vunduni liṅwe na liṅwe. Hoṭhe vhudzani vhaṭaleli zwine na vhona vha tshi nga ambara zwi no yelana na mutsho wa heneḑho. Vha vhudzeni uri mutsho uyu u ḑo kwama mishumo ya hayani nga ṅḑilade (tsumbo: u kuvha), kana uri vha tea u ḑola zwiḑolo zwa u thivhela ḑuvha naa. Ṭalutshedzani vhorabulasi uri ndi mutshoḑe une vha tea u u lavhelela.

[illegible]

Kha ri ambe

Zwino
vhigani
mvumbo
ya
mutsho
yanu.

Lo tsha, ndi nne

a no khou vha disela mvumbo
ya mutsho wa namusi.

Ndo	U ditola	✓	✗
vhiga mutsho nga ndila i no pfala?			
fha vhathu mafhungomatsivhudzi o linganaho a no kwama mutsho wa vundu linwe na linwe?			
shumisa luamba lwo teaho vhaṭaleli vha re vhathu vha hulwane?			
shumisa maipfi one a “mutsho”?			
vha ndo lavhelesesa vhaṭaleli vhanga musi ndi tshi khou vhiga?			

MAṬALULI: Ni ḑo vha ni tshi kha ḑi zwi hambula uri madzina ndi thinwa dza vhathu, fhethu na zwithu. Maṭaluli a ri ṅea mafhungomatsivhudzi a no kwama muthu, fhethu kana tshithu. A ṭalutshedza **madzina**. A ri vhudza nga mbonalo, vhuḑipfi, munukho kana muthetshelo wa zwithu kana muthu nahone a ita uri zwine ra amba kana ra ṅwala zwi takadze.

Kha ri ambe

Lavhelesani zwifanyiso izwi. Zwoṭhe zwi amba nga madzina. Vhudzani khonani yaṅu uri izwi zwithu zwi vhone, zwi nukha, zwi phuphuledzea na u thetshela nga ṅilade.

Kha ri ṅwale

Zwino livhanyani maṭaluli a re kha khoḽomo ya u thoma na madzina a re kha khoḽomo ya vuvhili.

zheuzheu

naka

magodzhogodzho

luvhilo

ḑifha

fhisa

nakelela

dudela

nukha

tie

bada

maluvha

masiḽapere

matshipisi

mashika

gloi

khekhe

kumangana

Nangani phara ṭhanu dza madzina na maṭaluli dzine dza bva kha mitevhe i re afho ṅṅa ni dzi shumise mafhungoni maṭanu.

Duvha:

MAIPFI
M
A
S
W
A

Zwiṭori zwine zwi si shumise maṭaluli zwi a bora

BORA

Kha ri ṅwale

Vhalani tshiṭori tshi re afho fhasi. Ni kone u ṅwala liṭaluli la dzina liṅwe na liṅwe uri ni zwi vhone uri tshiṭori itshi tshi vho takadza nga ṅdilaḁe.

Ilo ḁuvha! _____ .

Watshi yanga ya _____ ya mbo lila.

Nda tsa mmbeteni wanga wa _____ .

Nda mbo ambara vhurukhu hanga ha _____ na dzhesi yanga ya _____ .

Nda nwa dzhusi ine ya _____ khathihi na u la sangwetshi ye ya vha i tshi _____ .

Ndi tshi fhedza nda namela bisi ya _____ .

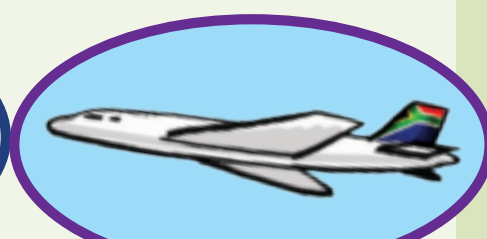
Zwino ṅwalani mafhungo a malo a no amba nga kufhelele kwa tshiṭori itshi. Ni shumise maṭaluli kha u ṭalutshedza madzina oṭhe e na a shumisa.

i na luvhilo

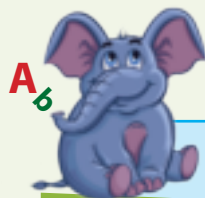

i na luvhilosa

i na luvhilosesa

Tshifhinga tsho fhiraho: Ri shumisa mapfanisi a nefhungo kha u sumbedza zwifhinga. Mapfanisi a tshifhinga tsho fhiraho a vhonala nga pfalaṭhaphuwi o.

Divhamaipfi

Kha ri ṅwale

ṅwalani tshinṅwalwa tsha dayari tsha maipfi a no hovhelela 40 nga zwe na ita mafheloni a vhego yo fhiraho. Maiti oṭhe ane na ḡo a shumisa a vhe e kha tshifhinga tsho fhiraho.

Dayari yanga

Talani mutalo ni tshi livhanya maiti a re kha tshifhinga tsha zwino na maiti a re kha tshifhinga tsho fhiraho.

dzi ḷa

vha tshimbila

u sea

ni vuwa

ri tamba

tshi thoma

vha ṭoḡa

tshi ya

zwi dzhia

lu gidima

tshi tshimbila

zwi imba

ku gidima

ḷi bambela

a renga

vhu eḡala

o sea

no vuwa

dzo ḷa

vho tshimbila

tsho thoma

ro tamba

tsho ya

vho ṭoḡa

lwo gidima

zwo dzhia

zwo imba

ḷo bambela

tsho tshimbila

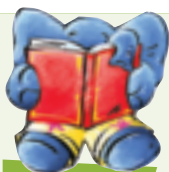
ho eḡala

kwo gidima

o renga

Zwino tangedzelani mapfanisi a re kha vhuthihi.
Ni talele nga fhasi mapfanisi a re kha vhunzhi.

Duvha:

Kha ri vhale

Vhalani imeili ye Jim a nwalela Mandu. O i nwala i kha **tshifhinga tshi daho**. Tangedzelani maiti a re kha imeili ya Jim. Ni kone u nwala zwe a nwala zwi kha **tshifhinga tsho fhiraho**.

M A I P F I
M
A
S
W
A

Ha manduK@gmail.com

I bva kha jimS@yahoo.com

La 11 Thafamuhwe 2015 15:14

Mandu wanga

Matshelo ndi khou ya khempheni ya bola ya milenzhe. Ri do tshimbila lwendo lwa awara tharu ri tshi ya. Ri do la tshilalelo musi ro no pakulula bege dzashu nahone ri do edela lo no swifhala. Ri do vuwa nga matshelonitsheloni ra la vhuragane. Vho Khoutshu (mugudisi) vhashu vha do ri sumbedza kuitele kwa nyonyoloso. Ri do tamba bola tshifhinga nyana ra kona u vhona muvi dza bola.

I bva kha

Jim

Rumelani

Blank lined area for writing.

o naka

onakesa

o nakesesa

Kha ri vhale

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na thoho ni lingedze u humbulela uri mañwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbizani maṭo (u sikima) kha siaṭari ni wane uri ni ḡo vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. ● Arali ni sa pfesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleleni nṭha.

Vhonzhi ha vhana vha ita nyonyoloso tshifhinga tshoṭhe vha sa swiki hune vha humbula uri vha khou i ita. Vha ita nyonyoloso musu vha tshi khou tamba mudavhini kana luvhandeni lwa u tambela kana vha tshi khou raha bola tshikoloni kana vha tshi gidimela bisi.

Musi ni tshi ita nyonyoloso, ni thusa muvhili waṅu uri u khwaṭhe u itela uri u kone u ita zwine na tama u ita. Lingedzani u shumisa muvhili waṅu ḡuvha liṛwe na liṛwe! Khezwi ni sa iti zwa u bambela, u dzhoga, u tshimbila, u namela baisigiri, miṭharamuwo, u dantsa, u tshina kana u tamba bola kana nitebolo.

Nyonyoloso i ni ṅea mbilu yo takalaho.

Musi ni tshi ita nyonyoloso mbilu yaṅu i a bommbesa malofha, ni fema nga u ṭavhanya nahone muvhili waṅu u wana okhisidzheni nnzhi.

Hezwi zwi ita uri mbilu i khwaṭhe.

Miniti muṛwe na muṛwe wa nyonyoloso u na mushumo.

Nyonyoloso i khwaṭhisa misipha

Nyonyoloso i khwaṭhisa misipha yaṅu. Ni nga ita nyonyoloso nnzhi ni sa neti.

Nyonyoloso i ita uri ni lungulule muvhili

O onyolowa na u ṭharamuwa zwi lungulula muvhili. Hezwi zwi amba uri ni nga kona u tshimbizda zwanḡa na milenzhe ni sa pfi miraḡo yo hwetekana kana i tshi vhavha.

Nyonyoloso i ita uri tshileme tshaṅu tshi langee.

Musi ni tshi ita nyonyoloso, muvhili waṅu u vhulunga mapfura a tshikalo tsho linganelaho. Zwi ni thusa uri tshileme tshaṅu tshi langee – ni si nonese.

Fhungudzani u ṭalela TV na u tamba mitambo kha khomphyutha

Mutakalo wa vhana

Vhana vha tea u ita nyonyoloso tshifhinga tshinzhi vha sa fhedze tshifhinga tshinzhi vho ṭalela TV

Kha ri ṛwale

Vhalani atikili ni fhindule mbudziso idzi.

Ulu ndi lushaka lufhio lwa mañwalwa?

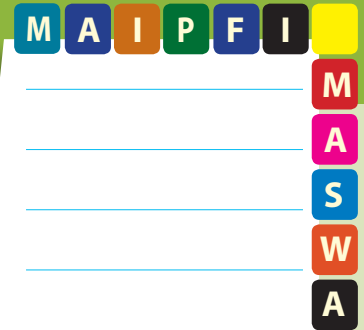
A	Ndi risipi
B	Ndi lungano
C	Ndi liṛwalwa ḡa mafhungomatsivhudzi
D	Ndi ṭhalutshedzo

Mañwalwa aya a ri vhudza uri vhana vha tea u fhedza tshifhinga tshinzhi vha tshi khou ita mini?

A	Vha sa ḡesi
B	Vha sa ṭaleli TV
C	Vha sa iti nyonyoloso
D	Vha sa tshimbilesi nga mimoḡoro

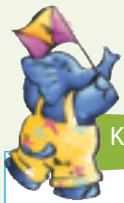

Duvha:

Atikili iyi i amba nga mbuelo tharu dza nyonyoloso. Ndi dzifhio?

Ni vhona u nga muñwali u khou amba mini nga maipfi a “mbilu yo takalaho”?

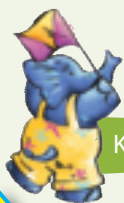
Nwalani phamfulethe ya inwi mune ni tshi sumbedza vhuhulu ha nyonyoloso.

Kha ri ite nyito

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulanela u űwala
- űwalani mvetamveto • Humbelani khonani yaűu a dzudzanye mvetamveto yaűu • Vusuludzani maűwalwa aűu ni ite ndulamiso dzo teaho • Zwino űwalani maűwalwa a ya buguni yaűu nga vhudele.

Kha ri ite nyito

Pulanani na u űwala phamfulethe ya inwi muűe.

Ni ɔo űwala nga mini?

1

Ni ɔo bula mafhungomatsivhudzi afhio?

2

Ndi nga mini mafhungomatsivhudzi aya e na mushumo?

3

Ndi vhoneyi vhane vha ɔo vhuelwa nga mafhungomatsivhudzi aya?

4

Vhaűivhi vha ri mini nga fhoho iyi ya mafhungo?

Ni khou ɔoűou vhudza vhatu mafhungomatsivhudzi afhio? Bulani mihumbulo mivhili.

Ndi nga mini mafhungomatsivhudzi aya e na ndeme?

Duvha:

Kha ri n'wale

Musi no no dzudzanya mañwalwa aṇu, a n'waleni nga vhudele afho tshikhalani tshe na n'ewa. N'walani t'hoḥo tshibogisini tshiñwe na tshiñwe.

1

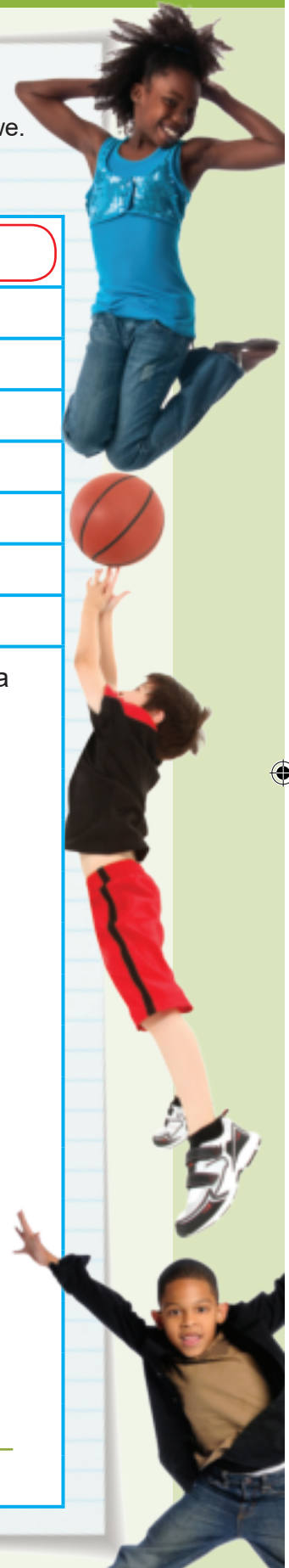
2

3

Olani tshifanyiso tsha u sumbedza t'hoḥo.

4

N'walani khephusheni ya tshifanyiso.

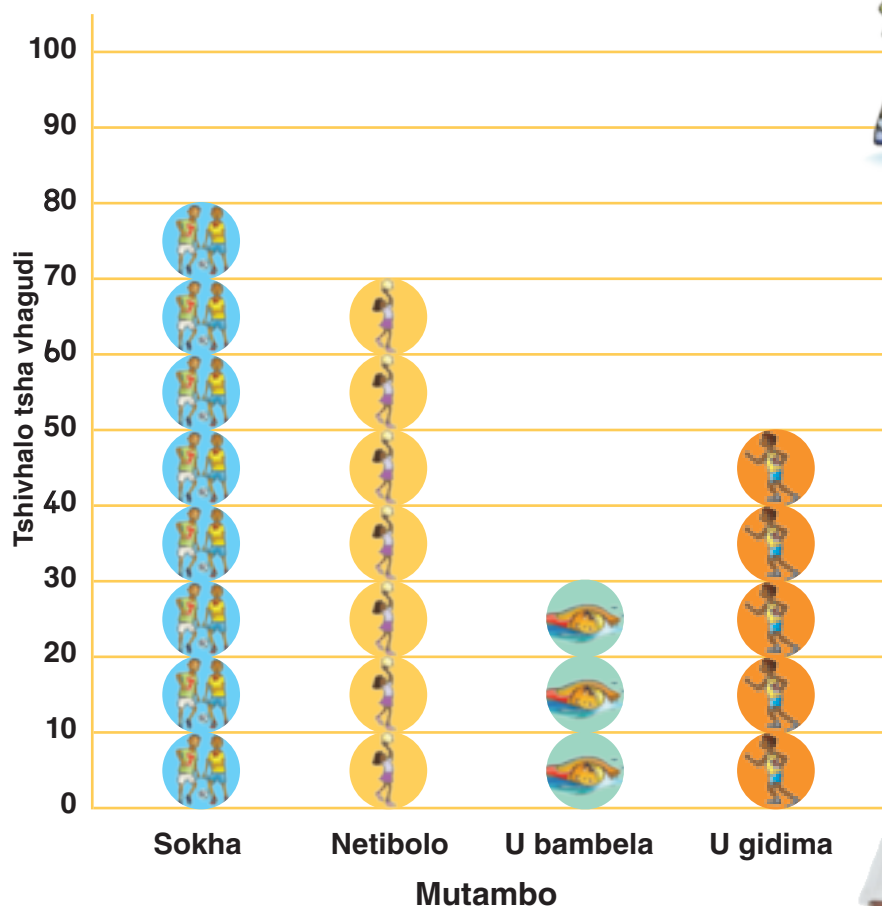

Kha ri ambe

Nyolo i re afho fhasi i ri vhudza uri vhana vha takalela mitambo ifhio.

I lavheleseni lwa tshifhinga nyana.

Mitambo ine vhana vha i funesa

Kha ri ambe

- Tshifanyiso tsho raliho tshi vhidzwa upfi ndi tshatidungo. Heyi i khou ri vhudza uri vhana vha takalelesa mitambo ifhio.
- Lavhelesani mutalo u re fhasifhasi ni vhudze khonani yaṅu mitambo ye ya buliwa.
- Lavhelesani nomboro dzi re kha tshandṅa tsha u monde tsha tshati ni ambe nomboro dze dza buliwa.

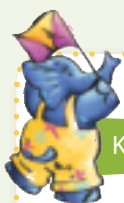
Zwino fhindulani mbudziso hedzi.

MAIPFI

**M
A
S
W
A**

Vhana vhanzhi vha takalelesa mutambo ufho?	
Vhana vhanzhi a vha takalelesi mutambo ufho?	
Ndi vhana vhangana vha no takalela sokha?	
Ndi vhana vhangana vha no takalela netibolo?	
Ndi vhana vhangana vha no takalela u gidima?	
Ndi vhana vhangana vha no takalela u bambela?	

Vhudzisani khonani yaṅu uri u takalelesa mutambo ufho? Khaḷarani zwibuḷoko zwi re kha thebuḷu i re afho fhasi ni tshi sumbedza mitambo ine vha i takalelesa. Thomani fhasi ha thebuḷu.

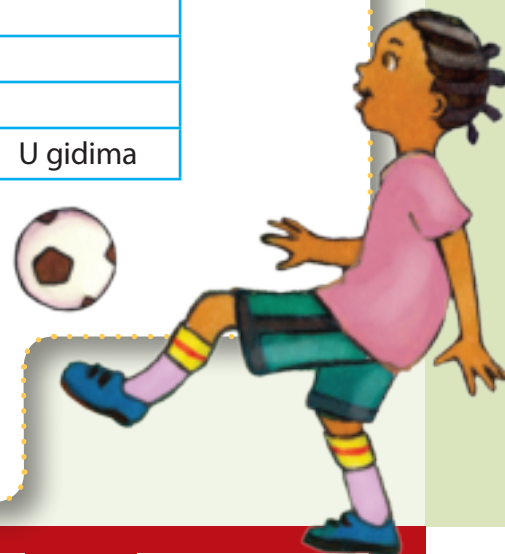
10				
9				
8				
7				
6				
5				
4				
3				
2				
1				
	Sokha	Netibolo	U bambela	U gidima

Thebulu yaṅu i do nga sa hei.

10				
9				
8				
7				
6				
5				
4				
3				
2				
1				
	Sokha	Netibolo	U bambela	U gidima

Vha takalelesa mutambo ufho? _____

A vha takalelesi mutambo ufhio?

Kha ri ñwale

Ñwalani liṭaluli lo teaho ni
tshi ṭalutshedza tshiñwe na
tshiñwe tsha
zwifanyiso izwi.

ndenyesesa

ndapfu

ndapfusa

khwaṭhesa

ndenya

ṭhukhu

khulwane

khwaṭha

khulwanesesa

ndapfusa (navhesa)

ṭhukhusa

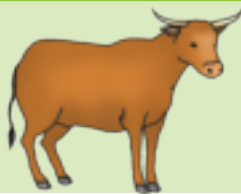
ndapfusa

No guda uri maṭaluli a ṭalutshedza madzina,
sa tsumbo: Mmbwa **ṭhukhu** kana Mmbwa ndi
ṭhukhu.

Ri a kona u shumisavho maṭaluli kha u
vhambedza zwithu:

Tshimange ndi **tshiṭuku**. Mbevha ndi **ṭhukhusa**.

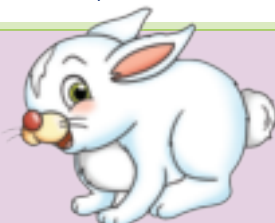
Lusunzi ndi **luṭukusesa**.

khulwanesa

ndapfu (navha)

ṭhukhusa

ndapfusesa

ndenyesa

Duvha:

Digirii dza mbambedzo

Kha ri nwale

Jim

Ntakadzeni

Ajay

Fhedzisani mbambedzo

Jim u na maluvha **manzhi**.

Vhurukhu ha Jim ndi **vhulapfu**.

Ntakadzeni u na maluvha .

Vhurukhu ha Ntakadzeni ndi .

Ajay u na maluvha .

Vhurukhu ha Ajay ndi .

Vhonani

Pam

Devi

Vhonani o **lapfa**.

Bugu ya Vhonani ndi **khulwane**.

Kanakana o .

Bugu ya Kanakana ndi .

Devi o .

Bugu ya Devi ndi .

Ndi na tshilede **thukhu**.

Mushonga uyu u a **vhavha**.

Ene u na tshelede .

Uyu u a .

Uyu u na tshelede .

Uyu ndi wone u no kha yothe.

Haya ndi mañwe
a mañaluli ane
na tea u a
elelwa.

khulu

khukhulu

khulukhulukhulu

tsekene

tsekenetsekene

tsekenetsekenetsekene

thukhu

thukhuthukhu

thukhuthukhuthukhu

zwinzhi

zwinzhizwinzhi

zwinzhizwinzhizwinzhi

Kha ri ambe

Lavhelesani zwifanyiso ni vhudze muhwe nga inwi uri ni vhona u nga tshitori itshi tshi amba nga mini.

Kha ri vhale

Vhalani tshitori ni tshi nee thoho yo tshi teaho.

Musi ni sa athu vhalo

- Lavhelesani zwifanyiso na thoho ni lingedze u humbulela uri mahwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbizani mafo (u sikima) kha siatari ni wane uri ni do vha ni tshi khou vhalo nga mini.

Musi ni tshi khou vhalo

- Vhambadzani zwe na humbulela na zwe na vhalo. ● Arali ni sa pfesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleni ntha.

Mathomo

Lulu o vha e nwananyana wa minwaha ya fumi we a vha e na vhutshivha. O vha a tshi dzula nduni khulu fhethu ha u naka. O vha o lemala vhunga o vha e ene nwana e ethe. Tshifhinga tshotho o vha a tshi la zwiliwa zwa mathakheni zwe a vha a tshi zwi tongisela khonani dzawe musi a tshi tafuna, ngeno a sa vha fhi. O vha a sa nei muthu thoyi dzawe na dzone. Linwe duvha nga Mugivhela nga masiari, Adam, Nдавhe na Kate vha ya u tamba na Lulu. Vha humbula u mu laya.

Mutumbu

Nдавhe a tuwa na tshikeitibodo tshawe tshiswa. Vhana avha vha sielisana u namela tshikeitibodo tsha Nдавhe vha tshi tsa vha tshi gonya phanda ha giratshi ya ha Lulu.

Lulu a humbela vhabebi vhawe uri vha mu regele tshikeitibodo sa mpho ya Khirisimusi fhedzi vha hana.

A sinyuwa na u mbumbumala musi khonani dzawe dzi tshi hana a tshi namelavho.

“Musi inwi ni nga kha di rengelwa tshikeitibodo tshanu, Lulu,” ndi John a tshi vhidzelela. “Ndi hone ni tshi do diphina na rine!”

Lulu a pfa o tungufhala na u khethululwa. O vha o lavhelela u diphina nga u tamba masiari ayo, fhedzi zwino u vho pfa e na vhumvumu nahone o tungufhala. A zwi vhona uri o vha a sa fari khonani dzawe zwavhudi nauri na vhone vha nga vha vho vha vha tshi pfa vho vha isalavho.

Magumo

Khathihi fhedzi, a mbo delwa nga muhumbulo. “Khezwi ni sa dzheni ngomu nduni ra nwa dzhusi na khekhe ya tshokoleithi?” u ralo a tshi amba navho. “Ri tshi fhedza ri do tamba mitambo kha khomphiyutha yanga.”

Khonani dza Lulu dza pfa dzo mangadzwa nga Lulu muswa. Vha pfa vho takala uri ha tsha humbulela ene e ethe. Vha vha na lutendo lwa uri u bva zwino u do fhavho vhanwe vhatu thoyi dzawe na malegere misi yotho.

(Tsho pambiwa kha Mulingo wa ANA.)

Duvha:

Kha ri n'wale

Tangedzelani leḡere li re tsini na phindulo yone.

Musi zwi tshi thoma, Lulu o vha e khonaniḡe?

- A Ya mafunda na vuhwavho
- B Ya vhutshivha na vhunwa
- C I no funa vhathu na mafunda
- D Ya vhutsha na tshiḡuhu

Lulu o vha a tshi dzula ngafhi? Fhethu . . .

- A hu re muḡanani wo fhumulaho.
- B hu re na bada yo ḡalesaho goloi tsini na lwanzhe.
- C hu re na miḡi yo nakesaho.
- D hu re na dzifuḡethe ndapfu ḡoroboni.

Khonani dza Lulu dzo mu dalela lini?

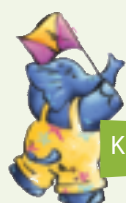
- A Nga masiari a Mugivhela ḡuvha lo bva
- B Nga madekwana a Mugivhela a murotho
- C Nga matsheloni a Mugivhela a maḡumbu
- D Liḡwe ḡuvha nga masiari tshikolo tshi tshi bva

Khanani dza Lulu dzo ita mini uri a zwi vhone uri zwine a khou ita zwo khakhea?

- A Muḡanani wo fhumulaho.
- B Vho amba nae uri a songo tsha dzima vhathu zwithu.
- C Vho vha vha tshi ḡoḡa u tamba nga thoyi dzawe.
- D Vho mu rengela mpho ya Khirisimusi.

Ndi fhungo liḡhio li no ri vhudza uri Lulu o vha e na vhutshivha.

Khonani dza Lulu dzo vha dzi tshi vhona vhutshivha hawe sa ngoweloḡe?

Kha ri ite nyito

Itani liḡambwa la tshiḡori itshi musi ni kha tshigwada tsha vhoiwe. Ni tea u vha na vhaanewa vhaḡa: Lulu. Mary, John na Ndavhe.

Kha ri ṅwale

Ḑidzhieni hu inwi Lulu. Ṓwalani phara ya maipfi a no swika 40 ni tshi nweledza zwe zwa bvelela kha inwi ṅamusi.

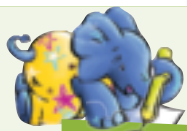

Kha ri ṅwale

Ṓwalani maṭaluli ane a ṭalutshedza uri Lulu o vha e muthuḑe mathomoni a tshiṭori na magumoni atsho.

Duvha:

Kha ri n'wale

Nwalani tšalutshedzo ya mvumbo ya Lulu mathomoni a tšitori. Musi no no fhedza, talelani nga fhasi maipfi othe e na a shumisa ane a tšalutshedza mvumbo.

Zwino nwalani tšalutshedzo ya khonani yaŋu ya mbiluni nga maipfi a fuiŋa. Musi no no fhedza, talelani nga fhasi maipfi othe e na a shumisa ane a tšalutshedza mvumbo.

Ri tala maiti

Maiti ndi maipfi ane a ri vhudza uri muthu kana tshithu tshi khou ita mini.

Mutukana u raha bola. Ṭari Ɂa wa.

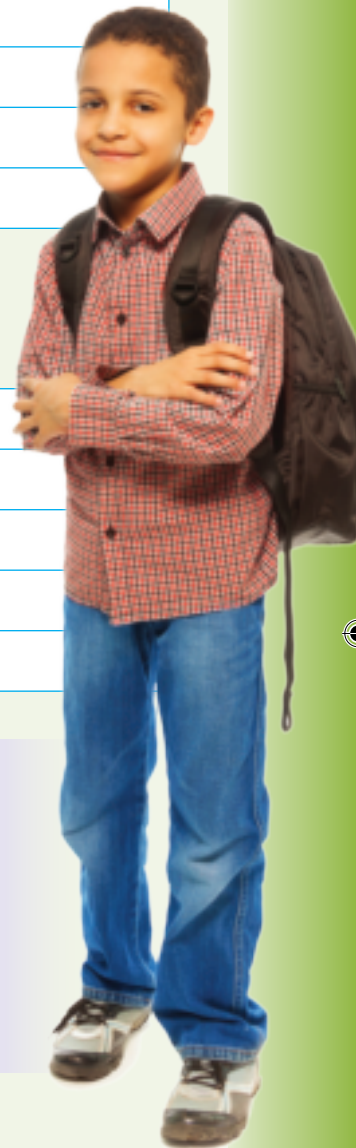
Liiti ndi lone ipfi li re na mushumo muhulwane fhungoni; arali li siho fhungo li nga si ambe zwi no pfala, tsumbo, Mutukana bola kana Ṭari Ɂa. Maiti a Tshivenḡa a vhumbwa nga nyito (lipfanisi Ɂa nefhungo na mudzi wa liiti), Mutukana u raha kana Ṭari Ɂa wa.

Kha ri n'wale

Vhalani mafhungo ni talele maiti othe kana maipfi othe a nyito. Ni kone u tangedzela muthu kana tshithu tshine tsha khou ita nyito iyo. Maipfi othe ane na ḡo tangedzela ndi madzina.

Lulu o Ɂa tshokoɁeithi na matshipisi.	Vha vho tamba ngadeni ya ha Lulu.
Lulu o ita tie.	Mmbwa yo pandamedza John.
Vhana vho tamba mitambo kha khomphiyutha ya Lulu.	Mmbwa i a huvha.
Lulu o nea vhaŋwe vhana thoyi dzawe.	Lulu a shela dzhusi vhana vha i nwa nga u ṭavhanya.

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulanela u ṛwala
- Nwalani mvetamveto • Humbelani khonani yaṇu a dzudzanye mvetamveto yaṇu • Vusuludzani maṛwalwa aṇu ni ite ndulamiso dzo teaho • Zwino ṛwalani maṛwalwa a ya buguni yaṇu nga vhudele.

Kha ri ambe

Pulanani tshiṭori tsha muthu a no nga Lulu ane a shandula kutshilele kwawe musi tshiṭori tshi tshi aluwa.

Kha ri ṛwale

Shumani ni na khonani dzaṇu ni ḍisikele tshiṭori tsha muthu we a vha a sa funi vhathu fhedzi a fhedza a tshi vho funa vhathu.

Fhedzisani mepe uyu wa mihumbulo ni tshi pulanela tshiṭori tshaṇu.

Duvha:

Kha ri ite nyito

Kha ri hwale

Itelani kilasi litambwa la tshiitori itshi.
Ambani uri muanewa muhulwane ndi
nyi na uri puloto ndi ifhio.

Zwino shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni
thuse kha u hwala tshiitori.

Nwalani thoho

Muanewa
muhulwane
u vha o no
vha muthuḁe
magumoni a
tshiitori?

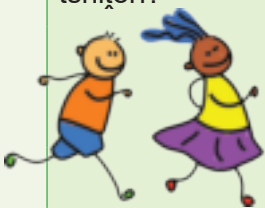
Mathomo

Hu bvelela
mini tshi no mu
shandula?

Mutumbu

Muanewa
muhulwane
u vha o no
vha muthuḁe
magumoni a
tshiitori?

Magumo

Kha ri ambe

Musi ni na muḥwe nga inwi, lavhelesani tshifanyiso ni bule uri ni kona u vhona nyito nngani dzi no khou bvelela tshifanyisoni itshi. Toḡani nyito dzi no nga sa **u raha** na **u gidima**. Haya ndi maiti.

Kha ri ṅwale

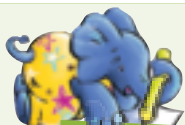
ṅwalani maiti kha khoḷomo ya u thoma ni kone u ṅwala fhungo ni tshi shumisa liiti. ṅwalani mafhungo ayo e kha tshifhinga tsha zwino. *Mutukana u raha bola.*

u raha	U raha bola.

Zwino ṅwalululani mafhungo ayo e kha tshifhinga tsho fhiraho.

Duvha:

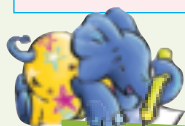
Kha ri ñwale

Lavhelesani mutevhe wa maiti a re kha tshifhinga tsha zwino na a re kha tshifhinga tsho fhiraho. Hwayani o khakheaho. Ñwalani maipfi othe a re kha tshifhinga tsha zwino kha thebuļu.

u la vha ñwala tshi pfa ro amba tsho nwa kwo eḡela
ri nwa lu fara o la ndi dzhia tsho fara zwi lwa o funza zwo lwa vho ñwala
tshi humbula ri amba u funza ku eḡela ndi ḡivha ndo dzhia ndo ḡivha no humbula

Tshifhinga tsha zwino	Tshifhinga tsho fhiraho

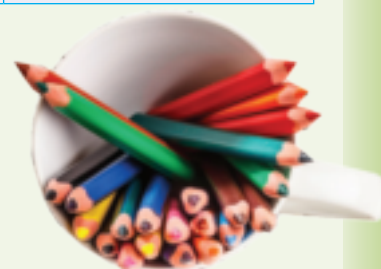
Tshifhinga tsha zwino	Tshifhinga tsho fhiraho

Kha ri ñwale

Zwino wanani maiti one a re kha tshifhinga tsho fhiraho. A ñwaleni kha thebuļu yone ya tshifhinga tsha zwino.

Nangani nyito yo teaho ñefhungo wa fhungo liñwe na liñwe i tshi bva zwitangeni. Ni kone u i ñwala kha mavhaka.

Ntakadzeni _____ (u renga/tshi renga) tshikeitibodo tshiswa.

Avha vhatukana _____ (zwi ṭoḡou renga/vha ṭoḡou renga) zwikeitibodo.

Kumbwa kuṭuku kutshena _____ (ku eḡela/tshi eḡela) fhasi ha mmbete wa Mandu.

Mmbwa mbili khulwane _____ (dzi eḡela/i eḡela) ngadeni.

Mutukana _____ (u funesa/tshi funesa) maḡegere.

Vhana _____ (vha funesa/lu funesa) maḡegere.

Ann _____ (u namela/zwi namela) baisigiri yawe.

Ann na Mandu _____ (u namela/vha namela) basisigiri dzavho.

Ene _____ (o ya/zwo ya) tshikoloni nga bisi.

Riṇe _____ (ro ya/zwo ya) tshikoloni nga bisi.

Kha ri vhale

Lavhelesani tshoho na zwifanyiso ni ambe uri ni vhona u nga tshitori itshi tshi amba nga mini.

Ni na dayari?

Vhathu vha n'wala mini dayarini dzavho?

Mandu o vha a tshi pfana na u n'wala dayarini yawe d'uvha liñwe na liñwe. D'uvha liñwe na liñwe o vha a tshi n'wala zwe a ita wonoyo musu. O vha a tshi n'wala zwiphiri zwawe zwe a vha a sa t'odi zwi tshi d'ivhiwa nga vhañwe vhathu. O vha a tshi zwi d'ivha uri u tea u wana fhethu ho khudaho hune a nga dzumba hone dayari yawe. A t'ingatinga kamarani yawe ya u edela a tshi t'oda fhethu ho teaho. Ho no vha fhaḽa, a humbula i dzumba fhasi ha mmbete.

Liñwe d'uvha nga masiari, musu Mandu na khonani yawe Ann vho no vhuya tshikoloni, Mandu a wana dayari yawe yo vuliwa heneffho fhasi kamarani yawe. “Yoo, vhoñani Ann! Hu na muthu we a vha a tshi khou vhala dayari yanga!” u a tzhema.

“Ni songo vhihela,” ndi Ann a tshi mu eletshedza. “Wanani fhethu ha khwiñe hune na d'ho i dzumba hone tshifhinganani tshi d'aho.”

Vha thoma u sedzelusa dayari iyi “Idanu vhona minwe yo tsukisaho,” Ndi Ann a no ralo. “Hovhu ndi hone vhuḽala hune ra d'ho tevhela.”

“Ndi a zwi d'ivha uri ndi kukaladzi kwanga Thabo kwo zwi itaho,” ndi Mandu a tshi amba. Zwanda zwa Thabo zwi dzula zwi na tshika.” Fhedzi a dovha a zwi elekanya uri kukaladzi kwawe ku na miñwaha miñanu fhedzi nahone a ku athu u kona u vhala.

Vha mbo d'i wana luvhudzi lu re na vhutshena vhukati ha masiatari a dayari iyi.

“Hovhu ndi vhuḽala vhuhulwane,” u ralo a tshi amba. “Muthu ane a vha na mavhudzi o raliho ndi ene we a vhala dayari yanga. Fhano muḽini a hu na muthu a re na mavhudzi o raliho. Hu nga vha hu nnyi? Ndi d'ivha nnyi a re na mavhudzi o raliho?” u a vhudzisa, o sedza mavhudzi a Ann a re na vhutshena.

Avha vhasidzana vha humbula u ita tshikwekwe. Mandu a vhuvedzedza iyi dayari fhasi ha mmbete. A n'nedza fuḽauru fhasi tsini na mmbete.

Arali ha nga vha na muthu ane a d'ho sendela tsini na dayari yawe vha d'ho vhona n'ayo dzawe kha fuḽauru. Vhasidzana avha vha mbo bva afha kamarani vha ya vha dzumbama vho lindela.

Hu si kale vha pfa kwatshakwatsha ngei kamarani. Vha gidima vha tshi ya. Vha t'angana na mini naa?

Musi ni sa athu vhala

- Lavhelesani zwifanyiso na tshoho ni lingedze u humbulela uri mañwalwa aya a amba nga mini.
- Tshimbizani maḽo (u sikima) kha siatari ni wane uri ni d'ho vha ni tshi khou vhala nga mini.

Musi ni tshi khou vhala

- Vhambedzani zwe na humbulela na zwe na vhala. • Arali ni sa pfesesi phara iyi, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleni nḽha.

Duvha:

Fhasi ho vha ho dala vhuṭala ha marimba a re na fuḽauru. Mubvanamafhungo khoyu! Ndi Zola, mmbwa ya Mandu, i re na vhukuse vhutshena. Yo vha i tshi khou tamba nga dayari! Vha kundwa u zwi kholwa!

Hoo, Zola ndi yone muvhali wa dayari! “Tshifhingani tshi daho,” ndi Ann a no ralo, a tshi khou farafara mavhudzi awe, “ni tea u wana fhethu ha vhukuma ha u dzumba dayari yaṅu.”

Tsho pambiwa kha mulingo wa ANA wa 2012.

Kha ri ambe

Vhaanewa vhahulwane ndi vhafhio tshiṭorini itshi?
Puloto ndi ifhio?

Fhethuvhupo, fhethu hune tshiṭori tsha khou bvelela hone,
ndi hufhio?

Kha ri ṅwale

Wanani maipfi afho tshiṭorini a no amba zwithihi na haya:

muiti wa zwithu

ṭavha mukosi

tsha u fasha

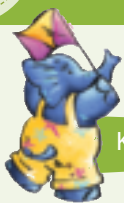
Ndi nga mini Mandu o dzumba dayari yawe?

Ndi nga mini o humbulela kukaladzi kwawe Thabo?

Vho ita tshikwekwe tsha mini?

Ndi nga mini Mandu o humbulela Ann?

Kha ri ite nyito

Nomborani mafhungo aya a tshi thoma kha 1 u swika kha 6 ni tshi sumbedza u tevhekana ha tshiṭori nga ngona.

O wana luvhudzi lu re na vhutshena dayarini yawe.

A wana vhuṭala ha minwe dayarini yawe.

A wana uri hu na muthu we a vha a tshi khou vhala dayari yawe.

A mbo ḡi dzumba dayari yawe.

A vhona mmbwa i tshi khou tambisa dayari yawe.

A ita tshikwekwe nga u ṅuṅedza fuṭauru fhasi.

Kha ri ṅwale

Diiteni Mandu.
Ṽwalani
tshiṅwaliwa tsha
dayari ni tshi
nweledza zwe
zwa bvelela kha
inwi ṅamusi.

Shumisani
tshifhinga tsho
fhiraho.

Dayari
yanga

Kha ri ambe

Ambani na tshigwada tshaṅu nga mvumbo ya Mandu.
Ambani nga zwine Mandu a amba na u ita.

Ri zwi ḡivha nga mini uri Mandu ha tendi u kundwa?

Ri zwi ḡivha nga mini uri u a kona u luka maano?

U na tshivhumbeoge?

Kha ri ṅwale

Ṽwalani maṭaluli
a no ṭalutshedza
(u ṭalula) Mandu.

Duvha:

Zwino nwalani phara i no tšutshedza Mandu.

Kha ri n'wale

Mandu ndi mutšu a nō takadza. U

Nwalululani mafhungo a tevhelaho sa mafhuno maambelwa.

"Thabo, ndi inwi we na dzhia dayari yanga?"

Mandu a vhudzisa

"Hai. Nne ndi na miŋwaha miŋanu fhedzi nahone a thi koni u vhala."

Thabo

"Ri nga vha ri tshi khou ita mini masiari othe?"

Hu fhindula Ann

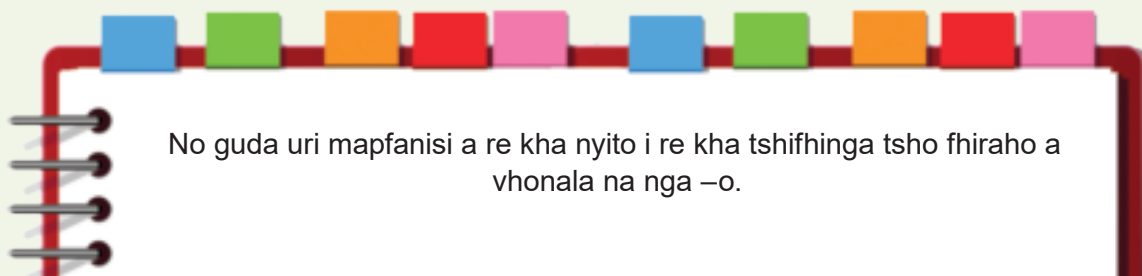
Kha ri n'wale

Dzhenisani zwiga zwa u vhala mafhungoni aya.

tshikolo tshi tshi bva vhasidzana avha vha namela bisi vha tshimbila u bva vhuimabisi u swika hayani ha mandu

ndilani vha ima vhengeleni vha renga yogati miomva na mafhi

vha ya tshiṭaraṭani tsha mandela street vha khonela kha tsha monde he vha dzhena kha fifth avenue

No guda uri mapfanisi a re kha nyito i re kha tshifhinga tsho fhiraho a vhonala na nga –o.

Kha ri ñwale

Vhalani maipfi a tevhelaho nga vhuronwane.

u amba	o amba
vha imba	vho imba
u elela	wo elela
li fhufha	lo fhufha
a shuma	o shuma
tshi lila	tsho lila

zwi renga	zwo renga
i thusa	yo thusa
dzi vhala	dzo vhala
lu fhaṭa	lwo fhaṭa
vhū lila	ho lila
u bika	o bika

vha lisa	vho lisa
u naka	wo naka
li kovhela	lo kovhela
a vhonala	o vhonala
tshi ḍifha	tsho ḍifha
zwi kokodza	zwo kokodza

Zwino shumisani sethe tharu dza maipfi kha u fhedzisa mafhungo haya.

Namusi

Mulovha

Namusi

Mulovha

Namusi

Mulovha

Kha ri ñwale

Tangedzelani ipfi lone mafhungoni aya.

Ni ḍo kona u zwi vhona uri mafhungo aya oṭhe o ñwalwa e kha tshifhinga tsha zwino. A ñwalululeni e kha tshifhinga tsho fhiraho. Shumisani mutevhe u re afho nṭha uri u ni thuse.

Mandu u/vha sinyutshela uri dayari yawe yo vhaliwa.

Mulovha

Nṅe ndi/ri namela tshikeidibodo tshanga.

Mulovha

Duvha:

Vhasidzana u/vha ita tshikwekwe tsha u wana mubvanamafhungo.

Mulovha

Vhana u/vha tshikoloni.

Mulovha

Thimu ya bola ya milenzhe i/tshi siqediamu.

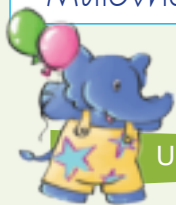
Mulovha

Riṇe ri/tshi na mugudisi muswa wa bola ya milenzhe.

Mulovha

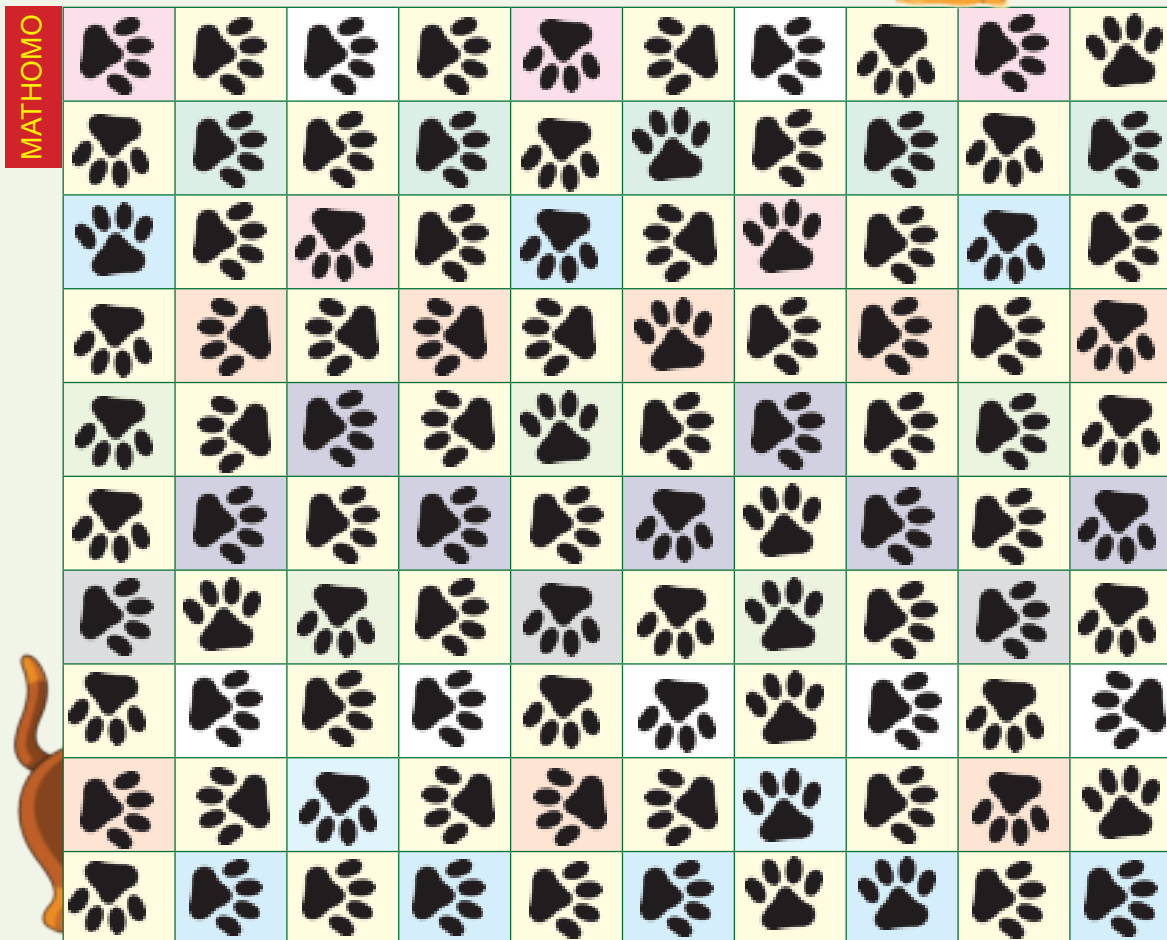
Nṅe ndi/ri na bege ntswa ya bugu.

Mulovha

U diphina

Thusani Mandu uri a tevhele vhuṭala ha marimba.

MAGUMO

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulanela u n̄wala
- N̄walani mvetamveto • Humbelani khonani yaṇu a dzudzanye mvetamveto yaṇu • Vusuludzani maṇwalwa aṇu ni ite ndulamiso dzo teaho • Zwino n̄walani maṇwalwa a ya buguni yaṇu nga vhudele.

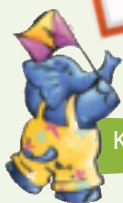
Kha ri n̄wale

Vhaanewa ndi vḥonnyi?

Fḥetḥuvḥupo ndi ḥufḥio?

Puloto ndi ifḥio?

I fḥela nga ndilade?

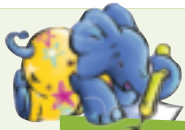
Kha ri ite nyito

Tambelani kilasi litambwa la tshiṭori tshaṇu.

Duvha:

Kha ri ñwale

Shumisani mepe wa mihumbulo kha u ñwala tshiṭori tsha maipfi a no swika 120.

Mathomo

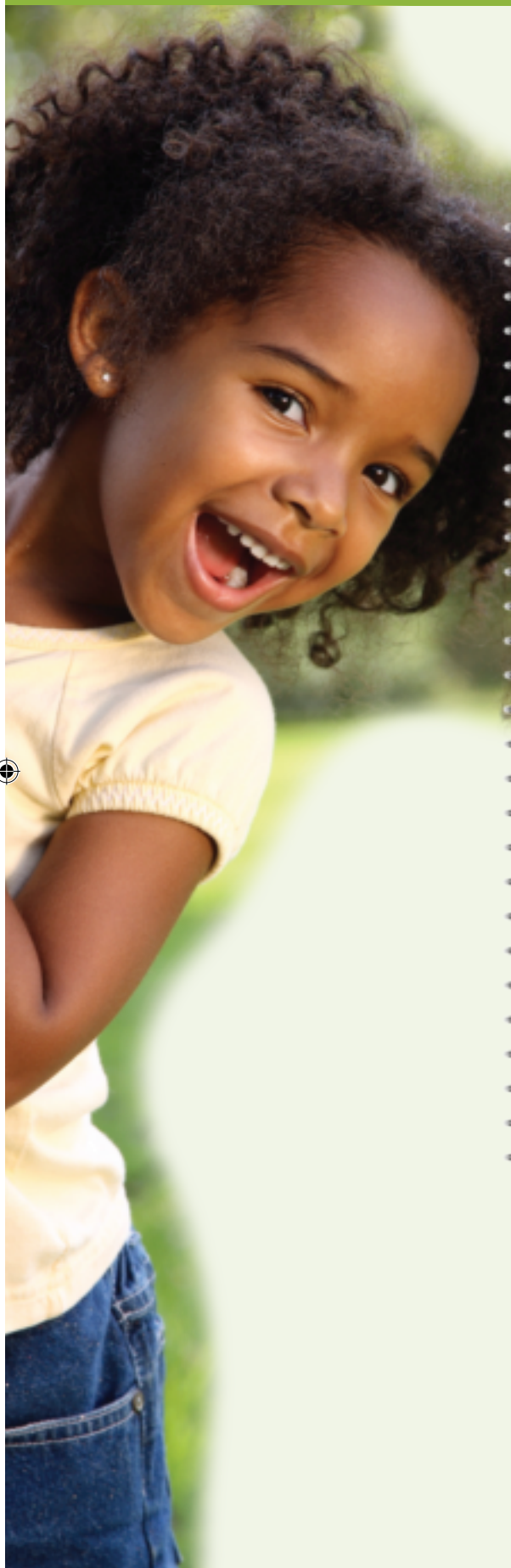
Mutumbu

Magumo

Duvha:

Ndi a kona	😊	😞
u vhala tshati ya mutsho.		
u vhala tshatidungo.		
u vhala mañwalwa a mafhungomatsivhudzi.		
u vhala zwiṭori		
u ola tshati.		
u pulanela na u ñwala tshiṭori.		
u pulanela na u ñwala phamfulethe.		
u ñwala phara.		
u humbulela uri zwiṭori zwi ḑo fhela nga ṇḑilade.		
u nweledza tshiṭori.		
u ñwala ngaganyamvumbo ya muanewa.		
u shumisa maṭaluli.		
u shumisa maitimaanzeli na a si maanzeli.		
u shumisa tshifhinga tsha zwino, tsho fhiraho na tshidaho.		
u ñwala phara.		
u topola maiti.		
u vha na vhuṭanzi uri fhungoni hu na pfano vhukati ha ṇefhungo na ḽiiti.		
u shumisa maipfi maambelwa.		

M	A	I	P	F	I	
						M
						A
						S
						W
						A

Z
w
i

Thero ya 4: Ngoho na khumbulelwa

Ngano

Themo ya 2: Vhege dza 5 - 6

49 U vhala ngano 104

Mafhungomatsivhudzi a no kwama ngano Nyito dza u rangela u vhala dzi no yelana na zwifanyiso, thoho na fureme dzo fhambanaho.

Gerani tshiitori ni tshi pete ni tshi nambatedze buguni.

U vhala tshiitori tsha *Sankambe na tshibode*.

Dadzani mapulo a maipfi a si na tshithu khathihi na zwibogisi u itela u fhedzisa tshiitori.

50 Musi mbambe yo no fhela 107

Therisano nga tshiitori, vhaanewa, fhethuvhupo na puloto.

Vhagudi vha ola mudavhi wa mbambe vha tshi langwa nga thalutshedzo dzi re tshiitorini.

Tholokanyondivho: U fhiindula mbudziso dza phindulothopolwa.

U shumisa matlaluli kha u thalutshedza Sankambe na tshibode.

Nwalani thalutshedzo ya mvumbo ya muthihi wa vhaanewa vha re tshiitorini.

51 U anetshela mafhungo 108

U nweledza tshiitori hu tshi tevhedzwa thevhekano ya zwiitei hu tshi shumiswa matumi: Tsha u thoma, ha tevhela, nga murahu, tsha u fhedzisa.

U ita ndugiselo dza u vha muvhigi wa mitambo zwi tshi kwama mbambe vhukati ha Sankambe na tshibode.

U nwala notsi dza muvhigo.

U tla muvhigo hu tshi shumiswa mutevhemuṭoli.

U divhadzwa maitimafukeli.

U talela maitimafukeli na u topola tshifhinga.

U rekhoda maipfi maswa na thalutshedzo dzao kha dikishinari ya ene muṭe.

52 Maiti ndi maipfi 110

Nwalani phara nga zwe na ita mafheleloni a vhege yo fhiraho. Talelani maiti a re kha tshifhinga tsho fhiraho.

Nwalani phara nga zwine na tama u ita musi tshikolo tsho vala. Talelani maipfi a re kha tshifhinga tshi ḡaho.

Nwalani phara nga zwine zwa khou bvelela kilasini zwino. Talelani maipfi a re kha tshifhinga tsha zwino.

Tambani mutambo wa mbambe ya maitimatikedzi.

53 Tshidula na khumba 112

U rangela u vhala: U lavhelesa zwi no tou vhonwa ha humbulelwa zwine tshiitori tsha amba ngazwo.

Therisano nga vhaanewa, puloto, fhethuvhupo na magumo.

54 U elekanya nga tshidula na khumba 114

U nwala tshiitori hu tshi shumiswa matumi one na fureme ya u nwala i re na zwifanyiso.

55 Vhonefhungo, maiti na zwiitwa 116

U divhadzwa nefhungo na tshiitwa.

U talela nefhungo, liiti na tshiitwa mafhungoni.

U divhadzwa maiti a no shuma na zwiitwa na ane a si shume na zwiitwa.

U vhambedza maiti a no shuma na zwiitwa na ane a si shume na zwiitwa.

U wana na u talela mafhungoni maiti a no shuma na zwiitwa na ane a si shume na zwiitwa.

Nwalani tshiinwalwaho dayarini ni tshi thalutshedza zwe na ita mafheleloni a vhege yo fhiraho. Topolani maipfi a re kha tshifhinga tsho fhiraho khathihi na zwiitwi zwi re mafhungoni.

56 Ni khou ri mini? 118

U rera nga maidioma, u nwala uri a amba mini ha kona u olwa tshifanyiso tsha u sumbedza zwine a amba.

Maiṅwalwa a u funza

Themo ya 2: Vhege dza 7 - 8

57 U ita khiramphethe (panekuku) 120

U amba nga thinganywa, kuitele na zwishumiswa.

Tholokanyondivho nga thevhekano ya ndaela.

U pfesesa ndaelo (malaeli).

U amba nga divhamaipfi na theminoḡodzhi ye ya shumiswa.

58 Ndi nwala risipi yanga 122

Nwalani risipi ni tshi shumisa fureme ye na ḡewa. Dzhenisani thinganywa, kuitele na zwishumiswa.

Topolani na u talela maiti oṭhe e a shumiswa kha risipi.

U divhadzwa mamudi.

U shumisa mamudi mafhungoni.

U wana na u talela mamudi mafhungoni.

Fhedzisani mafhungo a no thoma nga mamudi.

59 U laedza ṅdila 124

U ṅea thalutshedzo ya nzulele ya fhethu ho fhambananaho tshikoloni nga mulomo.

Olani mepe wa tshikolo tsha ḡanu ni sumbedze masia o fhambananaho u thoma getheni u ya fhethu ho fhambananaho afha tshikoloni.

Khethekanyo ya maipfi. U khetekanya maipfi a bva madungo na u vhala madungo aya.

60 U vhala mepe 126

U ṅea phindulo nga mulomo na nga u tou nwala dzi tshi fhindula mbudziso dzi no kwama zwa u tou vhonwa.

U tamba mutambo wa zwifhinga, hu tshi itwa ṅdowendowe ya tshifhinga tsha zwino, tshi ḡaho na tsho fhiraho.

61 Hune zwithu zwa vha hone 128

U vhala mepe hu tshi shumiswa mbonalo dzo fhamananaho.

U vhambedza mbonalo/kuvhonele na u fhindula mbudziso dzo ḡisendekaho nga zwenezwi.

U divhadzwa maitimatikedzi.

U fhedzisa mafhungo hu tshi shumiswa maitimatikedzi.

U nwala mafhungo hu tshi shumiswa maitimatikedzi.

62 U laedza ṅdila 130

O laedza ṅdila nga mulomo hu tshi shumiswa fomete mbili dzo fhambananaho dza mepe.

63 Wanani risipi 132

U shumisa zwifanyiso kha u wana thevhekano ya risipi.

U nwala ndaela dza u ita tshishuṅwangazwanda.

64 Kha ri nwale 134

U shumisa mepe wa mihumbulo kha u pulanela tshiitori.

U nwala tshiitori tsho ḡisendekaho nga mepe wa mihumbulo.

Kha ri vhale

Kha themo ya u thoma no vhala lungano lwa Mutukana we e “Phele”. Kha vhege dzino nṱa ri ḑo sedza ngano dziṅwe.

Lungano ndi mini?

Tshiṱori tsha lungano tshi amba nga zwivhumbwa zwa manditi, zwipuka, zwimela na fhethu. Lu anetshela tshiṱori tshi re na mulaedza u re na pfunzo ngomu. Vhunzhi ha ngano ndi dza kalekale na hone vhunzhi hadzo, sa mutukana we e “tshiendatshikhalani”, dzi tou vusuludza dza kale nga ṅḑila ya musalauno, fhedzi pfunzo i nthihi. Kha ngano nnzhi, ni ḑo wana hu na phukha dzine dza amba sa vhathu, fhethuvhupo hu no tshila hu re na maḑaka na milambo.

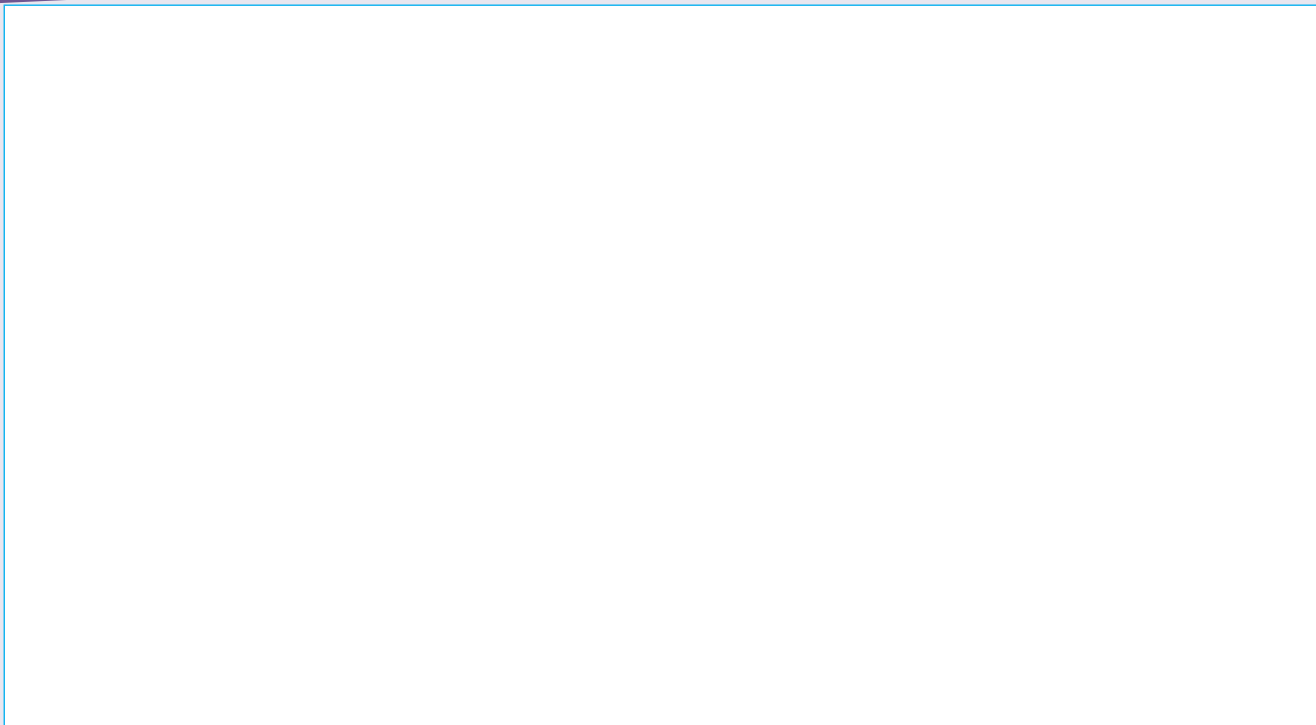
Kha ri ambe

- Lavhelesani zwifanyiso zwi re kha siaṱari ḽa seli. Ndi zwa lungano lu no amba nga mini?
- Lu na phukha dzi no amba sa vhathu?
- Lavhelesani tshifanyiso ni ambe uri fhethuvhupo ndi hufhio, hune tshiṱori tsha khou bvelela hone
- Bvisani siaṱari ḽi tevhelaho buguni yaṅu. Gerani siaṱari kha mitaladzi mitswuku ni ḽi pete kha mitaladzi mitswu yo ṱhukhukanyiwaho uri ni ite bugu. Musi no no fhedza, vhalani tshiṱori ni kha tshigwada tsha vhoiwe. Ḑadzani mapulo a maipfi a si na tshithu. Itani na u ṅwala zwipiḑa zwa tshiṱori zwi no khou ṱahela afho kha mitaladzi i si na tshithu.

Kha ri ite nyito

Musi no no vhala tshiṱori, shumisani ṱhalutshedzo iyi kha u ola mudavhi we Sankambe na tshibode vha ita mbambe khawo.

Phukha dza vhidzelela dzo takala musi tshibode tshi tshi pfuka mutalo. Dza vhidzelela nga phosho khulu ye ya pfiwa na nga dziñwe phukha dzi re dakani linwevho li re dzikilomitha dzi re na tshivhalo u bva afha. Musi tshivhingwi tshi tshi nekedza tshibode tshipuga, tsha ri:

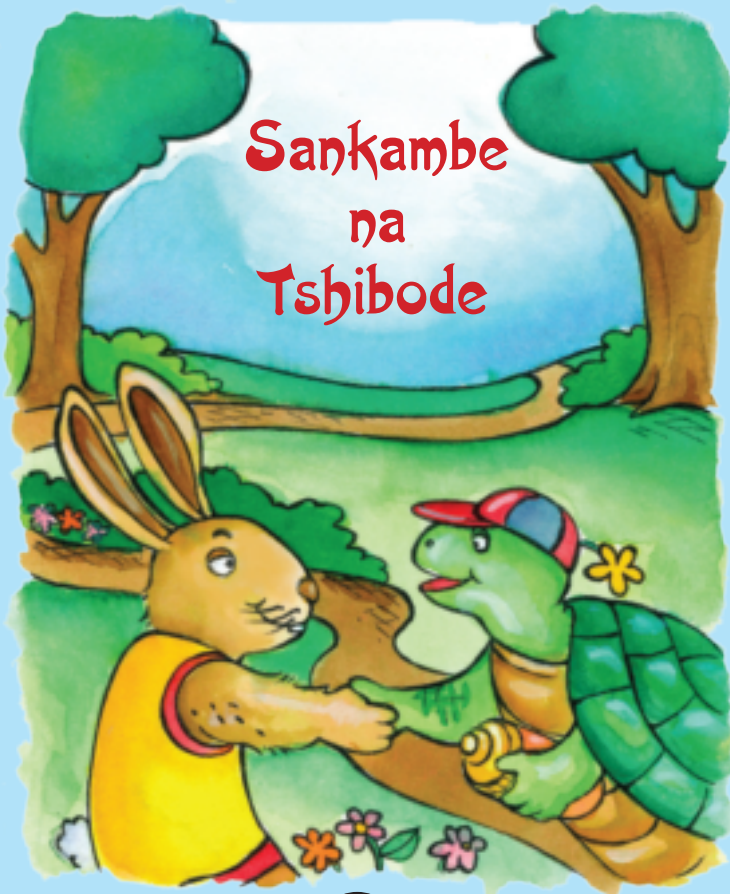
8

"U ita zwithu nga vhuya fhedzi u sa nyethi zwi disa gundo mbambeni."

Liga la 2: petani kha mutalo wa zwithoma

Liga la 3: silepulereni kha lunumbu ulu

Sankambe na Tshibode

1

Liga la 1: petani kha mutalo wa zwithoma

Sankambe tsho fhirela tshibode. Tshi dzulela u sedza murahu tshi tshi toda u vhona hune tshibode tsha vha hone. Tsha sea tshibode.

5

Nangoho duvha la mbambe la mbo swika. Phukha dzothe dza afho dakani dza da u tikedza Sankambe. Dza vhidzelela dzi tshi fhefhefisa dzifulaga. Dza vhudzula mavuvuzela na u imba nyimbo.

Tshivhingwi tsho vha tshi tshone mugidimisi wa mbambe. "Magona fhasi, redii, GOO!"

Kha ri ye Vho Tshibode!
Vha songo nembelela!

4

Sankambe na tshibode vho vha vha tshi dzula dakani. Sankambe tshi tshi dihudza nga luvhilo lwatsho. Tsho vha tshi tshi dzulela u kolela tshibode ngauri tsho vha tshi tshi tshimbila nga u ongolowa.

Sankambe tsho pfa tsho mangala nga maandza musi tshibode tshi tshi ita khaedu yauri vha ite mbambe. "Ri do gidima tsimuni, ri tshi pfuka muse wa kherotsi ra gonya asizwiya u swika kutivhani kwa masekwa," ndi tshibode tshi no ralo. Hu si kale phungo ya mbambe ya vha yo ya na daka lothe. Phukha dzothe na zwiñoni zwa i pfa phungo iyi.

2

Sankambe tshi humbula u lugisela mbambe nga u khwaṭhisa muvhili.

3

Sankambe tsho vha tshi na lutendo lwauri tshi do kunda hu si na khakhathi. Sankambe tsha humbula u di awetshela fhasi ha muri tshi tshi khou thetshesela muzika. Musi tshibode tshi tshi vho sendela tsini, Sankambe tsha tou kona fhedzi u kakara tsha gidimela mutaloni.

6

Phukha dza pfa dzo takala vhukuma dza thoma u vhidzelela na u khuza musi dzi tshi vhona tshibode tshi tshi khou swika hu no winiwa hone, mutaloni. Dza khuza dzi tshi lidza na mavuvuzeja.

Phosho iyi ya karusa Sankambe. Tshibode zwino tsho vha tsho no vha tsinitsini na u pfuka mutalo! Sankambe tsha mbo vukuluku, tsha gidima tshi murahu ha tshibode.

Musi mbambe yo no fhela

50

Kha ri hwale

Vhalani mbudzo ni kone u tangedzela ledere li re tsini na phindulo yone.

Vhaanewa vhahulwane vha lungano ulu ndi vhonnyi?

- A tshibode na tshisusu
- B sankambe na tshibode
- C tshivhingwi na tshibode

Fhethuvhupo ha lungano ulu ndi hufhio?

- A dakani
- B zuu
- C Vhugalaphukha ha Kruger

Ndi zwifhio zwi no talutshedza mvumbo ya Sankambe tshothe.

- A vhulenda na vuhwavo
- B vhutshivha na vhutsha
- C u dihudza na u nyefula vhaŋwe

Pfunzo ya itshi tshiŋori ndi ifhio?

- A Arali wa vhidzelela vhaphalali a hu na ane a nga u thusa.
- B U ita zwithu nga vhuya fhedzi u sa nyethi zwi disa gundo mbambeni.
- C Muthu u tea u fulufhedzea.

Ni a tenda uri tshiŋori itshi ndi lungano? Bulani uri ngani.

Elekanyani nga maŋaluli ane na nga a shumisa kha u talutshedza mvumbo dza muvhuḁa na tshibode. A ṅwaleni zwibogisini.

Shumisani maṅwe a maipfi a no bva kha nyito yo fhiraho kha u ṅwala phara i no khou talutshedza muthihi wa vhaanewa avha vhavhili.

Themo ya 2 – Vhege dza 5–6

Kha ri hwale

Nweledzani tshitori tsha Sankambe na tshibode nga mitaladzi i no swika malo.

Tsha u thoma									
Ha tevhiela									
Nga murañu									
Tsha u fhedzisela									

Kha ri ambe

Diiteni muvhigi wa mitambo. Zwino ni tea u vhiga nga mbambe ya Sankambe na tshibode. Ni do amba zwifhio?

Vhigelani muvhigo wañu tshigwada tshañu.

Nwalani miñwe mihumbulo hafhu.

Muvhigo wa namusi
wa mitambo. Hu vhiga
_____. Mbambe ya
vhukati ha Sankambe na
tshibode yo vha hone ngei
Green Tree Forest namusi.

U ditola

Ndo	✓	✗
Vhiga mitambo nga ndila i no pfala nahone zwi tshi tevhelea?		
Vhudza vhathu mafhungomatsivhudzi o linganaho a no kwama mbambe, vhaanewa na fhethuvhupo?		
Shumisa luambo lwo teaho vhana?		

Liiti lihlwane fhungoni li pfi ndi liitilipfukeli. Maiti mapfukeli a ri vhudza zwine muthu a ita kana zwine vhathu vha no fhira muthi vha khou ita. A shandulwa nga zwifhinga.

Mulovha ndo tanzwa zwigedelo. Namusi ndi khou tanzwa zwigedelo.

Kha ri nwale

Talelani nga fhasi maitimapfukeli a re mafhungoni aya. Ni bule uri a kha tshifhinga tsho fhiraho kana tshifhinga tsha zwino.

Tshifhinga		Tshifhinga	
Ndi ya vhengeleni.		U ya vhuimabisi nga milenzhe.	
U ya ha dokotela.		O nwa mafhi.	
Vho ya tshitediamu.		Vha talela TV.	
U tamba bola ya milenzhe.		Ndo namela baisigiri yanga.	
Ndo nwa maqi.		U a tamba maṇo.	

Shumisani maiti aya mafhungoni ni ambe uri mafhungo ayo a kha tshifhinga tshifhio.

u fha

o tuwa

o fha

ro la

u tuwa

tshi gidima

tsho gidima

ri la

Tshifhinga

Kha ri nwale

Nwalani mafhungo maṭanu nga zwe na ita mafheleloni a vhege o fhiraho.
Ni tangedzele maiti oṭhe a re kha tshifhinga tsho fhiraho.

Nwalani mafhungo maṭanu nga zwine na tama u ita nga holodei ya Nyendavhusiku.
Ni tangedzele maiti oṭhe a re kha tshifhinga tshidaho.

Lavhelesani u mona na kilasi. Nwalani mafhungo maṭanu nga zwine zwa khou bvelela zwino.
Tangedzelani maiti oṭhe a re kha tshifhinga tsha zwino.

U dhiphiṇa

Gidimani mbambe. Vhalani maiti a re kha ṭhireke ya ṭaḍa. Khonani yaṇu u tea u vhalu maipfi a re kha ṭhireke ya lutombo. Wanani uri hu ḍo wina nnyi. Vhudzisani uri maitimatikedzi a re na tshivhumbeo (ṭhireke ya ṭaḍa) o vhumbwa a tshi bva ngafhi. A no wana phindulo nnzhi o wina.

A tshivhumbeo

ṭwela u

ṭolou

ṭoḍa u

ṭoḍou

kha u

khou

soka u

sokou

kona u

konou

bva u

bvou

dza u

dzou

ḍo ri

ḍe

ita u

tou

A maitikwao

vuwa

vuwa

vhuya

vhuya

ṭwa

ṭwa

bva

bva

ṭuwa

ṭwa

sala

sala

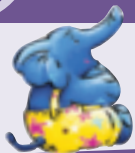
tenda

tenda

dzula

dzula

Kha ri ambe

Ni tshimbila nga u ongolowa ngauri ni tshimbila no hwala nngu muṭanani.

Ambani na muṭwe nga inwi nga khathuni iyi. I ri anetshela tshiṭori tshi no yelana na tshiṭori tsha Sankambe na tshibode. Lavhelesani zwifanyiso ni wane uri tshiṭori itshi tshi amba nga mini.

1

Kha ri ite mbambe ri vhone uri ndi nnyi ane a ḡo wina.

2

Ndi fanela u lingedza nga ṇḡila dzoṭhe.

3

He iwe u no nga ḡongololo. Khezwi u sa koni u lavhuwa sa nḡe?

4

Gethe ḡo valiwa zwino a thi koni u lavhuwa nda dzhena.

5

Nḡe ndi na mashudu. Ndi kona u gonya zwithu.

6

Ndo wina!

Kha ri ḡwale

Vḡaanewa ndi vḡonnyi?

Fḡetḡuvḡupo ndi ḡufḡio?

Puloto ndi ifḡio?

Tshi fḡela nga ṇḡilade?

- Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse u pulanela u ḡwala
- ḡwalani mvetamveto
- Humbelani khonani yaṇu a dzudzanye mvetamveto yaṇu
- Vusuludzani maḡwalwa aṇu ni ite ndulamiso dzo teaho
- Zwino ḡwalani maḡwalwa a ya buguni yaṇu nga vhudele.

Shumisani zwifanyiso uri zwi ni thuse u n̄wala tshiṭori tshi no amba nga tshidula na khumba. Shumisani zwiṇwe zwa zwiṭanganyi uri zwi ni thuse kha u ṭanganya phara.

tsha u thoma, zwenezwoha,
ha tevhela, nga murahu, zwi
sa athu ralo, ho no vha kale,
zwa khunyelela, nga itsho
tshifhinga.

2019/06/14 15:37:34

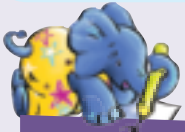
Kha ri vhale

Vhalelani nṱha zwiṱori zwaṅu ni tshi vhalela tshigwada tshaṅu. Zwiṱori izwo zwi a fana? Zwi fhambana nga mini?

Kha ri ite nyito

Itani litambwa ni kha tshigwada tshaṅu. Hu tea u vha na khumba, tshidula na muanetsheli wa tshiṱori.

Kha ri nwale

Vhalani tshiṱori tshaṅu ni ite mutevhe wa maiti oṱhe e na a shumisa. Tangedzelani maiti ane a vha kha tshifhinga tsho fhiraho.

Kha ri ambe

Ḑiiteni muvhigi wa mitambo zwino ni tea u vhiga nga mbambe ya tshidula na khumba. Ni ḑo amba zwifhio?

Vhigelani muvhigo waṅu tshigwada tshaṅu.

Nwalani miṱwe miṱumbulo ḥafṱu.

Muvhigo wa ṅamusi wa mitambo. Hu vhiga _____. Mbambe ya vhukati ha tshidula na khumba yo vha hone ngei Green Tree Forest ṅamusi.

U ḑitola

Ndo	✓	✗
Vhiga mitambo nga ṅḑila i no pfala nahone zwi tshi tevhelea?		
Vhudza vhathu mafhungomatsivhudzi o linganaho a no kwama mbambe, vhaanewa na fhethuvhupo?		
Shumisa luambo lwo teaho vhana?		

Mutevhe wa maiti a tshipentshela a no pfi stetivi (mabulanzulele) khoyu. Maiti aya ndi a no **fana na, tou nga, yelana, fana na, ñvha, kona na** talukanya. Ri a shumisa kha u amba nga nzulele nthani ha nyito.

Kha ri ñwale

Tsumbo: *Ndi a talukanya u ñwala tshitori* (talukanya ndi liiti la stetivi li no khou sumbedza nzulele ngeno ñwala li liiti li no khou sumbedza nyito).

Nangani nyito yo teaho ñefhungo wa fhungo liñwe na liñwe i tshi bva zwitangeni. Ni kone u i ñwala kha mavhaka.

Nñe _____ (ndi a tenda/tshi a tenda) uri tshuñwahaya yashu yo ñalesa.

Uyu _____ (u tendelana/vha tendelana) na nñe.

I nga _____ (i ño na/yo na) matshelo.

Avha _____ vha nga (vho xela/zwo xela).

Khezwi inwi _____ (ni sa kholwi/vha sa kholwi) zwe na pfa?

Iwe _____ (u a kholwa/tshi a kholwa) zwe wa pfa.

Bugu iyi _____ (i bva/tshi bva) ha mmane.

Bugu idzi _____ (dzo rengwa /dzi ño rengwa) mbamulovha.

Ñamusi tshone _____ (tshi eñela/tsho eñela) nthani ha sofa.

Lufhanga _____ (lu tshea/li tshea) nga hoñhe.

Khumba _____ (tshi la/i la) mañari.

Rine _____ (ri pfana/zwi pfana) na mutsho u no dudela.

Vho _____ (soka u litsha/sokou litsha) u vhuya.

Zwimange _____ (zwi khou ñanzwa/kha u ñanzwa) mafhi.

Ni ri inwi _____ (no renga/dzo renga) bugu nngana?

Mulovha roñhe _____ (ri fhira/ro fhira) nga laiburari.

Bugu idzi _____ (dzo rengwa /dzi ño rengwa) mbamatshelo.

Na ñamusi tshikolo _____ (tshi ño dzhena/ku ño dzhena) nga tshifhinga.

Zwino ñivhumbeleni mafhungo ni tshi shumisa maiti a tevhelaho.

tama	
tea	
ñanganedza	
elelwa	
nukhedza	
thetshela	

Kha ri nwale

Vhalani mafhungo aya ni na khonani yaṅu.

Talelani nefhungo nga muvhala mutswuku. Nefhungo ndi muthu kana tshithu tshi no khou ita nyito.

Talelani liiti nga muvhala wa lutombo. Liiti ndi ipfi la nyito.

Talelani tshiitwa nga muvhala mudala. Ili ipfi li ri vhudza uri nyito i kwama nnyi kana mini.

Ō nwa tie yawe.

Tshimange tsho pandamedza mbevha.

Ann u takalela Ntakadzeni.

Vhoguga vho fhisa zwiliwa.

Mutukana o pwasha fasiṭere.

Musidzana u leledisa khaiṭhi.

Ro baka khekhe.

Wanani ni talele nga fhasi maiti a re mafhungoni aya. Ni kone u tangedzela tshiitwa.

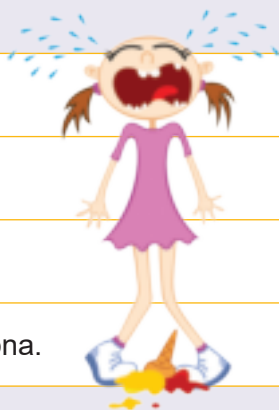
Maṅwe maiti ha ambi arali a si na zwiitwa mafhungoni.
Ri a vhidza uri ndi maiti a no shuma na zwiitwa.

Musidzana o pwasha fasiṭere.	Ndi ḡadza ngilasi yanga.
U a ṭamba khofheni.	Mandu o dzumba dayari yawe.
Tshivhingwi tsha thoma mbambe.	Ann o ṅwala imeili.

Zwino lavhelesani mafhungo aya. Talelani nefhungo na liiti. Mafhungo a tevheleho ha na zwiitwa.

Maiti a si na zwiitwa a a kona u shuma mafhungoni a no amba.

U a vhala.	Mmbwa i a eḡela.
Ri a la.	Vha a shuma.
U a lila.	Vha a gidima.
Tshimange tshi a hona.	Gungwa lo ṅupela.

Kha ri nwale

Zwino wanani ni talele nga fhasi maiti a re kha phara iyi.

Ndo vha ndo tama u imba khontsatini fhedzi nda vho ya ha dokotela.

Thekhisi a yo ngo swika nda vho tou tshimbila. Dokotela o themendela uri ndi le miroho minzhi. Ndi do i lima ngadeni yanga.

Kha ri nwale

Nwalani kha dayari yangu ni tshi amba nga zwe na ita mafheleloni a vhege o fhiraho. Musi no no fhedza, talelani nefhungo nga muvhala mutswuku, liiti nga muvhala wa lutombo na tshiitwa nga muvhala mudala.

Kha ri ambe

Ambani na tshigwada tshaṅu nga ṭhalutshedzo dza vhukuma dza maidioma a re na mivhala. Ni kone u ṅwala uri ni vhona u nga maidioma aya a amba mini.

Maidioma ndi kuambele kune kwa amba zwithu zwi no fhambana na zwa nga misi. Ri a shumisa lunzhilunzhi musi ri tshi khou amba.

Kha ri ṅwale

Mandu ha na ṅdevhe. Ndi ngazwo o dzhena khakhathini.

Nngwe yo dzhena muḽini nngwe yo dzhena muḽini Zwino mme anga vha tea u ṭoda mushumo.

Vhaḽa vha fhaḽa vho ḽa ṭhoho ya khanga. Hupfi vho no pfulutshela Ṭhohoyandou zwino.

Ni vhee bugu dza vhoiwe zwavhuḽi. Hu na vhathu vha re na gunwe kuḽasini yashu.

Ndo vha ndo sia bugu ya tshuṅwahaya tshikoloni. Nda tou vhamba maano uri ndi kone u ita mushumo wanga.

Thimu yashu ya netibolo yo ri u wina ra takala na zwikunwe.

Duvha:

Ntakadzeni vhathu vha a mu funa. A si muthu a no isa mbilu kule.

Musi tshikolo tsha Maruḑe tshi tshi kora tshikoro tsha vhuvhili.
Ro mbo ḡi zwi ḡivha uri lwatsi lwo vunḑea.

Hu na vhathu vha no pfana na u gembuḵa. Vha tshi vhona u nga vha
nga vha na mashudu a no nga a phele.

Thesite ya mbalo yo vha i sa konḡi. Yo vha i dzhia wo lala.

Nangani ḽidioma ḽithihi kha a re kha siaḡari ḽi ni ole tshifanyiso tsha zwine maipfi
a nga a khou amba zwone.

Kha ri ite nyito

Kha ri vhale

Vhalani risipi ni fhindule mbudziso:

Risipi ya khiramphethe (panekuku)

Zwishumiswa (thimbanywa)

Zwilebula zwiṭuku zwa 4 zwa boṭoro

Zwilebula zwiṭuku zwa 2 zwa luvhanda lwa u baka

Khapṑu ya fuṭauru ya 1

Makumba a 2

Lebula khulwane dza 3 dza swigiri

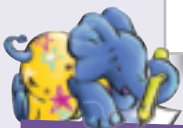
Khapṑu ya 1 ya mafhi

Munṑo wa u tou ṑunṑeda

ṑa kulebula kuṭuku kwa vanila

Kuitele

1. ṑokisani boṭoro kha mulilo u sa fhisesi.
2. Tanganyisani thimbanywa dzo omaho kha bawele khulwane ya u tanganyisela.
3. Tanganyisani thimbanywa dzo ṑukalaho hu tshi katelwa na boṭoro kha bawele ṑhukhu.
4. Shelani thimbanywa dzo ṑukalaho baweleni ya dzo omaho ni rithe lwa minete mutshihi.
5. Kapulelani gwindi panini i no khou fhisa, nga lebula.
6. Musi hu tshi pupuma mapulo nga nṑha, rembulusani dzikhiramphethe.
7. Musi vhurumbu vhuvhili haho ho no vha na muvhala wa buraunu ya musuku avhelani vhatu no shela sirapu.

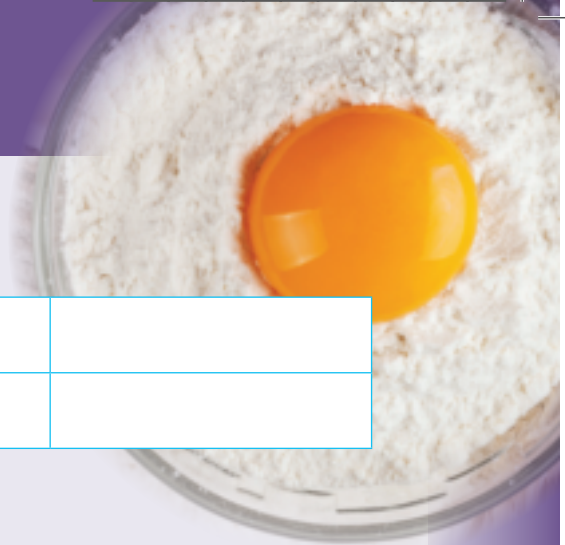
Kha ri ṑwale

Vhalani risipi nga vhuronwane ni kone u fhindula mbudziso dzi no i kwama.

Thinganywa dzo omaho ndi dzifhio? Dzi ṑwaleni.

Duvha:

Thinganywa dzo nkalaho ndi dzifhio? Dzi nwaleni.

Panekuku dzi avhelwa vhatu nga ndilade?

Mulilo u re fhasi zwi amba mini?

--

U rembulusa zwi amba mini?

--

Buraunu ya musuku ndi mini?

--

U totela muho zwi amba mini?

--

Gwindi ndi mini?

--

Ni tea u ita mini musi no no shela thinganywa dzo nkalaho ngomu baweleni?

Kha ri nwale

Zwino nwalani risipi ine na i funesa.

Talelani maiti othe a re
kha risipi yangu na a re kha
risipi ya khiramphethe.

Risipi ya _____

Thimbanywa

Kuitele

Zwishumiswa zwi no todea

Kha ri ambe

- Talutshedzani tshigwada tshaṅu risipi iyi nga u tevhekana hone.
- No shumisa maipfi a **khonadzeo** na a **ndaela** lungana?
- Maipfi o raliho a pfi ndi mamudi.

Lavhelesani maipfi a re mamudi.

Maipfi aya a ni vhudza mini?

Ri shumisa **nga** kha u sumbedza vhukoni, khonadzeo
na kha u humbela thendelo.

Ri shumisa **tea**, **fanela** na **mutshila-ni kha maiti** kha u
sumbedza ndaela.

li

nga

tea

fanela

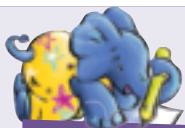
mutshila-ni kha maiti

kha

Duvha:

Kha ri hwale

Wanani ni talele mamudi a re mafhungoni aya.
Ro dzula ro ni itela ja u thoma.

Ni tea u da na zwiambaro zwa u bambela uri ni bambele.

Bisi i nga kha di takuwa tshikoloni nga 09:00.

Ni fanela u da na mbuvha yaṅu.

Ni tea u ita tshuṅwahaya yaṅu duvha liṅwe na liṅwe.

Ndi nga kha di tamba bola matshelo.

A no ngo fanela u daha.

Ndi nga si tambe ṅamusi. Ndi tea u vhalela thesite.

Ndi nga ṭavhanya u ya tshikoloni ṅamusi?

Shelani fuḷauru baweleni.

Lalani no muma mulomo.

Kha ri hwale

Zwino fhedzisani mafhungo aya.

Ni songo

Ndi tea

Ni fanela

Vheyani

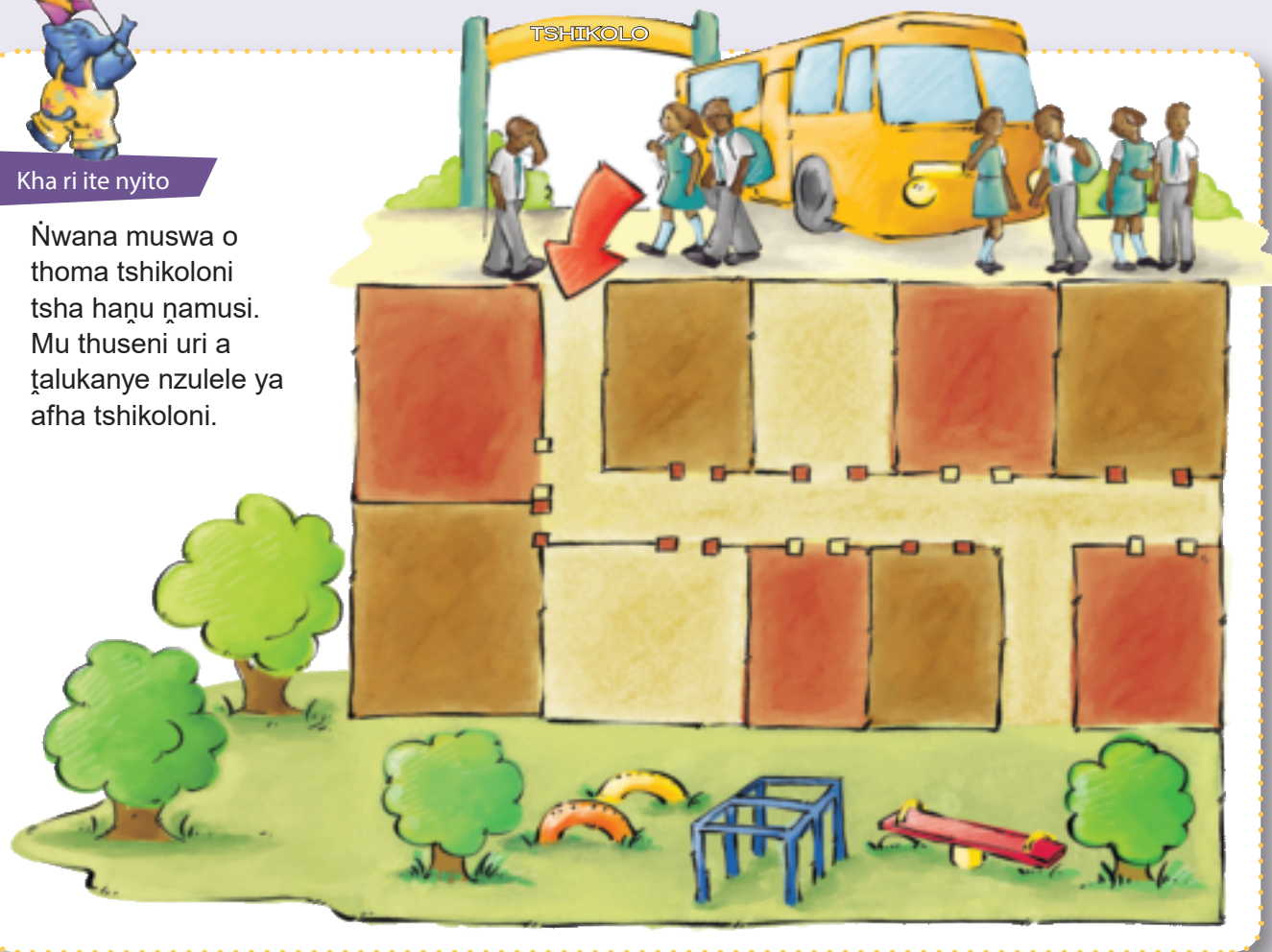
Ndi nga khaḍi

Kha ri ite nyito

Nwana muswa o thoma tshikoloni tsha hanu namusi. Mu thuseni uri a talukanye nzulele ya afha tshikoloni.

Kha ri ite nyito

Vhalani kutshimbilele nga vhuronwane. Ni kone u tshimbila ni tshi ya fhethu ho fhambanaho hu re kha pulane ya tshikolo. Musi no no wana afho fhethu, nwalani madzina aho kha mapa.

Kilasi ya Gireidi ya 4	Ndi kilasi ya u thoma kha tsha u la.
Ofisi ya thohoyatshikolo	Musi vha tshi ya hone vha khonela kha tsha monde. Ndi lufhera lwa vhuvhili kha tsha u la.
Thoi lethe	Musi a tshi tou dzhena nga gethe u fanela u khonela kha tsha monde. U do dzi wana kha lufhera lwa vhuṱa kha tsha u la.
Mudavhi wa u tambela	Musi a tshi tou dzhena u fanela u khonela kha tsha monde a dzhena nga vothi li re kha tsha u la.

Duvha:

U dhiphina

Zwino olani mepe wa tshikolo tsha hanu.

Kha ri nwale

Nwalani nga kutshimbilele kwa u bva getheni la tshikolo ni tshi ya kilasini.

Kha ri nwale

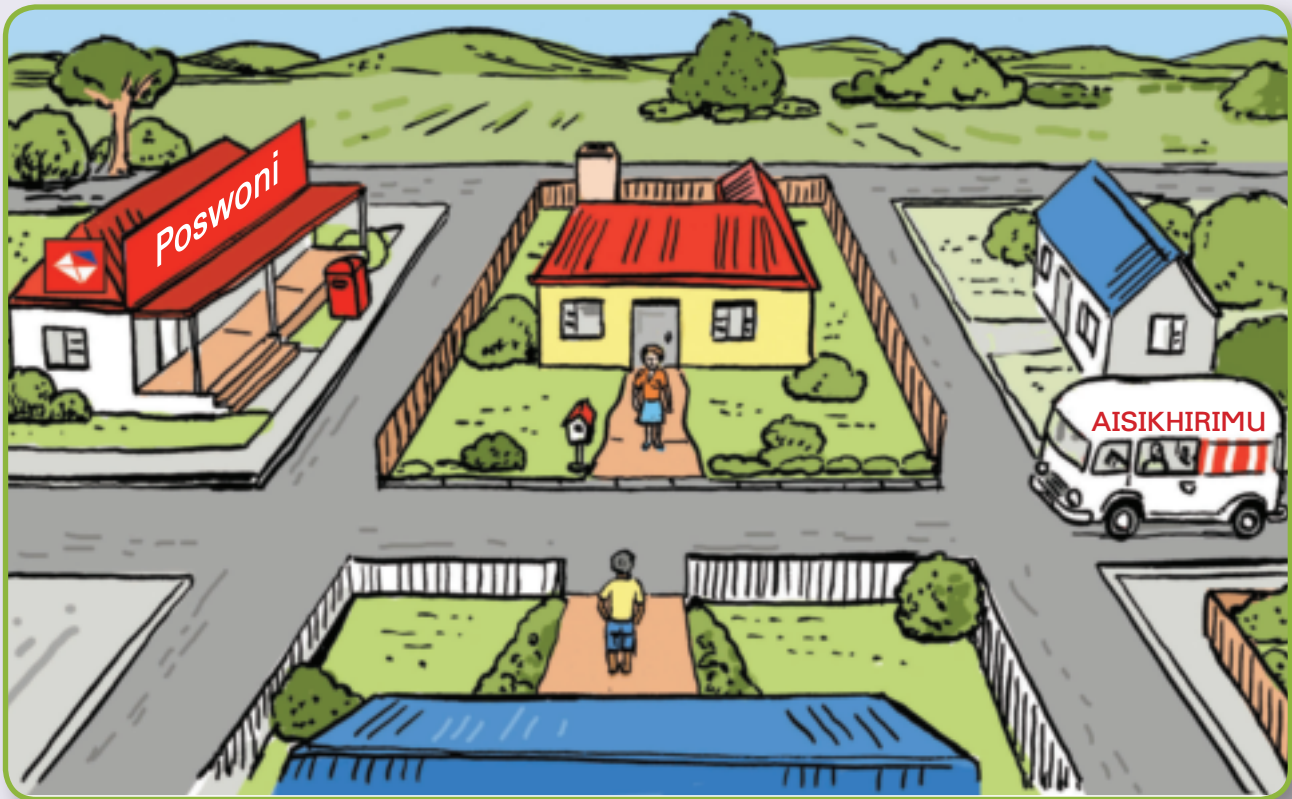
Khethekanyo ya maipfi ÷

Paɗulani maipfi aya a bve madungo. Ni nwale tshivhalo tsha madungo a re kha ipfi afho tshibogisini. Musi no no fhedza, shumisani maipfi aya kha u vhumba mafhungo. A nwaleni kha bugu yanu ya ndowedzo.

Zwi divheni uri maipfi a u fhedzisela ndi mitshila.

mu/di/ni	3	gumofulu		rahana		mbilwana	
thavhani		thanganyelo		shululela		ndoukadzi	
rengela		thusana		humisa		kwashékana	
shumisa		ndoulume		khulukadzi		mbudzana	
vhalela		hamela		gukulume		dakalofulu	

Hune Jabu na Thivhu vha dzula hone

Lavhelesani tshifanyiso ni kone u hwala maipfi a no khou tshela.

Kha ri hwale

1. Thivhu u dzula nduni i re na mutumbu wa tšaga na tšanga .
2. Arali Thivhu a nga khonela kha tsha monde a nga kona u swika veneni ya .
3. Jabu u dzula nduni i re na tšanga ya . O ima o sedza Thivhu.
4. Arali Jabu a nga khonela kha tsha monde tšangu. A dovha a khonela kha tsha .
5. Musi Thivhu a tshi tšaga u renga zwiitembe, u khonela kha tsha getheni la hawe ngauri i kha tshanda tshawe tsha u la.

Mutambo wa tshifhinga – ndi nnyi ane a do wina.

- Kungulusani daisi.
- Tshimbudzani fuḷaga.
- Shumisani zwibulatshifhinga zwi re kha makumba matshena kha u vhumba fhungo.
- A no fhedza u thoma ndi ene muwini.

Shandulani zwivhumbeo zwa maiti o talelwaho nga fhasi.

Thomani mafhungo a 9 - 17 nga Mulovha ndo ...

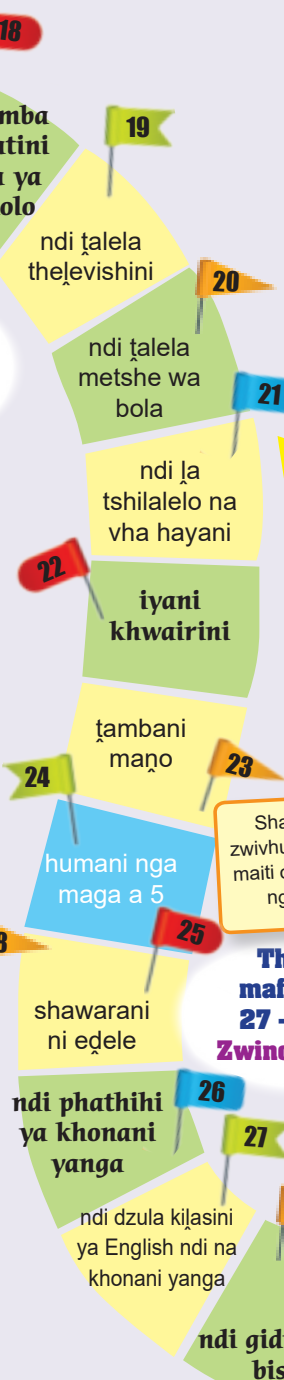

MATHOMO

Thomani mafhungo a 1 - 8 nga Mugivhela u daho ndi do ...

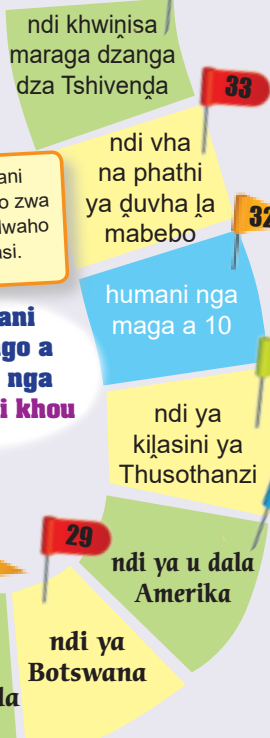
Thomani mafhungo a 18 - 26 nga Nga vhuya madekwana ano ndi do ...

Thomani mafhungo a 27 - 34 nga Zwino ndi khou ...

Shandulani zwivhumbeo zwa maiti o talelwaho nga fhasi.

MAGUMO

Itani mutevhe
wa zwithu
zwa fumimbili
zwi re kīlasini i re kha
tshifanyiso 1.

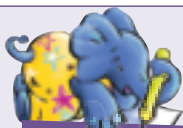
- Arali na nga ima kha tshidulo kilasini yaṅu na sedza fhasi, ni vhona mini?
- Arali na nga ima murahu ha kilasi na sedza kilasi yaṅu, ni vhona mini?
- Arali na nga ima phanda ha kilasi na sedza kilasi yaṅu, ni vhona mini?
- Edzisani.

Itani mutevhe wa zwithu zwa fumimbili kijāsini i re kha tshifanyiso 1.	Itani thiki khazwo arali zwi tshi wanalavho na kha tshifanyiso 2
---	---

Tshifanyiso 1: Mbonalo ya kilasi ya nga murahu

Tshifanyiso 2: Mbonalo ya kilasi ya pulane

Lavhelesani nyolo idzi ni fhindule zwi
tevhelaho.

Tshifanyiso 1

Tshifanyiso 2

Muoli o vha o ima ngafhi musi a tshi ola tshifanyiso itshi?

Nga murahu
kana nga nthu

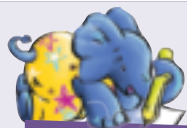
Nga murahu
kana nga nthā

Afha kilasini hu dzula vhana vhangana?

Ndi mini tshi re tsini na fasitere?

Hu na mafasitere mangana kilasini?

Hu na shelefu nngana kha shelefu ya dzibugu?

Kha ri n'wale

vha	1.	Ro _____ ri tshi tamba netibolo.
vhuya	2.	Ha ngo _____ a shumisa khomphiyutha.
ṭwa	3.	U _____ o edela.
ṭuwa	4.	Tshikolo tshi ḡo _____ tshi tshi bva zwenezwino.
tshi	5.	Ndi _____ vhala bugu ndi a takala.
athu	6.	Ha _____ vhala bugu a takala.
sokou	7.	O vha a tshi khou _____ ambaamba kha founu.
tou	8.	Ni _____ vhuya na tshuṅwahaya hayani.
ṭoḡou	9.	U _____ dzhena tshikolo yunivesithi o no phasa.
konou	10.	A _____ shuma sa muinzhiniara wa bvumo.
kha ḡi	11.	U _____ fhedzisa tshuṅwahaya yawe.
bva u	12.	U kha ḡi _____ fhedzisa tshuṅwahaya yawe.

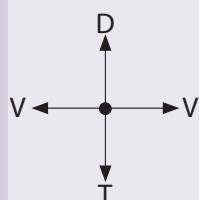
Maiti a thikho ndi mathusi

A thusa maitimaanzeli
kha u ṭhaphudza
zwine a amba.
A anzela u rangela
maitimaanzeli
mafhungoni.

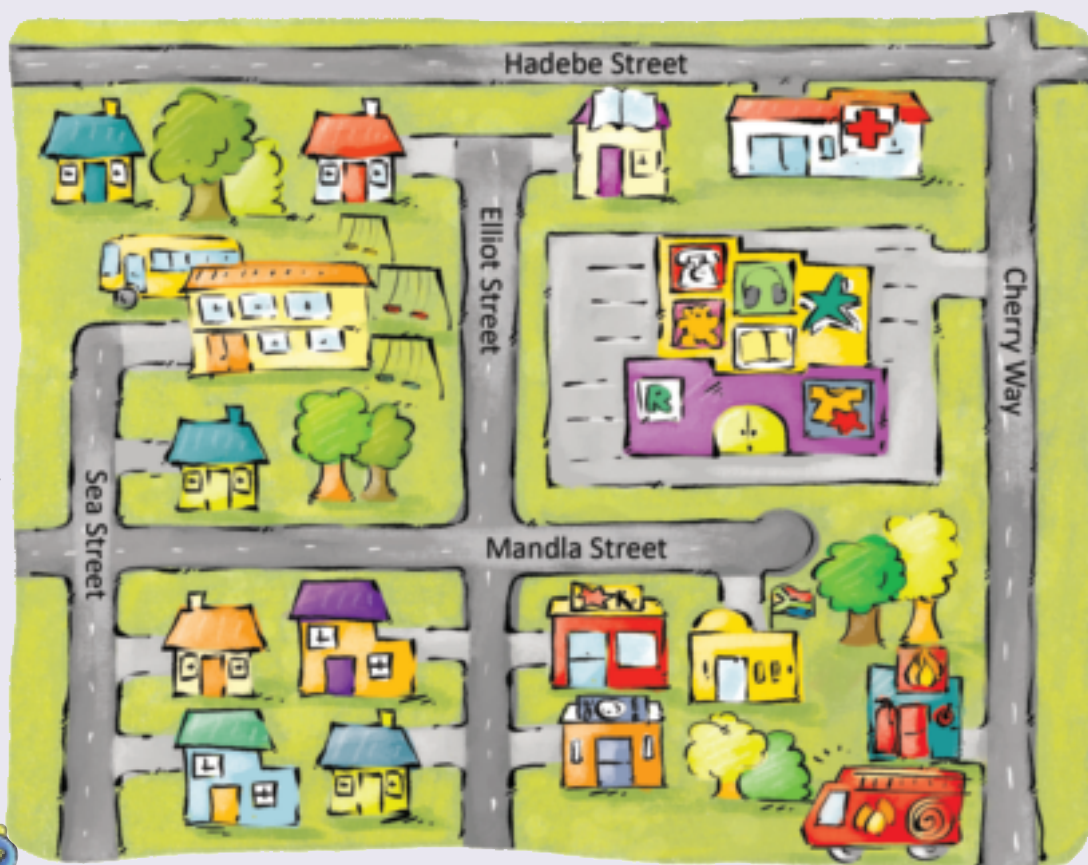
1 vha, 2 vhuya, 3 ṭwa, 4 ṭuwa,
5 tshi, 6 athu, 7 sokou u, 8 tou,
9 ṭoḡou, 10 konou, 11 kha ḡi,
12 bva u

Zwino nangani ipfi ṭhihi kha tshiṅwe na tshiṅwe tsha zwibogisi zwi re na mivhala ni vhumbe mafhungo aṅu inwi muṅe.

Kha ri ñwale

Tangedzelani ipfi ñone.

Tshiṭaraṭa tsha Hadebe tshi **devhula/tshipembe** ha Tshiṭaraṭa tsha Mandla.

Tshikolo tshi **devhula/tshipembe** ha Tshiṭaraṭa tsha Mandla.

Sibadela tshi **devhula/tshipembe** ha Tshiṭaraṭa tsha Hadebe.

Zwino ñwalani phindulo yone.

Sibadela tshi kha tshiṭaraṭa tshifhio?

Phakha i kha tshiṭaraṭa tshifhio?

Tshiṭitshi tsha zwidzimamulilo tshi kha tshiṭaraṭa tshifhio?

Ñwalani mafhungo mararu nga hune zwithu zwa vha hone kha mepe uyu.

Duvha:

Kha ri ambe

Zwino lavhelesani mepe u re kha siaṭari ili. Laedzani khonani yaṅu ṅdila dza u ya fhethu ho fhambanaho. Tshifhinga tshoṭhe ni mu laedze u thoma tshikoloni.

Tsumbo:

Mbudziso: Ndi khou ya fhethu hu re buḽoko ṅṅa thungo ya tshipembe na buḽoko nthihi thungo ya vhukovhela Ndi khou ya ngafhi?

Phindulo: Ha dokotela wa maṅo

Kha ri ṅwale

Vhalani kutshimbilele ku tevhelaho. Ṽwalani fhethu hune uyu muthu a khou ya hone kha kholomo i re kha tsha u ḽa. Shumisani mepe wonoyo muthihi.

Ndi khou ya fhethu hu re buḽoko mbili thungo ya vhubvaḽuvha na buḽoko mbili thungo ya tshipembe.	Poswoni
Ndi khou ya fhethu hu re buḽoko tharu thungo ya tshipembe na buḽoko tharu thungo ya vhukovhela.	
Ndi khou ya fhethu hu re buḽoko tharu thungo ya vhubvaḽuvha.	
Ndi khou ya fhethu hu re buḽoko tharu thungo ya devhula na buḽoko mbili thungo ya vhukovhela.	
Ndi khou ya fhethu hu re buḽoko mbili thungo ya devhula na buḽoko nthihi thungo ya vhubvaḽuvha.	
Ndi khou ya fhethu hu re buḽoko mbili thungo ya tshipembe.	

Wanani risipi

Kha ri ite nyito

Nomborani zwifanyiso izwi zwi tshi tevhekana nga ngona ya kuitelwe kwa sangwetshi.

Kha ri hwale

Zwino hwalani risipi ni tshi sumbedza thimbanywa dzine na tea u vha nadzo.

U ITA SANGWETSHI YA BOJORO YA NDUHU NA MIOMVA

Thinganywa

Shumisani zwifanyiso zwe na nombora kha u hwala kuitele kwa sangwetshi ku tshi tevhekana nga ngona.

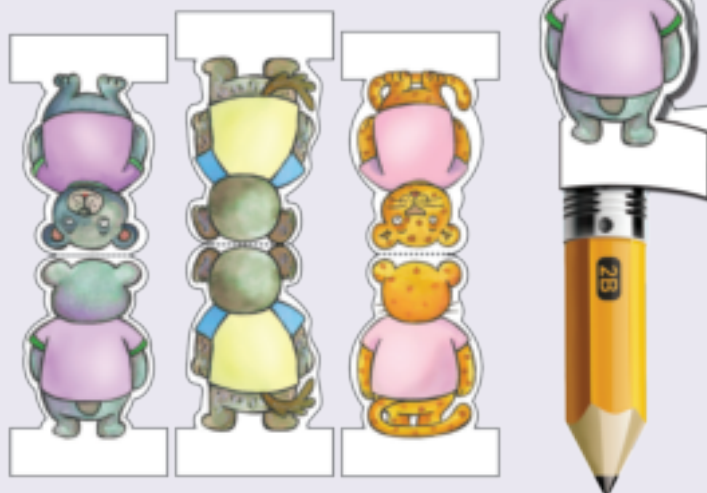
Kuitele

1
2
3
4
5

Kha ri ite nyito

- 1 Gerani thoyi dza penisela kha masiatari a zwigeriwa a re murahu ha bugu.
- 2 Gerani thoyi ya penisela kha mitaladzi midenya i re nga nnda.
- 3 Petani ni tshi tevhedza mitalo yo thukukanyiwaho.
- 4 Petululani thoyi ya penisela ni dodeze guľuu.
- 5 Imani guľuu i ome.
- 6 Dzhiani penisela. Pombani lubambiri lutshena lwa nga fhasi lwa thoyi ya penisela ni tshi monisa kha penisela nga ntha, 1 cm u bva kha thoho ya penisela.
- 7 I fareni no khwařhisa ni pombe nga theiphi.

U ditola

Ndi a kona	😊	☹️
u vhala mařwalwa a mafhungomatsivhudzi, tsumbo, tshati ya mutsho.		
u řwala mařwalwa a mafhungomatsivhudzi.		
u anetshela mafhungomatsivhudzi a no bva tshiřtorini.		
u řwala tshiřtori.		
u řwala řhalutshedzo ya mubvumbedzwa.		
u vhala na u pfesesa mulaedza wa lungano.		
u řwala lungano.		
u shumisa mařaluli.		
u vhambedza zwithu sa tshihulwane, tshihulwanesa, tshihulwanesesa.		
u shumisa masalamuře (ene kana tshone).		
u shumisa masala a vhuře (tshařu na tshanga).		
u shumisa masalamasumbi (izwi na izwo).		
u topola řnefungo na tshiitwa mafhungoni.		
u shumisa řiti ři re řone ři no yelana na řnefungo.		
u řea vhunzhi ha zwithu hu re hone.		
u řea mafhambanyi a maipfi.		
u shumisa tshifhinga tsho fhiraho.		
u shumisa tshifhinga tshi řaho.		
u shumisa tshifhinga tsha zwino.		
u topola tshaka dzo fhambananaho dza maiti, maitimaanzeli, maitimapfukeli, maiti a sa pfukeli.		
u řea maitimatikedzi na a si matikedzi.		
u topola maiti a stetivi (mabulanzulele).		
u shumisa maitimapfukeli na a si mapfukeli nga řřila yone.		
u shumisa maiti a thikho nga řřila yone.		
pařulani maipfi a bve madungo.		

Kha ri ambe

Ambani wa khonani yaṅu nga tshiṭori tshine na ḡo n̄wala. Ni n̄wale mihumbulo yaṅu kha mepe wa mihumbulo.

Diiteleni bugu yaṅu. Gerani siaṭari li tevhelaho ni ite bugu. Gerani kha mitaladzi yo ṭhukhukanyiwaho. Petani siaṭari kha mitalo. N̄walani dzina la bugu kha khavara. N̄walani dzina laṅu nga fhasi ha dzina la bugu ngauri ndi inwi muṅwali wa tshiṭori. Olani tshifanyiso kha khavara. Zwino n̄walani tshiṭori tshaṅu buguni.

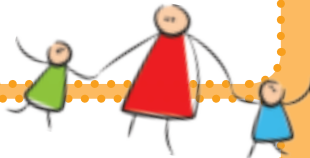

KHAVARA YA NGA MURAHU

MALUGANA NA MUÑWALI

Nwalani dzina laṅu

Miṅwaha yaṅu

Hune na dzula hone

8

Liga la 4: gerani kha mutalo nga murahu ha musi no siŋepujara bugu yaṅu.

KHAVARA

Olani tshifanyiso hafha.

Nwalani dzina la bugu hafha.

Nwalani dzina laṅu hafha (Ndi inwi muñwali).

1

Liga la 1: petani kha mutalo wa zwithoma.

5

Isani phanda na tshiṭori tshaṅu hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

7

Nwalani mutumbu wa tshiṭori hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

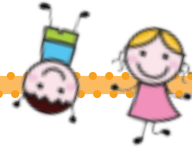

Olani tshifanyiso hafha.

Thomani u nwala tshiřori tshaņu inwi muņe hafha.

2

Fhedzisani tshiřori tshaņu.

7

3

Isani phanĉa na tshiřori tshaņu hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

9

Nwalani uri hu bvelela mini magumoni a tshiřori.

Olani tshifanyiso hafha.

Dikishinari yanga

A

a

B

b

C

c

D

d

Dikishinari yanga

E
e

F
f

G
g

H
h

Dikishinari yanga

I

i

J

j

K

k

L

l

Dikishinari yanga

M
m

N
n

O
o

P
p

Dikishinari yanga

Q

q

R

r

S

s

T

t

Dikishinari yanga

U
u

Y
y

V
v

Z
z

W
w

X
x

Please see page 133 for instructions on how to make these pencil toppers.

